

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงรายในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วัฒนธรรมชุมชน และการดูแลสุขภาพ สรุปลอกมาเป็นกรอบความคิดที่ใช้ในการวิจัย โดยศึกษากระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนจากปรากฏการณ์ต่างๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านงามเมือง ที่ใช้ทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มจากบุคคลเป้าหมายและสมาชิกในชุมชน ศึกษาข้อมูลจากเอกสารการสรุปบทเรียนการจัดการด้านสุขภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ระบบสุขภาพภาคประชาชนจังหวัดเชียงราย(เครือข่ายช่วงผญา) เพื่อนำมาตรวจสอบกับข้อมูลภาคสนาม รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจากสถานีอนามัยบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และครอบคลุม ตามประเด็นที่มุ่งศึกษา จึงได้นำมาสังเคราะห์เป็นผลสรุป โดยทำการแบ่งเนื้อหาของผลการศึกษออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของชุมชน

ส่วนที่ 2 การดูแลสุขภาพของชุมชน

ส่วนที่ 3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของชุมชน

การศึกษาเกี่ยวกับบริบทของชุมชนบ้านงามเมือง หมู่ที่ 11 ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางกายภาพ และข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

2. ประวัติ และความเป็นมาของชุมชน

3. บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

1. ลักษณะทางกายภาพ และข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านงามเมือง หมู่ที่ 11 ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล ตั้งอยู่บนพื้นที่ลาดเอียงบริเวณเชิงเขาคอดอยยาว มีแม่น้ำอิงไหลตัดผ่านท้ายหมู่บ้านและทอดตัวขนานไปกับแนวเทือกเขาคอดอยยาว

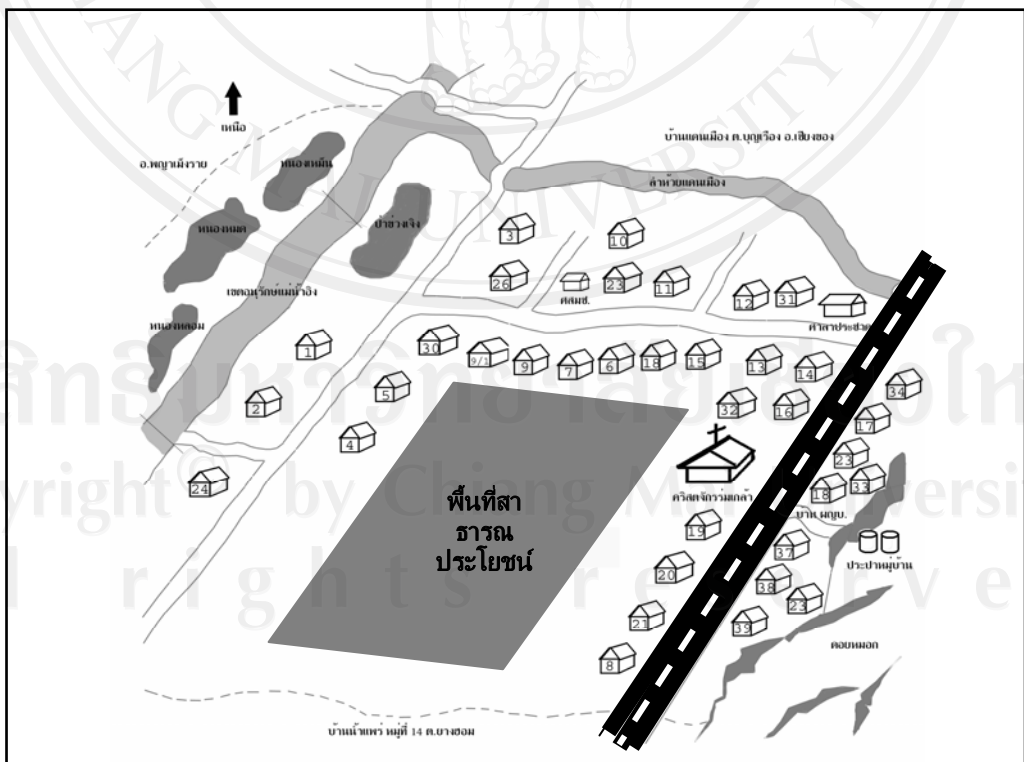
คอยผาหม่น นอกจากนี้ยังมีลำห้วยแดนเมืองซึ่งมีดินน้ำอยู่บนคอยผาหม่นไหลลงมาเป็นเส้นแบ่งเขตแดนของหมู่บ้านและให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคอีกด้วย

บ้านงามเมืองเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,500 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นป่าไม้ 2,500 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 530 ไร่ ที่เหลือจากนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน บ้านงามเมืองตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตำบลยางสอม และเป็นหมู่บ้านที่อยู่สุดเขตแดนทางทิศเหนือของอำเภอขุนตาล

บ้านงามเมืองถูกตัดผ่านด้วยถนนทางหลวงสาย เติง-เชียงของ การคมนาคมสามารถติดต่อไปมาหาสู่กับหมู่บ้านอื่นๆและอำเภอที่อยู่ข้างเคียงได้อย่างสะดวก โดยมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่นดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านแดนเมือง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านน้ำแพร่เหนือ ตำบลยางสอม อำเภอขุนตาล
ทิศตะวันออก	ติดกับ	เทือกเขาคอยยาว-คอยผาหม่น
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลแม่ต้า อำเภอพญาเม็งราย

รูปที่ 3 แสดงอาณาเขตของบ้านงามเมือง หมู่ที่ 11 ต.ยางสอม อ.ขุนตาล จ.เชียงราย

ที่มา : การสำรวจข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านงามเมือง ณ เดือนมีนาคม 2551

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของหมู่บ้านมีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเอียงขนานไปกับเชิงเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่อีกฟากฝั่งหนึ่งของแม่น้ำอิง ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นดินร่วนปนเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในฤดูน้ำหลากบางปีพื้นที่เหล่านี้จะถูกท่วมขังโดยน้ำจากแม่น้ำอิง ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย ส่วนพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยของคนในชุมชนจะอยู่ก่อนมาทางเชิงเขา โดยมีถนนทางหลวงตัดผ่านทำให้การคมนาคมมีความสะดวก เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านมีลำห้วยแดนเมืองไหลผ่านให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำในการอุปโภค อีกทั้งยังใช้เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างบ้านงามเมืองกับหมู่บ้านแดนเมืองของอำเภอเชียงของอีกด้วย

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

บ้านงามเมืองเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประกอบไปด้วย 33 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 118 คน แยกเป็นชาย 70 คน และหญิง 48 คน

ผู้ก่อตั้งชุมชนบ้านงามเมือง เป็นกลุ่มคน 12 ครอบครัว ที่อพยพมาจากจังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน เมื่อปี พ.ศ.2475 มาตั้งรกรากอยู่บริเวณสองฟากของลำห้วยแดนเมือง โดยผู้คนที่อาศัยอยู่ทางฟากทิศเหนือของลำห้วยจะขึ้นตรงกับบ้านต้นปล้อง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ (ซึ่งต่อมาได้แยกออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ใช้ชื่อว่าบ้านแดนเมืองตามชื่อของลำห้วย) ส่วนผู้คนที่อาศัยอยู่ทางฟากทิศใต้ของลำห้วยนั้นขึ้นตรงกับบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางหอม อำเภอเทิง และต่อมาก็ได้ขอแยกออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ใช้ชื่อว่า บ้านงามเมืองในปี พ.ศ.2523 แต่ถึงกระนั้นชุมชนบ้านงามเมืองและชุมชนบ้านแดนเมืองก็ยังถือว่าเป็นบ้านพี่เมืองน้อง ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของเครือญาติพี่น้องที่กลมเกลียวเหนียวแน่น เพราะอพยพมาตั้งถิ่นฐานพร้อมกัน และจากการที่ชุมชนบ้านแดนเมืองและบ้านงามเมืองเป็นสถานที่รักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งในขณะนั้น ความรู้ ความเข้าใจ และวิทยาการในด้านการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อ ยังไม่มีประสิทธิภาพดีพอ จึงทำให้เกิดความรุนแรงของโรคและส่งผลให้ชุมชนบ้านงามเมืองและบ้านแดนเมืองถูกรังเกียจและไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมรอบข้าง สมาชิกทั้งสองหมู่บ้านจึงรักใคร่ปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และต้องพึ่งพาตนเองในทุกๆด้าน เพื่อความอยู่รอดของชุมชน

ในช่วงที่ชุมชนงามเมืองต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางสังคมและปัญหาทางด้านสุขภาพตามลำพัง ศาสนาคริสต์ซึ่งนำโดยสถาบันแมคเคน จังหวัดเชียงใหม่ ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือและโอบอุ้มชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยทางร่างกาย การฟื้นฟูสภาพจิตใจ รวมไปถึงการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ และความ เป็นอยู่ของคนในชุมชน พร้อมทั้งได้นำเอาความเชื่อทางศาสนาคริสต์มาเผยแพร่ จนทำให้ชาวบ้านงามเมือง เกิดความเคารพและศรัทธาในพระเจ้าผู้เป็นเจ้า และหันมานับถือศาสนาคริสต์ไปทีละจุด

1.3 สาธารณสมบัติและสาธารณสถานในชุมชน

บ้านงามเมืองมีสถานที่ซึ่งเป็นสมบัติของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านทุกคนจะช่วยกันทำนุบำรุง รักษา สาธารณสมบัติและสาธารณสถานเหล่านี้ ด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ และตระหนักว่าเป็น “ของหน้าหมู่บ้าน” ของชุมชน ซึ่งพอที่จะจำแนกได้ดังนี้

(ก) คริสตจักรร่มเกล้าบ้านงามเมือง เป็นศาสนสถานอันเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชาวบ้านงามเมือง ก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2536 ขึ้นตรงต่อสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย โดยชาวบ้านงามเมืองได้ขอแยกออกมาจากคริสตจักรแดนกรุงณาของชุมชนบ้านแดนเมืองซึ่งขึ้นตรงกับสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย คริสตจักรทั้งสองแห่งนี้ต่างก็เป็นนิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งยึดถือหลักคำสอนและบัญญัติเหมือนกัน จะแตกต่างกันก็ตรงพิธีกรรม และข้อปฏิบัติบางประการ เช่น พิธีการนมัสการพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ การสรรเสริญพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกของคริสตจักรทั้งสองแห่งนี้ก็ยังมีความสนิทสนม กลมเกลียว สามัคคี และปรองดองกัน โดยสังเกตได้จากการที่สมาชิกบางส่วนของบ้านงามเมืองก็ยังคงขึ้นตรงกับคริสตจักรแดนกรุงณาเหมือนเดิม พร้อมกันนั้นก็ยังมีสมาชิกส่วนหนึ่งของบ้านแดนเมืองที่เดินทางมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและขึ้นตรงต่อคริสตจักรร่มเกล้าบ้านงามเมือง สมาชิกของศาสนสถานทั้งสองแห่งได้มีการประสานงานและดำเนินกิจกรรมทางศาสนาด้วยกันมาโดยตลอด อีกทั้งยังให้โอกาสแก่สมาชิก 2 ครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

(ข) ศาลาประชาคมของหมู่บ้าน เป็นอาคารชั้นเดียว ตั้งอยู่บริเวณทางแยกเข้าหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ติดกับลำห้วยแดนเมือง สร้างขึ้นมาเมื่อปี 2550 โดยต่อเติมออกมาจากอาคารหอประชุมประจำหมู่บ้านซึ่งปัจจุบันชุมชนใช้เป็นที่พักของสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน โดยศาลาประชาคมประจำหมู่บ้านแห่งนี้ ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในด้านการจัดประชุมและทำกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน อีกทั้งพื้นที่ส่วนหนึ่งของศาลาประชาคม ยังได้จัดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนอีกด้วย

(ค) ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในชุมชน(ศสมช.)ในอดีตที่ผ่านมามีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของบ้านงามเมืองจะไม่มีสถานที่ทำงานที่เป็นเอกเทศ กล่าวคือ จะใช้บ้านของประธาน อสม. หรือสถานที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านเป็นที่นัดหมายในการทำกิจกรรมด้านสาธารณสุข เช่น ชั่งน้ำหนัก หยอดวัคซีน จำหน่ายยาสามัญประจำบ้าน เป็นต้นจนกระทั่งปี พ.ศ.2538 ประธาน อสม.ในสมัยนั้น คือ นายนอม อุดมา ได้ร่วมกับ สมาชิก อสม.คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านงามเมือง ช่วยกันสร้างอาคารขึ้นมาเพื่อใช้เป็นศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในชุมชน โดยใช้เงินงบประมาณงานสาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน (สสม.) ร่วมกับเงินที่ได้รับบริจาคจากชาวบ้านจำนวนหนึ่ง ปัจจุบันศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในชุมชนใช้เป็นทำกิจกรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และใช้ทำกิจกรรมด้านอื่นๆ ของหมู่บ้าน

(ง) ศาลาจำหน่ายผลิตภัณฑ์และงานฝีมือของกลุ่มอาชีพ เป็นศาลาเพิงพักที่สร้างขึ้น บริเวณด้านหน้าคริสตจักรร่มเกล้า ซึ่งตั้งอยู่บนทำเลที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเวลาเดินทางผ่านไปมา โดยหมู่บ้านใช้เป็นสถานที่วางขายผลิตภัณฑ์และงานฝีมือของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น เวลาว่างคืนก็จะใช้เป็นที่พบปะสังสรรค์ เล่น สะล้อ ซอซึง ร่วมกันของกลุ่มผู้เล่นดนตรีพื้นเมือง และมีกิจกรรมการสอนการเล่นดนตรีพื้นเมือง ให้กับเยาวชนและผู้ที่สนใจ

ในส่วนของสาธารณสถานและสาธารณสมบัติที่ชาวบ้านงามเมืองจำเป็นต้องขอใช้ ร่วมกันกับชุมชนอื่นๆ อยู่ ซึ่งชุมชนเองก็ไม่ได้ตั้งใจ และไม่ได้มีการวางแผนและมีความพยายาม ที่จะร่วมกันสร้างขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานของชุมชนได้ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต อันได้แก่

(1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำหมู่บ้าน เนื่องจากเด็กเล็กในหมู่บ้านงามเมืองมีจำนวน ไม่มากนัก ชาวบ้านจึงนำลูกหลานไปฝากไว้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแดนเมือง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้านงามเมืองไปทางทิศเหนือ ประมาณ 5 กิโลเมตร ขณะนี้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแดนเมืองมีเด็กอยู่ในความดูแลทั้งหมด 25 คน มีผู้ดูแลเด็ก 2 คน แต่เนื่องจาก ในปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งเดิมเคยอยู่ในความรับผิดชอบของพัฒนาชุมชนอำเภอ ได้ถ่ายโอน มาอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงส่งผลกระทบต่อค่าบริการ ให้บริการ ประชากรที่อยู่นอกเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งชุมชนคาดการณ์ว่าอาจจะ มีผลกระทบต่อเด็กเล็กลูกหลานบ้านงามเมืองในวันข้างหน้า จึงได้ทำโครงการเสนอต่อองค์กรบริหารส่วน ตำบลยางฮอมและขอความช่วยเหลือไปยังสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทยอีกทางหนึ่ง

(2) ฌาปนกิจสถาน ชาวบ้านงามเมืองและชาวบ้านแดนเมืองมีการใช้ฌาปนกิจสถาน หรือ ป่าช้า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณป่าท้ายหมู่บ้านแดนเมืองร่วมกัน จนในปัจจุบันพื้นที่สำหรับใช้ในการ ฝังศพแทบจะไม่มี ทางคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านงามเมืองจึงได้มีการปรึกษารื้อถอน เพื่อหาพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นฌาปนกิจสถาน แต่ยังไม่สามารถกระทำ ได้ เนื่องจากพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งอยู่ท้ายหมู่บ้านเป็นบริเวณที่น้ำท่วมถึง พื้นที่ซึ่งอยู่สูงขึ้นมาก็เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ผู้นำชุมชนและ ชาวบ้านก็ได้มีความตระหนัก และมีการหารือเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวอยู่ตลอด อีกทั้งยังได้ พยายามปรับเปลี่ยนมาใช้ในการฌาปนกิจด้วยวิธีการเผาแทนการฝัง อีกด้วย

(3) โรงเรียน ปัจจุบันเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาในหมู่บ้านงามเมืองต้องเดินทางไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านต้นปล้อง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ ซึ่งอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้าน งามเมือง ประมาณ 10 กิโลเมตร ถือเป็นความยากลำบากสำหรับนักเรียนที่ต้องเดินทางไกลเพื่อไป เรียนหนังสือ เนื่องจากในหมู่บ้านงามเมืองไม่มีโรงเรียน แต่หากย้อนกลับไปในอดีตที่ผ่านมา

บ้านงามเมืองเคยมีโรงเรียนสอนหนังสือเด็กนักเรียนอยู่ในหมู่บ้าน โดยการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือจากสถาบันแมคเคน เชียงใหม่ ซึ่งได้เล็งเห็นถึงความยากลำบากและความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนของเด็กเล็กซึ่งถูกกีดกันจากชุมชนรอบข้าง จึงได้สร้างโรงเรียนขึ้นมาพร้อมกับจ้างครูผู้ป่วยมาทำการสอนหนังสือให้กับเด็ก และคนในหมู่บ้านที่มีความสนใจให้พออ่านออกเขียนได้ พร้อมกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปด้วย โดยหากเด็กนักเรียนคนไหนมีระดับผลการเรียนอยู่ในขั้นที่ดี ก็จะได้โอกาสไปเรียนต่อที่โรงเรียน คริสเตียนสืบนทีธรรม จังหวัดเชียงใหม่ หรือไม่ก็ส่งไปเรียนที่โรงเรียนคริสเตียนไพศาลศาสตร์จังหวัดเชียงราย แต่เนื่องจากโรงเรียนบ้านงามเมืองในขณะนั้นไม่ได้ขออนุญาตและขึ้นทะเบียน ของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบกับการที่โรงเรียนมีจำนวนเด็กนักเรียนลดน้อยลงไปทุกขณะจึงจำเป็นต้องปิดไปในที่สุด

1.4 การคมนาคม และการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอก

ปัจจุบันชาวบ้านงามเมืองมีการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆที่อยู่รอบข้าง ภายในหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ที่สร้างขึ้นโดยการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลยางฮ่อม ส่วนถนนที่ใช้ในการติดต่อกับชุมชนภายนอกเป็นถนนทางหลวง สาย เทิง-เชียงของ ซึ่งมีรถโดยสารประจำทางผ่านทำให้สามารถเดินทางไปยังอำเภอเชียงของ อำเภอเวียงแก่น อำเภอเทิง และอำเภอพญาเม็งรายได้โดยสะดวก

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเป็นสำคัญตามคำขวัญ “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” ส่งผลให้การคมนาคมและติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกของหมู่บ้านงามเมืองเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว คือ มีไฟฟ้าใช้ มีโทรศัพท์ โทรทัศน์ ที่สามารถติดต่อสื่อสารและรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากสังคมภายนอกได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

2. ประวัติและความเป็นมาของชุมชน

2.1 การตั้งชุมชนและกลุ่มคนในชุมชน

นับย้อนกลับไปในอดีต เมื่อ 77 ปีล่วงมาแล้ว ประมาณปี พ.ศ.2475 มีกลุ่มคนจำนวน 12 ครอบครัว อพยพจากจังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนบริเวณที่ราบระหว่างเชิงเขาตอยยาวกับแม่น้ำอิง (บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านแดนเมืองและบ้านงามเมืองในปัจจุบัน) โดยอาศัยอยู่บริเวณสองฟากฝั่งของลำห้วยแดนเมือง ซึ่งชื่อของลำห้วยแดนเมืองนี้สันนิษฐานว่าน่าจะตั้งขึ้นตามลักษณะของการใช้ลำห้วยเป็นเส้นแบ่งเขตแดนของอำเภอเชียงของกับอำเภอเทิง ในสมัยนั้น (คำว่า “แดน” ในภาษาล้านนา หมายถึง เขต หรือ เส้นแบ่ง) และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของลำห้วยนี้ว่า “บ้านแดนเมือง” โดยขึ้นตรงต่อตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ต่อมาในปี พ.ศ.2480 สมาชิกในหมู่บ้านแดนเมืองเกิดเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อน(ขี้ตุ๋ด) ซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่ยากจะบำบัดรักษา ควบคุม และป้องกันการติดต่อของโรคด้วยวิทยาการด้านสาธารณสุขในสมัยนั้น จึงทำให้อาการของโรคมีความรุนแรง ลูกหลาน และติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว และคนในชุมชน มีหน้าซำยังถูกซำเติมจากสังคครอบข้างด้วยการรังเกียจหวาดกลัว และไม่กล้าที่จะคบค้าสมาคมด้วย จึงทำให้ชุมชนเล็กๆแห่งนี้ต้องทนต่อสู้กับโรคร้ายและเผชิญกับวิกฤตการณ์ด้านสังคมตามลำพังตลอดมา

“...อีป้อตั้งบ่ว่า ถ้าเป็นจะจีเจื้อะ บ่กล้าเข้าใกล้คนดีเป็นขี้ตุ๋ด เพราะสมัยตะก่อน มันตึงน่ากลัวขนาดนี้ อักขาก็บ่ค่อยหาย ยาก็บ่ใจ่หามี.. แต่ดีหมู่เฮาเสียใจ ก็ตัดตุ๋กนรังเกียจคนในหมู่บ้านดีเป็นบ่ได้เป็นโรค บ่เว้นแม้แต่ละอ่อนน้อย ไปตังใดเป็นก็จีเจื้อะ ก็จึง ละอ่อนมันบ่รู้เรื่องฮู้ราวอะหยั่ง ก็ต้องมาฮับเคราะห์ น่าสังเวชแต่แต่...” (นายอวรณ์ วงศ์ใหม่ อายุ 75 ปี)

เสียงบอกเล่าของ พ่ออ้อยอวรณ์ วงศ์ใหม่ ผู้อาวุโสซึ่งเคยเป็นผู้ป่วยโรคเรื้อนในอดีตที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยของโรค สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชะตาชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านงามเมืองขณะนั้น ที่ถูกรังเกียจและซำเติมจากสังคครอบข้าง ไม่เว้นแม้กระทั่งเด็กเล็ก และคนที่ไม่ได้ป่วยเป็นโรค แต่ก็ต้องได้รับผลกระทบจากปัญหาด้านสุขภาพซึ่งได้กลายมาเป็นวิกฤตด้านสังคมในเวลาต่อมา

ในปี พ.ศ.2483 นายตัน หลวงแสนอินทร์ หนึ่งในสมาชิกของชุมชนซึ่งมีอาการป่วยก็ได้ตัดสินใจเดินทางไปรักษาโรคที่โรงพยาบาลแมคเคน จังหวัดเชียงใหม่ จนทุเลาจากอาการของโรคและมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมทักษะทางด้านการดูแลและรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนจากสถาบันแมคเคน จึงได้กลับมาช่วยบำบัดรักษาสมาชิกในชุมชนพร้อมกับเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ข่าวคราวนี้ได้กระจายไปยังชุมชนอื่นๆที่มีผู้ป่วยโรคเรื้อน จึงทำให้ผู้ป่วยจำนวนมากเดินทางมาขอรับการรักษาและขออาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแดนเมืองในฐานะของผู้ที่ประสบปัญหาโรคเรื้อนเหมือนกันและเข้าใจในความรู้สึกของซึ่งกันและกัน

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2486 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง นายตัน หลวงแสนอินทร์ พร้อมด้วยเพื่อนบ้านอีก 14 ครอบครัว จำนวนประมาณ 50 คน ซึ่งอาศัยอยู่ฝากทางทิศใต้ของลำห้วยแดนเมือง จึงได้ขึ้นตรงกับบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางหอม อำเภอเทิง อย่างเป็นทางการ ซึ่งในขณะนั้นมีนายกรม พราหมณ์โลกา เป็นผู้ใหญ่บ้าน และนายพราหมณ์ อนุเคราะห์ เป็นกำนันตำบลยางหอม ทางอำเภอเทิงจึงได้แต่งตั้งให้ นายตัน หลวงแสนอินทร์ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คอยดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านงามเมืองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ.2509 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ส่งผลให้บ้านเรือนและที่นาของชาวบ้านได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้อพยพหนีน้ำขึ้นมามาตั้งบ้านเรือนบริเวณริมถนนทางหลวงสาย เทิง – เชียงของ ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึงทำให้เกิดการตั้งบ้านเรือนในลักษณะที่เรียงรายกันไปตามแนวของถนนเส้นนี้ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในด้านของความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ถึงแม้ว่าผู้ป่วยในชุมชนส่วนใหญ่จะได้รับการรักษาให้หายจากอาการของโรคแล้ว แต่ก็ยังยากที่จะได้รับการเห็นอกเห็นใจจากชุมชนและสังคมรอบข้าง แม้กระทั่งเด็กเล็กที่เกิดมาในรุ่นหลังซึ่งไม่รู้เรื่องราวก็ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดจากความรู้อและความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเรื้อนของคนในสมัยนั้น ส่งผลให้เด็กเหล่านี้ถูกกีดกันทำให้ไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาเท่าที่ควรจะเป็น โดยไม่มีโรงเรียนแห่งไหนยอมให้เด็กที่มาจากหมู่บ้านแคนเมืองและบ้านงามเมืองเข้าเรียนในโรงเรียนของตน เพราะกลัวว่าจะนำเอาเชื้อโรคเรื้อนไปติดต่อยังเด็กนักเรียนคนอื่นๆ จนกระทั่งสถาบันแมคเคน จังหวัดเชียงใหม่ ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยการสร้างโรงเรียนขึ้นในหมู่บ้านพร้อมกับจ้างครูผู้ช่วยให้ทำการสอนเด็กๆ ที่คือยโอกาสเหล่านี้ และยังได้สนับสนุนให้มีการส่งเด็กนักเรียนที่มีผลการเรียนดีไปเรียนต่อที่โรงเรียนสืบนทีธรรม จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนคริสเตียนไพศาลศาสตร์ จังหวัดเชียงราย พร้อมกันนั้นก็ได้มีการเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ จนทำให้คริสต์ศาสนากลายเป็นศาสนาประจำใจของชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมืองไปในที่สุด

จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2523 หมู่บ้านงามเมืองได้แยกการปกครองออกมาจากบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางหอม อำเภอเทิง โดยใช้ชื่อว่า “บ้านงามเมือง” ซึ่งมีผู้นำหมู่บ้านตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันดังนี้

1. นายตัน	หลวงแสนอินทร์	พ.ศ.2486 – 2501
2. นายเป้า	ทวีคุณ	พ.ศ.2501 - 2509
3. นายเกรียง	อุตมา	พ.ศ.2509 – 2521
4. นายเพชร	สมศักดิ์ศรี	พ.ศ.2521 – 2523
5. นายเกรียง	อุตมา	พ.ศ.2523 – 2528
6. นายศิลา	พราหมณ์ธิ	พ.ศ.2528 – 2529
7. นายเกรียง	อุตมา	พ.ศ.2529 – 2536
8. นายศิลา	พราหมณ์ธิ	พ.ศ.2536 – 2537
9. นายหวาย	คำมา	พ.ศ.2537 – 2539
10. นายยงยีน	อุตมา	พ.ศ.2539 – 2549
11. นายศิลา	พราหมณ์ธิดินนที	พ.ศ.2549 – ปัจจุบัน

2.2 พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการที่หมู่บ้านงามเมือง เริ่มต้นก่อตั้งขึ้นจากกลุ่มคนหลายครอบครัวและต้องประสบกับปัญหาและเผชิญกับชะตากรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ดังนั้นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจึงเป็นไปในทิศทางแห่งการพึ่งพาตนเองการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมของชาวบ้านเป็นแบบพออยู่พอกินโดยไม่หวังพึ่งพิงภายนอก มีการปลูกข้าวเหนียวไว้กินกันเองในครัวเรือน โดยอาศัยน้ำฝนและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ พอถึงฤดูแล้งที่น้ำที่ว่างเปล่าก็จะถูกปรับเปลี่ยนมาใช้เพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ ไว้เพื่อการบริโภค เช่น กระเทียม ต้นหอม และถั่วลิสง มีการปลูกฝ้าย และทอผ้าขึ้นใช้เองในหมู่บ้านรวมถึงการอาศัยภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น สล่า ช่างจักสาน ช่างฝีมือด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาผลิตเครื่องมือใช้ไม้สอยที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นแบบพออยู่พอกินโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสังคมภายนอกมากนัก ลักษณะของสังคมภายในหมู่บ้านจะเป็นแบบเครือญาติ พี่น้อง จึงทำให้สมาชิกในหมู่บ้านทุกคนมีความรักใคร่ สนิทสนมกลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านด้วยความรู้สึกที่ว่าตนเองเป็นเจ้าของ และต้องการทำเพื่อลูกหลานในวันข้างหน้า มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามกำลังความสามารถของสมาชิกแต่ละคน โดยผ่านการคัดสรรและยอมรับกันในหมู่ของชาวบ้าน ในการที่จะสรรหาบุคคลที่เหมาะสมกับลักษณะของงาน นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น การดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านงามเมืองตั้งแต่ครั้งอดีต ยังเป็นการพึ่งพาปัจจัยสำคัญทางธรรมชาติแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอันอุดมสมบูรณ์และเอื้อต่อการดำรงชีวิต การอาศัยผลประโยชน์จากธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ จึงทำให้ชาวบ้านมีพื้นฐานที่มั่นคงในการสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบสุข สมัครสมานสามัคคี ซึ่งส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน ที่แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการดำรงชีวิตจากสังคมภายนอกได้นำพาสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในชุมชน ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของชุมชนไปบ้างแต่ชาวบ้านงามเมืองก็ยังสามารถนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาแก้ไขปัญหาและใช้ทุนเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์กับชุมชนได้ เช่น เมื่อระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าขาย จำเป็นต้องมีการเพิ่มปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สารเคมี และเครื่องจักรกล ชาวบ้านก็จะมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเพื่อผลิตปุ๋ยชุมชน ซึ่งเป็นปุ๋ยธรรมชาติที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมเอาไว้ใช้ในกระบวนการผลิต ส่วนเรื่องป่าไม้ของชุมชนที่ถูกบุกรุกทำลายจากบุคคลภายนอกและคนในชุมชนเอง ชาวบ้านก็ได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ป่าเอาไว้ เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานที่กำลังจะเกิดมาในอนาคต

3. บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบ้านงามเมืองได้มีการสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมของบรรพบุรุษและสามารถปรับให้เข้ากับศาสนาที่รับเข้ามาใหม่ได้อย่างสมดุลและกลมกลืน อาจเป็นเพราะคำสอนของคริสต์ศาสนาที่สามารถแทรกซึมเข้าไปในทุกๆ กิจกรรมของการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน สอดรับกับลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่เป็นแบบฉบับของชาวล้านนาที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติ พึ่งพิงธรรมชาติแวดล้อม ตั้งแต่ ต้นน้ำ แม่น้ำ ป่าไม้ ดิน ฯลฯ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างมีอากที่จะแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด โดยบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยขอนำเสนอแยกออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. ผู้นำชุมชน
2. องค์กรในชุมชน
3. ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน

1. ผู้นำชุมชน

บ้านงามเมืองได้เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นมาจากผู้ที่มีความอดทน และขยันขันแข็งในการบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ จนสามารถขยายให้เป็นหมู่บ้านได้ และเกิดการถ่ายทอดกระบวนการต่างๆ ที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาสู่ลูกหลานรุ่นหลัง โดยทั่วไปผู้นำของหมู่บ้านมักจะเป็นคนที่มีลักษณะที่ดีหลายประการรวมอยู่ในตัวบุคคลเดียว สำหรับผู้นำของชุมชนบ้านงามเมืองนั้น สามารถจำแนกได้โดยการนำเอาลักษณะเด่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และเป็นผลมาจากการปฏิบัติกิจกรรมที่ผ่านมา จำแนกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

1.1 ผู้นำที่เป็นทางการ

นายศิวา พราหมณ์ธิดินนท์(พราหมณ์ธิ) ผู้ใหญ่บ้านงามเมือง หมู่ที่ 11 ตำบลยางสอม อำเภอขุนตาล คนปัจจุบัน “พ่อหลวงศิวา” อายุ 58 ปี เป็นคนบ้านงามเมืองโดยกำเนิด แต่งงานอยู่กับนางสมหมาย ศิริมงคล ซึ่งเป็นคนบ้านแดนเมือง มีบุตรด้วยกัน 2 คน พ่อหลวงศิวา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่ด้วยความเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น ขยัน เสียสละ และมีความรับผิดชอบสูง จึงได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านงามเมืองคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านงามเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 แต่ด้วยฐานะครอบครัวที่ค่อนข้างยากจน พ่อหลวงศิวาจึงจำเป็นต้องลาออกจากการเป็นผู้ใหญ่บ้านเพื่อไปทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น ในขณะที่เพิ่งเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านได้เพียง 11 เดือน แต่ด้วยความที่เป็นคนมุ่งมั่นและเสียสละเพื่อส่วนร่วม พอกลับมาจากการไปทำงานต่างประเทศ พ่อหลวงศิวาก็ได้สมัครเข้าเรียนต่อที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และเมื่อมีฐานะทางครอบครัวพอที่จะดูแลสมาชิกในครอบครัวได้อย่างไม่เดือดร้อนแล้ว พ่อหลวงศิวาจึงอาสาที่จะเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวมในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านอีกครั้ง

บ้านงามเมืองมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) จำนวน 2 คน คือนายนอม อุดมา และนางสมหมาย พรหมณ์ธิดินนท์ ซึ่งผู้นำทั้งสองเป็นบุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนงามเมืองให้การยอมรับในเรื่องของความเสียสละ จริงใจ และพร้อมที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม จึงเป็นผู้ที่ประชาชนไว้วางใจและมอบภาระให้เป็นผู้นำด้านการพัฒนาชุมชนของบ้านงามเมืองตลอดมา

1.2 ผู้นำตามธรรมชาติ

นอกเหนือจากผู้นำที่เป็นทางการซึ่งเป็นตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานราชการแล้ว ในหมู่บ้านงามเมืองเองยังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำในด้านต่างๆ ดังนี้

ผู้นำทางด้านพิธีกรรมและจิตวิญญาณ

อาจารย์มัธยัสต์ มาทนา อายุ 51 ปี พื้นเพเป็นคนกรุงเทพมหานคร สมรสกับนางทิพวรรณ มีบุตรด้วยกัน 3 คน อาจารย์มัธยัสต์จบการศึกษา ชั้น มศ.3 แต่ด้วยความที่เป็นคนสนใจในด้านศาสนา จึงพยายามศึกษาปรัชญาของแต่ละศาสนาและตัดสินใจนับถือศาสนาคริสต์เมื่อ 20 ปีที่แล้ว และด้วยศรัทธาอันแรงกล้าจึงได้เข้าศึกษาจนจบหลักสูตรศึกษานิเทศศาสตร์ซึ่งเป็นหลักสูตรสูงสุดของผู้รับใช้ (เทียบได้กับนักธรรมเอก) จากโรงเรียนพระคริสตธรรมนานาชาติจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นก็ได้ทำงานรับใช้พระเจ้าโดยทำหน้าที่อยู่ฝ่ายประกาศพระคริสต์ ประจำอยู่ที่คริสตจักรแสงประเสริฐ กรุงเทพฯ ก่อนที่จะมาสังกัดองค์กรร่วมเกล้าแห่งประเทศไทย และมาเป็นศึกษานิเทศศาสตร์ประจำคริสตจักรร่วมเกล้าบ้านงามเมือง เมื่อปลายปี พ.ศ.2549 ปัจจุบันถึงแม้ว่าอาจารย์มัธยัสต์จะเพิ่งมาเป็นศึกษานิเทศศาสตร์ร่วมเกล้าได้ไม่นาน แต่เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้ศึกษาพระคัมภีร์พระคริสต์มาเป็นอย่างดี จนเป็นผู้ที่มีความเข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักคำสอน สามารถจดจำรายละเอียดพิธีกรรมและหลักคำสอนของพระคัมภีร์ได้อย่างแม่นยำ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความสามารถถ่ายทอดหลักคำสอนให้ชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายโดยการเปรียบเทียบและประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมในยุคปัจจุบันและที่สำคัญอาจารย์มัธยัสต์เป็นคริสต์ศาสนิกชนที่ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านงามเมืองยอมรับและยกย่องให้อาจารย์มัธยัสต์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ และพิธีกรรมของคนชุมชนบ้านงามเมืองไปในที่สุด

ผู้นำด้านความคิด

นายนอม อุดมา อายุ 55 ปี เป็นบุตรคนแรกของพ่ออู๋เกรียงและแม่อู๋บัว อุดมา จบการศึกษาชั้น มศ. 3 จากโรงเรียนคริสเตียนไพศาลศาสตร์ สมรสกับนางเบา อุดมา มีบุตรด้วยกัน 2 คน นายนอม อุดมา หรือ “แก่นอม” ซึ่งเป็นค่านำหน้าที่บ้านงามใช้เรียกประธานคริสตจักรร่วมเกล้า เป็นคนที่มีความมุ่งมั่นที่จะทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับชาวบ้านมากกว่าที่จะสอนด้วยการพูดหรือเทศนา ด้วยลักษณะเด่นที่เป็นผู้มีความคิดรอบด้านและสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างครบวงจร

นายนอม อุตมา จึงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่าเป็นผู้นำทางด้านความคิดของคนในหมู่บ้าน และจากการที่เป็นผู้มีโอกาสได้เข้าร่วมเวทีและทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมาโดยตลอด จึงทำให้ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านและองค์กรภาครัฐให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ประธานคริสตจักรร่วมเกล้าอำเภอขุนตาลประธานชมรม อสม. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ประธานประชาคมและประชารัฐ ตำบลยางฮอม ประธานกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านงามเมือง ดังนั้นจึงถือได้ว่านายนอม อุตมา เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่มีความสำคัญมากคนหนึ่งของชุมชนบ้านงามเมือง

นายสมมาตร อุตมา อายุ 51 ปี เป็นบุตรคนที่ 3 ของพ่ออู๋เกรียงและแม่อู๋บัว อุตมา จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านเกษตรกรรมจากวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงราย ปัจจุบันรับราชการเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนบ้านต้นปล้อง อำเภอเชียงของ “อาจารย์สมมาตร” ได้รับการยอมรับและนับถือจากชาวบ้านงามเมือง ซึ่งไม่ใช่เพราะตำแหน่งหน้าที่ทางราชการ หากแต่ยอมรับและยกย่องให้เป็นผู้นำทางด้านความคิดของคนในชุมชน เพราะเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิดที่กว้างไกลและรอบด้าน เป็นผู้ที่ได้นำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนและประสบการณ์จากการดำเนินชีวิตมาช่วยพัฒนาชุมชนบ้านงามเมืองอย่างต่อเนื่องตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิชาการ ด้านการศึกษา ด้านการกีฬา ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังนั้นกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านงามเมือง จึงมักจะต้องมีอาจารย์สมมาตร อุตมา เป็นผู้ที่ยกย่องให้คำปรึกษาอยู่เสมอ

ผู้นำทางด้านอาชีพ และการปฏิบัติ

นายเกรียง อุตมา อายุ 78 ปี หรือที่ลูกหลานเรียกขานว่า “พ่ออู๋เกรียง” พื้นเพเป็นคนบ้านห้วยโป่ง ตำบลต้า อำเภอขุนตาล อพยพมาอยู่ที่บ้านแคนเมืองตั้งแต่เมื่อประมาณ 60 ปีก่อน พ่ออู๋เกรียงแต่งงานอยู่กับแม่อู๋บัว ซึ่งเป็นคนบ้านงามเมืองจนมีลูกด้วยกัน 5 คน พ่ออู๋เกรียงเป็นผู้อาวุโสอีกคนหนึ่งที่มีส่วนในการบุกเบิกและดำเนินการขอแยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางฮอม เป็นบุคคลที่ชาวบ้านงามเมืองให้การยอมรับนับถือจนได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านงามเมืองถึง 2 สมัย จนกระทั่งเกษียณอายุ นอกเหนือจากการเป็นผู้นำที่เป็นทางการของหมู่บ้านในอดีตแล้ว การที่พ่ออู๋เกรียงเป็นผู้รู้และเป็นผู้ที่มีความมีความชำนาญในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็น การหาปลา การเล่นดนตรีพื้นเมือง การจักสาน การประดิษฐ์เครื่องดนตรีพื้นเมือง ฯลฯ ประกอบกับการที่พ่ออู๋เกรียงมีความมุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้กับลูกหลาน เขาชวน และผู้สนใจอย่างต่อเนื่องตลอดมา จึงทำให้พ่ออู๋เกรียงเป็นบุคคลที่ลูกหลานบ้านงามเมืองให้การเคารพยอมรับ และนับถือในฐานะผู้นำด้านอาชีพ และการปฏิบัติของคนในชุมชน

นายชุ่ม พรหมณีธิ อายุ 79 ปี “พ่ออ้อยชุ่ม” เป็นคนบ้านแดนเมืองโดยกำเนิด แต่งงาน อยู่กินกับแม่อ้อยอ้วนจนมีลูกด้วยกัน 2 คน พ่ออ้อยชุ่มเป็นผู้ที่มีความผูกพันและชำนาญในเรื่องป่า มากที่สุดในหมู่บ้านงามเมือง เหตุเพราะพ่ออ้อยชุ่มได้ใช้เวลาในการเรียนรู้และหากินอยู่กับป่ามา เกือบทั้งชีวิต เป็นผู้ที่บุกเบิกเส้นทางแทบจะทุกเส้นบนคอยหมอก จนได้รับการขนานนามว่า “พรานชุ่ม” ซึ่งชาวบ้านงามเมืองไว้วางใจและมอบหมายให้เป็นผู้มีหน้าที่คอยสอดส่องดูแลเพื่อ ป้องกันการบุกรุกผืนป่าจากนายทุนและบุคคลภายนอก ปัจจุบันนี้พ่ออ้อยชุ่มยังคงมีสุขภาพพลานามัย ที่สมบูรณ์ แข็งแรง แม้ว่าอายุจะล่วงเลยมาจนเกือบจะถึง 80 ปีแล้ว แต่พรานชุ่ม หรือพ่ออ้อยชุ่ม ของลูกหลานบ้านงามเมือง ยังคงสามารถเดินเท้าขึ้นไปบนคอยได้อย่างสบาย

ผู้นำทางด้านสมุนไพรชุมชน

นายดำ แก้วหล่อ อายุ 82 ปี เป็นพี่ชายต่างบิดาของพ่ออ้อยเกรียง อุดมา อพยพมาจากบ้าน ห้วยโป่ง ตำบลต้า อำเภอบึงสามพัน มาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านแดนเมืองพร้อมกับพ่ออ้อยเกรียง พ่ออ้อยดำ แต่งงานอยู่กับแม่อ้อยดวงแก้วจนมีลูกด้วยกัน 7 คน พ่ออ้อยดำ หรือ “พ่อหน้อยดำ” ซึ่งลูกหลาน เรียกเพราะพ่ออ้อยเป็นผู้ที่เคยผ่านการบวชเรียนเป็นสามเณรในบวรพระพุทธศาสนาก่อนที่จะหันมา นับถือศาสนาคริสต์ พ่อหน้อยดำเป็นผู้ที่มีความชำนาญด้านการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและ คาถาอาคม เป็นผู้ที่ได้ช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆไปให้กับชาวบ้านงามเมืองโดยไม่คิดค มูลค่ามาตั้งแต่อดีตในฐานะของ “พ่อหมอสมุนไพร” ซึ่งเป็นการใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมา จากพ่อโดยอาศัยการสังเกต จดจำ ในระหว่างที่ช่วยพ่อเก็บสมุนไพรและปรุงยา ประกอบกับการที่ พ่อหน้อยดำได้บรรพชาเป็นสามเณรและมีโอกาสได้ศึกษาภาษาบาลีและภาษาล้านนา จึงทำให้ พ่อหน้อยดำได้ศึกษาจากตำราสมุนไพร(ปืปสา)ของพ่อ ซึ่งจารึกเป็นภาษาล้านนา(ตัวเมือง) และ เรียนรู้เกี่ยวกับคาถาอาคมที่ใช้ในการรักษาโรค จนกลายเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการรักษา โรคเบื้องต้นด้วยสมุนไพรและคาถาอาคม และได้ช่วยเหลือรักษาคนป่วยหรือผู้ที่ได้รับความทุกข์ จากการเจ็บป่วยเสมอมาโดยไม่คิดค่าตอบแทน นอกเหนือจากค่ายาหรือค่าจ้างตั้งตามที่ครูผู้ ถ่ายทอดวิชาได้กำหนดไว้ แม้ว่าในปัจจุบันบทบาทในด้านของการรักษาพยาบาลเบื้องต้นด้วย ยาสมุนไพรจะลดความสำคัญลงไปมาก เนื่องจากคนในชุมชนสามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข ได้อย่างสะดวก แต่พ่อหน้อยดำก็ยังคงปลูกสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้านเกือบร้อยชนิด เพื่อใช้ในการ รักษาโรคเบื้องต้นให้กับคนในหมู่บ้านในยามจำเป็น นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องสมุนไพร ให้กับคนในชุมชนซึ่งพ่อหน้อยดำยินดีถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจจะศึกษาภูมิปัญญาด้านนี้ อย่างไม่คิดหวงแหน โดยในปัจจุบันผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องการรักษาโรคเบื้องต้นด้วยสมุนไพร พื้นบ้านของชุมชนบ้านงามเมืองอีกคน คือ นายสน มงคลศิริ ซึ่งก็เป็นหนึ่งในลูกศิษย์ลูกหาผู้ที่รับ การถ่ายทอดภูมิปัญญาและศึกษาเรียนรู้ด้านการรักษาโรคมาจากพ่อหน้อยดำนั่นเอง

ผู้นำทางด้านการพึ่งพาตนเอง

นางสมหมาย พราหมณ์ธิดินนท์(พราหมณ์ธิดิ) อายุ 54 ปี สกุลเดิม ศิริมงคล เป็นคนที่เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านแคนเมือง สมรสกับนายศิลา พราหมณ์ธิดินนท์ ผู้ใหญ่บ้านงามเมือง คนปัจจุบัน มีบุตรด้วยกัน 2 คน “แม่หมาย” เป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างให้กับชาวบ้านงามเมืองในด้านการพึ่งพาตนเอง จากการที่แม่หมายเป็นผู้ที่มีการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ รัดกุม และมีหลักการ ส่งผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวแม่หมายเป็นไปแบบพอเพียง โดยพื้นที่ภายในบริเวณบ้านของแม่หมายจะอุดมไปด้วยพืชผักนานาชนิดที่ใช้ในการบริโภค มีการปลูกสมุนไพรไว้ใช้ยามเจ็บป่วย มีการหมักน้ำปลาไว้บริโภคเองในครัวเรือน การดำรงชีวิตของครอบครัวแม่หมายแทบจะไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนว่าแม่หมายคือแบบอย่างด้านการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ประธานกลุ่มสตรีของคริสตจักร ที่ปรึกษากลุ่มพัฒนาสตรี นอกจากนี้แล้วแม่หมายเองยังเป็นบุคคลที่ทางราชการและชาวบ้านไว้วางใจ คัดเลือกและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธาน อสม., สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.)ของบ้านงามเมือง อีกด้วย

2. องค์การชุมชน

บ้านงามเมืองมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อดำเนินการในด้านต่างๆ อันเป็นการตอบสนองความต้องการของชุมชน ทั้งกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการ และกลุ่มที่มีการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของคนในชุมชน ดังนี้

2.1 กลุ่มและองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ คือ กลุ่ม หรือ องค์กรที่เกิดจากการจัดตั้งจากหน่วยงานต่างๆ ภายนอกชุมชน อันได้แก่

2.1.1 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นกลุ่มที่ทางกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงานในระดับท้องถิ่น และเนื่องจากบ้านงามเมืองเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาตนเอง(อพป.) ในหมู่บ้านงามเมืองจึงมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็น 10 ฝ่ายด้วยกัน อันประกอบไปด้วย (1) ฝ่ายปกครอง (2) ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ (3) ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ (4) ฝ่ายสาธารณสุข (5) ฝ่ายพัฒนาสตรี (6) ฝ่ายองค์การบริหารงานส่วนตำบล (7) ฝ่ายการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น (8) ฝ่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (9) ฝ่ายงานกองทุนหมู่บ้าน และ (10) ฝ่ายพัฒนาเยาวชน

กรรมการหมู่บ้านชุดดังกล่าว เป็นคณะกรรมการที่ได้ผ่านกระบวนการคัดเลือกและกลั่นกรองจากคนในชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่จะช่วยรับผิดชอบและประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชาวบ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน โดยตำแหน่งมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน เลขานุการ 1 คน และเหรัญญิกที่คอยดูแลเรื่องการเงินอีก 1 คน

2.1.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 4 คน โดยมีนางสมหมาย พรหมณัธดินนท์ เป็นประธานกลุ่ม นายนอม อุตมา เป็นรองประธาน นางนวย พรหมณัธธิ เป็นเลขานุการ และนางละเมียด อุตมา เป็นเหรัญญิก กลุ่ม อสม.จัดได้ว่าเป็นองค์กรที่ผ่านการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้าน แล้วแต่งตั้งโดยสถานีอนามัยบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางหอม อำเภอขุนตาล โดยสมาชิกที่เป็น อสม.ทุกคนจะมีบ้านเรือนในความรับผิดชอบของตน ซึ่งแบ่งตามพื้นที่ประมาณ 7 – 9 หลังคาเรือน ที่จะต้องดูแลสุขภาพและดำเนินงานทางด้านสาธารณสุข ไม่ว่าจะเป็นการบริการขั้นพื้นฐาน การวางแผนครอบครัว การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการดูแลสุขภาพโดยคนในชุมชนเอง

2.2 กลุ่ม และองค์กร ที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ

เป็นกลุ่มที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และช่วยเหลือในกิจการของหมู่บ้านและของชาวบ้านด้วยตนเอง ได้แก่

2.2.1 กลุ่มเซลล์ เป็นกลุ่มทางศาสนาที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลและช่วยเหลือกันเองภายในกลุ่มในด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและกิจกรรมต่างๆ ไปของชุมชน เพื่อทดแทนพิธีกรรมด้านการเสริมสร้างกำลังใจตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน อัน ได้แก่ พิธีสู่ขวัญ พิธีสืบชะตา การสวดมนต์ เป็นต้น การแบ่งกลุ่มเซลล์จะให้ความสำคัญของคนในชุมชนเป็นหลัก โดยไม่ใช้การแบ่งกลุ่มตามเขตพื้นที่ กิจกรรมของกลุ่มเซลล์ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนมากที่สุดคือ พิธีกรรมการหนุนใจ ซึ่งทางกลุ่มจะมีการกำหนดวันในแต่ละสัปดาห์ที่จะทำการหนุนใจ โดยพิธีกรรมจะมีขึ้นในตอนกลางคืน ซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าเพื่อหนุนใจให้เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวมีพลังใจในการต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน แต่หากมีเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เป็นปัญหาของคนในชุมชน เช่น มีการเจ็บป่วย การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว ทางกลุ่มก็จะจัดให้มีพิธีหนุนใจให้กับผู้ที่ประสบปัญหา โดยไม่ต้องรอให้ถึงวันนัดหมาย ปัจจุบันนี้บ้านงามเมืองมีกลุ่มเซลล์อยู่จำนวน 4 กลุ่ม

2.2.2 กลุ่มพัฒนาสตรี เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านที่ผู้หญิงทั้งที่มีครอบครัวแล้วและยังโสดแต่มีอายุถึงวัยที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มได้ การจัดตั้งกลุ่มมีมานาน การทำงานของกลุ่มก็เป็นที่ยอมรับและสามารถตอบสนองภารกิจของชุมชนได้เป็นอย่างดีตลอดมา ทั้งกิจกรรมที่เป็นของกลุ่มและกิจกรรมของส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นศาสนกิจ หรืองานประเพณีของหมู่บ้าน เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ ฯลฯ กลุ่มพัฒนาสตรีแม่บ้านเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในชุมชน และเกือบทุกครอบครัวได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม ปัจจุบันนี้กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านงามเมืองมีสมาชิก 35 คน มีนางศิรินทรา หอมก่อน เป็นประธาน นางนวย พรหมณัธธิ เป็นเหรัญญิก และนางสมหมาย พรหมณัธดินนท์ เป็นที่ปรึกษา

2.2.3 กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือกลุ่มเอามือ เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญกลุ่มหนึ่งของชุมชนบ้านงามเมืองตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อจัดการด้านการผลิตและการทำมาหาเลี้ยงชีพของคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านแรงงานในการทำการเกษตรของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งในเรื่องการลงแขกของคนในชุมชนนั้น สามารถมองได้ใน 2 ลักษณะ คือ ประการแรกมองการลงแขกในฐานะของกิจกรรมหนึ่งของชุมชน ที่เป็นการทำกิจกรรมตามฤดูกาลของการผลิต หรืออีกประการหนึ่ง มองการลงแขกในลักษณะที่เป็นองค์กรชาวบ้าน กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มกันมีการทำกิจกรรมของกลุ่ม มีการบริหารจัดการงานของกลุ่ม และมีการกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่ม

2.2.4 กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้ความช่วยเหลือกันเองในชุมชนเมื่อสมาชิกในชุมชนเกิดมีการเสียชีวิตลง โดยการช่วยเหลือจะมีทั้งในเรื่องของเงินซึ่งกำหนดไว้ว่าสมาชิกกลุ่มจะต้องช่วยเหลือเข้าภาพงานศพตามจำนวนคนในครอบครัวในอัตราคนละ 20 บาท และการช่วยเหลือที่มีใช้เป็นตัวเงิน เช่น การบริจาคข้าวสาร และฟืนสำหรับประกอบพิธีฌาปนกิจด้วยวิธีการเผา นอกจากนี้แล้วชาวบ้านงามเมืองทุกหลังคาเรือนยังได้มีการช่วยงานเข้าภาพตามกำลังความสามารถของแต่ละคน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านงามเมืองได้เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ครั้งที่ยังไม่ได้แยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านแดนเมือง ดังนั้นสมาชิกของกลุ่มจึงครอบคลุมประชากรทั้งสองหมู่บ้าน โดยในปัจจุบันนี้กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านงามเมืองมีพอหลวงยงยืน อุดมา เป็นประธานกลุ่ม และชาวบ้านได้มอบหมายให้ นายเสลา คำเป่า เป็นผู้ดูแลการรวบรวมเงินค่าช่วยเหลือฌาปนกิจศพ

2.2.5 กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 โดยการนำของนายสมมาตร อุดมา ซึ่งได้แนวคิดมาจากการออมทรัพย์ของสหกรณ์ในฟาร์มสัมพันธกิจ จังหวัดเชียงราย จากนั้นก็ได้ประชุมชี้แจงชาวบ้านและร่วมกันคิดกฎเกณฑ์และการปฏิบัติขึ้น มีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน ในครั้งแรกที่จัดตั้งกลุ่มมีสมาชิก 20 กว่าคน โดยสมาชิกทุกคนจะต้องมีการสะสมเงินทุกเดือนอย่างต่ำเดือนละ 10 บาท ถ้ามากกว่านี้ก็จะคิดเป็นรายหุ้น หุ้นละ 10 บาท เงินที่ได้จากการสะสมนำมาให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้ในการประกอบอาชีพด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ถูกกว่าธนาคาร ดอกผลที่ได้จากการชำระเงินกู้ก็จะนำมาแบ่งปันให้สมาชิกตามจำนวนหุ้นที่สะสม และกันเงินไว้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการบริหารงานของกลุ่มต่อไป ปัจจุบันกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียนมีสมาชิกมากถึง 200 คน จากหลายหมู่บ้าน และมีเงินหมุนเวียนประมาณ 400,000 บาท

2.2.6 กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านงามเมือง หากจะกล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เช่น ป่าไม้ สัตว์น้ำ หรือ สัตว์ป่านั้น ชาวบ้านงามเมืองได้มีการปฏิบัติและสืบทอดกันเรื่อยมาตั้งแต่ในอดีตจนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เพียงแต่ยังไม่มีการเขียนที่จะมาบังคับใช้อย่างเป็นทางการและยังไม่ได้มีการประกาศให้ชุมชนอื่นๆ ได้รับทราบ จนกระทั่งปี พ.ศ.2544 นายนอม อุดมา และผู้นำชุมชนของตำบลยางหอม ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน จึงกลับมาร่วมกันทำการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง โดยเริ่มต้นจากการอนุรักษ์ปลาและสัตว์น้ำในแม่น้ำอิง เขตพื้นที่ที่บ้านน้ำแพร่ ตำบลยางหอม และได้ขยายเครือข่ายมายังบ้านงามเมืองในเวลาต่อมา ชาวบ้านได้ทำการปักเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำอิงบริเวณท้ายหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 500 เมตร และร่วมกันคิดกฎระเบียบขึ้นมาบังคับใช้ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำในแม่น้ำอิงในเขตพื้นที่บ้านงามเมือง ในเวลาต่อมาจึงได้ขยายแนวคิดการอนุรักษ์ไปยังทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้าน คือ ป่าชุมชนบนภูเขาตอยหมอกซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 2,500 ไร่และป่าช่วงเชิงที่อยู่ท้ายหมู่บ้าน ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ โดยชาวบ้านได้มีการร่วมกันกำหนดกฎระเบียบเพื่อบังคับใช้ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานขึ้นมารับผิดชอบดูแลในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งแม่น้ำและป่าไม้

2.2.7 กลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นต่อเนื่องมาจากการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านงามเมือง โดยนายนอม อุดมา แกนนำของกลุ่มที่ได้ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้วพบว่าสิ่งที่ชุมชนควรอนุรักษ์นอกเหนือจากป่าไม้ และแม่น้ำอิงแล้ว คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างอื่น เช่น ดินที่ทำการเกษตร อากาศ และสัตว์ต่างๆ ที่ต้องมาถูกทำลายโดยสารเคมีจากการทำการเกษตร จึงได้ชักชวนชาวบ้านที่มีความสนใจ ประมาณ 5 - 6 ครอบครัว เพื่อรวมกลุ่มกันทดลองทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี ทางกลุ่มมีกิจกรรมการทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และการกำจัดวัชพืชด้วยวิธีธรรมชาติ โดยขอรับการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ มีการขยายแนวคิดและขยายเครือข่ายไปยังครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน และหมู่บ้านอื่นๆที่มีความสนใจอย่างต่อเนื่อง

2.2.8 กลุ่มจักสานและงานฝีมือ เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้มีความชำนาญในงานหัตถกรรมประเภทต่างๆ และผู้ที่มีความสนใจด้านงานฝีมือ โดยมีพ่ออู่เอี๋ยง อุดมา ที่มีฝีมือในด้านการจักสานและการทำเครื่องดนตรีพื้นเมืองเป็นประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีประมาณ 20 คน แต่ละคนก็จะมีความชำนาญแตกต่างกันออกไป จึงทำให้กิจกรรมของกลุ่มมีความหลากหลาย เช่น การจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ การทำไม้กวาด การทำเครื่องดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น โดยทางกลุ่มจะนำเอาผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาวางขายที่ศาลาจำหน่ายผลิตภัณฑ์งานฝีมือของหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณ

ปากทางเข้าหมู่บ้าน งบประมาณในการดำเนินการครั้งแรกได้รับการสนับสนุนงบประมาณด้านการส่งเสริมอาชีพจากองค์การบริหารส่วนตำบลยางหอม ซึ่งทางกลุ่มได้ใช้วิธีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ เงินที่ได้จากการขายผลิตภัณฑ์ก็จะนำไปซื้อวัตถุดิบที่จำเป็นในการผลิต เหลือจากนั้นจึงจะนำมาจัดสรรเป็นค่าตอบแทนให้กับสมาชิก

2.2.9 กลุ่มเยาวชนคนรักดนตรี เนื่องมาจากการประกอบศาสนกิจของคริสตจักรร่วมเกล้า จะมีกิจกรรมการเล่นดนตรีและการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนหันมาสนใจในด้านการร้องเพลงและเล่นดนตรี ในช่วงแรกๆการประกอบศาสนกิจของหมู่บ้านจะใช้ดนตรีสากล คือ กีตาร์และอเล็กโทนในการนำร้องเพลงโดยสมาชิกวัยกลางคนที่มีความสามารถในด้านการเล่นดนตรีสากล และมีการฝึกสอนการเล่นดนตรีสากลให้กับเยาวชนที่มีความสนใจ จนมีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนคนรักดนตรีขึ้นมา แต่ในระยะเวลาต่อมากลุ่มผู้สูงอายุได้นำเอาดนตรีพื้นเมือง ซึ่งเป็นการละเล่นของท้องถิ่น อันประกอบไปด้วย ซอ ซึง ระนาด และกลอง โดยนำมาเล่นในช่วงของการแยกไปทำกิจกรรมของกลุ่มและเล่นกันเรื่อยมา ปัจจุบันได้มีการฝึกสอนการเล่นดนตรีพื้นเมืองให้กับกลุ่มเยาวชนคนรักดนตรี จนสามารถออกแสดงตามงานพิธีต่างๆได้

3. ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน

สำหรับระบบความสัมพันธ์ในชุมชนบ้านงามเมือง ผู้วิจัยขอเสนอใน 3 ระบบ ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบคุณค่า และ ระบบความสัมพันธ์ ซึ่งทั้งสามระบบมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

3.1 ระบบการผลิต

ระบบการผลิต เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่าไม้) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนเมื่อเทียบกับความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของชุมชนชนบท โดยชุมชนบ้านงามเมืองมีการจำแนกการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกินต่างๆ เช่น พื้นที่บ้าน ที่สวน ที่นา ป่าชุมชน ป่าต้นน้ำเป็นต้น

ชาวบ้านงามเมืองส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม มีพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวละ 10 ไร่ โดยพืชที่ทำการเพาะปลูกเป็นหลักก็คือข้าวเหนียว และเมื่อเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว พื้นที่นาดังกล่าวก็จะถูกใช้ประโยชน์ในการนำไปปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น หอมแดงกระเทียม ถั่วลิสง ฯลฯ ส่วนการทำไร่โดยมากจะเป็นการปลูกข้าวโพด มีบางครอบครัวเท่านั้นที่ทำสวนผลไม้และพืชผักนานาพันธุ์ ในอดีตที่ผ่านมามีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านเป็นไปเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก เหลือจากนั้นถึงค่อยเก็บไปขายหรือแจกจ่ายให้กับครอบครัวอื่นๆ แต่ในสภาวะสังคมปัจจุบัน แต่ละครอบครัวมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นในการดำรงชีวิตทำให้ครอบครัวต้องเพิ่มรายได้โดยการทำการเกษตรเพื่อการขาย มีการใช้เทคโนโลยีและปัจจัยในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ด้วยเหตุนี้ชาวบ้าน

จึงได้รวมตัวกันเพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีการปลูกพืชหมุนเวียนและผลิตปุ๋ยธรรมชาติ ขึ้นมาใช้เองในชุมชน เกิดการเรียนรู้ มีการระดมภูมิปัญญาและที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการ แก้ปัญหา โดยมุ่งหวังที่จะทำให้เกิดการเกษตรแบบพอเพียงและยั่งยืนที่ไม่ทำลายธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

ปฏิทินการเพาะปลูกของชาวบ้านงามเมือง มีดังนี้ คือ การทำนาจะเริ่มตั้งแต่การหว่าน กล้าในช่วงเดือนมิถุนายน และดำนาในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคมซึ่งเป็นฤดูฝน การเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรจะมีขึ้นในช่วงเดือนธันวาคม หลังจากนั้นพื้นที่นาซึ่งว่างอยู่ก็จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น หอมแดง กระเทียม และถั่วลิสง เป็นต้น ชาวบ้านงามเมืองจะเริ่มปลูกพืชดังกล่าวในช่วงกลางเดือนมกราคม และเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือน เมษายนของทุกปี ส่วนการทำไร่ข้าวโพดของชาวบ้านนั้นจะเริ่มเพาะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม และไปเก็บเกี่ยวเอาในราวๆ เดือนสิงหาคม โดยชาวบ้านงามเมืองที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมี รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวอยู่ที่ประมาณ 12,000 บาทต่อปี

ชุมชนบ้านงามเมืองมีระบบการจัดการและจัดสรรทรัพยากรในชุมชนให้อำนาจต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อตกลง และวิธีการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนไปในเชิงของการอนุรักษ์ เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้ เกิดประโยชน์สูงสุด และรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้มีใช้ไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. การจัดการเรื่องแหล่งน้ำ และระบบการใช้น้ำ แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

(ก) แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ชาวบ้านงามเมืองเกือบทุกหลังคาเรือนใช้น้ำ จากบ่อน้ำตื้นซึ่งมีอยู่ 19 แห่งในหมู่บ้าน นอกจากนี้แล้วหมู่บ้านงามเมืองยังมีลำห้วยแดนเมืองซึ่งเป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปีไว้ให้ชาวบ้านได้ใช้สำหรับการอุปโภคอีกด้วย

(ข) แหล่งน้ำประปาภูเขาของหมู่บ้าน ชุมชนบ้านงามเมืองได้นำน้ำจากแหล่งน้ำ ตามธรรมชาติบนน้ำตกแดนคง นำมาปรับปรุงคุณภาพด้วยการเติมสารคลอรีน แล้วส่งตามท่อประปาลงมายังหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ในการบริโภคทุกครัวเรือน

(ค) แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การทำนาของชาวบ้านงามเมืองอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ จะมีก็แต่พื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้านบางส่วนที่อยู่ใกล้กับแม่น้ำอิงเท่านั้นที่ใช้น้ำจากแม่น้ำอิง เพื่อทำการเกษตร แต่เนื่องมาจากบริเวณตลิ่งริมฝั่งทั้งสองฟากของแม่น้ำอิงมีความสูงชัน จึงยากแก่ การลำเลียงน้ำในแม่น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งบางปีพื้นที่ทำการเกษตรยังถูกน้ำท่วม ทำให้ผล ผลิตทางการเกษตรเสียหายอีกด้วย

(จ) หนองน้ำสาธารณะ พื้นที่ของบ้านงามเมืองบริเวณฝาคะวันตกของแม่น้ำอิง มีหนองน้ำสาธารณะอยู่ 4 แห่ง ได้แก่ หนองหมด หนองเหม็น หนองแม่หลอม และหนองเหือด ซึ่งมีพื้นที่รวมกันทั้งหมดประมาณ 42 ไร่ แต่ก็ไม่สามารถที่จะกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ในฤดูแล้งได้ ชาวบ้านงามเมืองจึงใช้ประโยชน์จากหนองน้ำเหล่านี้เพียงเพื่อหาปลาและสัตว์น้ำนำมาบริโภคในฤดูแล้งเท่านั้น

2. ทรัพยากรป่าไม้ จากการบอกเล่าของ พ่ออ้อยชุ่ม พรหมณัธิ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องป่าไม้ ทำให้ทราบว่าพื้นที่ของบ้านงามเมืองในอดีต เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา มีสภาพเป็นป่าไม้สักและมีไม้ป่านานาพันธุ์อันอุดมสมบูรณ์และชุกชุมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด พอดอกถึงตอนกลางคืนชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีใครกล้าที่จะลงจากเรือนชานบ้านพัก เหตุเพราะว่ากลัวเสือที่มักจะเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อจับสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน เช่น เป็ด ไก่ สุนัข กินเป็นอาหาร อีกทั้งบริเวณใกล้ๆ หมู่บ้านยังเป็นหนองน้ำ จึงเหมาะสำหรับเป็นที่หากินของสัตว์ป่านานาชนิดอีกด้วย ต่อมาหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง การคมนาคมของหมู่บ้านงามเมืองเริ่มมีความสะดวกมากขึ้น คนในหมู่บ้านและบุคคลภายนอกจึงได้มีการบุกกรุกเข้าไปหาผลประโยชน์จากป่า อีกประการหนึ่งจากการที่ชุมชนบ้านงามเมืองมีการขยายตัวก็ส่งผลให้มีการตัดต้นไม้เพื่อนำมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับมีการแผ้วถางพื้นที่ป่าบนภูเขาเพื่อขยายพื้นที่ทำไร่ข้าวโพดของชาวบ้าน จึงทำให้พื้นที่ป่ามีน้อยลง ทรัพยากรธรรมชาติในป่าก็ถูกทำลายเสียหายมาก จนขาดความสมดุล ตะกอนหน้าดินถูกน้ำชะล้างลงมาตามลำห้วยทำให้เกิดการตื้นเขินและมีปริมาณน้ำลดลงเนื่องจากป่าต้นน้ำถูกทำลายจนกระทั่งปี พ.ศ. 2525 ชาวบ้านงามเมืองได้ทำการปิดป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพของป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาพร้อมทั้งได้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนบนภูเขา ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำและได้เรียกป่าบริเวณนี้ว่า “ป่าชุมชน” มีเนื้อที่ประมาณ 2,500 ไร่ โดยมอบหมายให้พ่ออ้อยชุ่มและคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าในสมัยนั้นเป็นผู้มีหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน อีกทั้งยังได้มีการมอบหมายให้ชาวบ้านที่เข้าไปหาของป่าช่วยเป็นหูเป็นตาและสอดส่องดูแลป่า เพื่อป้องกันการบุกรุกจากบุคคลภายนอกอีกด้วย ซึ่งเวลาต่อมาชุมชนได้ขยายการอนุรักษ์ลงมายังบริเวณป่าข่อย(ป่าช่วงเจิง) ที่อยู่บริเวณท้ายหมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ ซึ่งสมัยนั้นชุมชนใช้เป็นสถานที่ฝึกฝนศิลปะการต่อสู้ (แม่ไม้มวยไทย) และการรำมวย (ฟ้อนเจิง) โดยเรียกป่าบริเวณนี้ว่า “ป่าอนุรักษ์” จนทำให้ในปัจจุบันนี้บ้านงามเมืองมีพื้นที่ป่าไม้รวมทั้งสิ้น ประมาณ 2,600 ไร่

3.2 ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งชุมชนบ้านงามเมืองใช้การจัดความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านระบบครอบครัวและเครือญาติที่เป็นปึกแผ่น ดังนี้

บ้านงามเมืองประกอบไปด้วยครอบครัวใหญ่ ประมาณ 3 - 4 ครอบครัว เช่น ครอบครัวอุดมมา ครอบครัวพราหมณ์ธิ และครอบครัวคำมา เป็นต้น การแต่งงานของคนในชุมชนในอดีตโดยมากจะเป็นการแต่งงานของคนภายในหมู่บ้านงามเมืองและหมู่บ้านบ้านแดนเมือง จึงทำให้เกิดเป็นระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นและเป็นปึกแผ่น ประกอบกับการถูกรังเกียจจากสังคมภายนอก ส่งผลให้คนในชุมชนจำเป็นต้องรักใคร่ กลมเกลียว สามัคคี ประองคอง และต้องพึ่งพาตนเองค่อนข้างสูง มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เห็นอกเห็นใจ และเข้าใจกันในฐานะที่เป็นผู้ประสบชะตากรรมร่วมกัน ดังนั้นการดำรงชีวิตของคนในชุมชนจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของครอบครัว และเครือญาติที่เต็มไปด้วยความเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ดังจะสังเกตได้จากการที่มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น ผู้ป่วยก็จะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้แล้วยังได้รับการเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ และให้การช่วยเหลือจากคนในชุมชนอย่างเต็มกำลังความสามารถ

การแต่งงานของคนในชุมชน จะมีพิธีการแต่งงานที่เป็นไปตามแบบฉบับของคริสเตียน คือ จะมีการประกอบพิธีกรรมในโบสถ์ โดยศิษยาภิบาลจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธี มีการเทศนาสั่งสอนคู่บ่าวสาวเกี่ยวกับศีลประการครองเรือน หน้าที่ของสามีและภรรยา เป็นต้น ซึ่งคำสอนดังกล่าวได้นำมาจากพระคัมภีร์บทที่ว่าด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานและการครองเรือน โดยเฉพาะ มีการอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าให้คุ้มครองและอวยพรให้กับคู่บ่าวสาว มีการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า เสร็จพิธีแล้วจะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน โดยไม่มีการเลี้ยงสุรา สิ่งเสพติด และสิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งหลาย กรณีที่เจ้าบ่าวหรือเจ้าสาวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ทางหมู่บ้านจะไม่อนุญาตให้ประกอบพิธีในโบสถ์ ซึ่งการแต่งงานในครั้งนั้นจะต้องไปประกอบพิธีที่บ้านของฝ่ายที่นับถือคริสต์ศาสนาเท่านั้น ชาวบ้านงามเมืองเรียกว่าเป็นการแต่งงานแบบครึ่งพิธี แต่ก็จะมีพิธีการที่ไม่แตกต่างไปจากพิธีที่จัดขึ้นในโบสถ์หลังจากแต่งงานมีครอบครัวแล้วหากครอบครัวใดแยกกันไปลูกบ้านหลังใหม่ก็จะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยเมื่อเจ้าของบ้านสร้างบ้านของตนเสร็จและพร้อมจะขึ้นอยู่อาศัยแล้ว ก็จะแจ้งกับศิษยาภิบาล และสมาชิกชุมชนให้ทราบในวันปฏิบัติศาสนกิจที่โบสถ์ (วันอาทิตย์) จากนั้นศิษยาภิบาลก็จะนัดหมายวันเวลาและเชิญชวนให้ชาวบ้านไปร่วมพิธีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในวันดังกล่าวจะมีการเทศนาโดยศิษยาภิบาล ซึ่งจะใช้พระคัมภีร์บทที่เกี่ยวข้องกับการดูแลที่อยู่อาศัย และการปฏิบัติศาสนกิจภายในบ้าน มีการทำพิธีมอบบ้านให้อยู่ในความคุ้มครองของพระเจ้าเป็นเจ้า และร่วมกันอธิษฐานขอพรให้กับเจ้าของบ้าน เสร็จพิธีแล้วจึงรับประทานอาหารร่วมกัน และไม่มีการเลี้ยงสุรา

นอกเหนือจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในระดับครอบครัวและเครือญาติแล้ว ในชุมชนบ้านงามเมืองยังได้มีความสัมพันธ์ในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนแรงงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์หลักของชุมชนในด้านการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำการผลิต โดยเฉพาะการทำนา ในรูปแบบของการลงแขก โดยชุมชนบ้านงามเมืองได้มีกิจกรรมการลงแขกมานานพร้อมๆ กับการตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษเลยทีเดียวน และชาวบ้านแห่งนี้เรียกการลงแขกเป็นภาษาเหนือว่าการ “เอามือ” ซึ่งเป็นกลวิธีที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มคนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการทำงานให้เสร็จสิ้นไปที่ละแห่ง โดยใช้คนทั้งหมดมาร่วมมือกัน

พ่ออู่เกรียง อุดมา ได้เล่าถึงบรรยากาศของการเอามือในอดีตให้ฟังว่า ในช่วงที่เป็นฤดูทำนา ทุกครอบครัวจะหอบข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อไปอาศัยอยู่ที่กระท่อมห่างนาของตนเอง กินและนอนอยู่ที่นั่นจนกระทั่งทำนาเสร็จจึงจะกลับมาอยู่ที่บ้าน การทำนาก็เป็นในลักษณะของการเอามือกัน พอตกลงกันได้ว่าวันรุ่งขึ้นจะต้องไปเอามือที่นาของใคร สมาชิกทั้งหมดก็จะขนเอาอุปกรณ์ต่างๆ ของตนที่ต้องใช้การทำงานไปกองไว้ในนาของเจ้าของนาผู้นั้นตั้งแต่ตอนเย็น พอรุ่งเช้าสมาชิกแต่ละคนจะเตรียมอาหารของตนแล้วเริ่มลงมือช่วยกันทำนาตั้งแต่เช้ามืดไปจนกระทั่งเสร็จสิ้นการทำงานในวันนั้นๆ โดยไม่มีการเกี่ยงกัน และไม่มีการคิดคำนวณว่าพื้นที่นาของใครมีมากหรือน้อยแตกต่างกันอย่างไร ทุกคนจะทำงานด้วยความสนุกสนาน มีการหยอกล้อกันอย่างครื้นเครง พอถึงเที่ยงวันก็จะมีการรับประทานอาหารที่ได้เตรียมมาร่วมกัน ในช่วงพักเพื่อให้อาหารย่อย ก็จะมีการร้องรำทำเพลง เล่นสละล้อ ซอ ซึง พอเป็นกระษัย จากนั้นก็จะระดมกำลังกันทำงานอีกครั้งตลอดช่วงบ่าย ตกเย็นก็จะแยกย้ายกันไปพักผ่อนตามห่างนาของตนโดยไม่มีการเลี้ยงเหล้ามาให้สิ้นเปลืองเหมือนในปัจจุบัน ซึ่งตามคำบอกเล่าของพ่ออู่เกรียง ทำให้ได้ทราบว่า การเอามือหรือการลงแขกของชาวบ้านงามเมืองและชุมชนล้านนาในอดีตนั้น เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์และมีคุณค่า ที่นำมาซึ่งความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่ปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และที่สำคัญคือไม่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากนักเมื่อเทียบกับการลงแขกในยุคปัจจุบันที่ต้องเตรียมทั้งสุรา ข้าวปลาอาหาร และค่าจ้างไว้สำหรับผู้ที่จะมาลงแขก เพราะการลงแขกในยุคปัจจุบัน ได้กลายมาเป็นกิจกรรมที่จะต้องว่าจ้างแทนการมาด้วยความสมัครใจทุกอย่างจึงถูกตีค่าออกมาเป็นราคาค่างวด ซึ่งเป็นการไปลดทอนคุณค่าของกิจกรรมดังกล่าวลงไป แต่ถึงวิถีชุมชนในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปมาก บ้านงามเมืองก็ยังคงเป็นหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญของการเอามือแบบดั้งเดิมไว้ได้มากที่สุด เมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ โดยมีการปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เช่น การคิดคำนวณปริมาณของงานที่จะต้องช่วยเหลือให้เป็นจำนวนวัน แทนที่จะตีราคาออกมาเป็นค่าจ้าง เป็นต้น

3.3 ระบบคุณค่า

ระบบคุณค่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (สิ่งสูงสุด) ในอดีตชุมชนบ้านงามเมืองจะมีความเชื่อเรื่องผี ไม่ว่าจะเป็นเก้าผี (ผีบรรพบุรุษ) ผีบ้านผีเรือน ผีป่า เทวดา อารักษ์ ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติตามแบบฉบับของชุมชนล้านนาชนบททั่วไป แต่หลังจากที่ชุมชนได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ จึงได้ค่อยๆปรับเปลี่ยนความเชื่อมานับถือพระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุด และได้จัดปรับพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนสร้างพิธีกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาทดแทนพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมที่ขัดต่อทบัญญัติของศาสนาคริสต์

ฐานความเชื่อที่สำคัญที่สุดของชุมชนบ้านงามเมือง คือ ฐานศาสนา ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องของศรัทธาและความเชื่อเป็นหลัก คริสต์ศาสนิกชนทุกคนจะต้องเริ่มต้นจากการเชื่อและศรัทธาในพระเจ้าเป็นเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจเป็นพื้นฐาน ประกอบกับการที่ศาสนาคริสต์มีบทบัญญัติมากมายและครอบคลุมถึงกิจกรรมแทบจะทุกด้านในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จึงไม่แปลกที่ชาวบ้านงามเมืองจะมีความเชื่อที่มั่นคงในมิติของจิตวิญญาณ คือ เชื่อในพระเจ้าและปฏิบัติตามหลักคำสอน ของพระองค์ที่ได้ทรงบัญญัติไว้ในพระคัมภีร์ ซึ่งชาวบ้านได้นำเอาหลักคำสอนเหล่านั้นมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้อย่างกลมกลืนและสมดุล และความเชื่อความศรัทธานี้เองที่ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับชุมชนจนเกิดเป็นพลังอำนาจภายในที่ส่งผลให้เกิดการดำรงชีวิตที่เป็นรูปธรรมได้ในที่สุด ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

(1) การปฏิบัติศาสนกิจ ในวันอาทิตย์ของทุกๆ สัปดาห์ชาวบ้านงามเมืองจะหยุดทำกิจกรรมการหาเลี้ยงชีพทุกอย่างเพื่อมาปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันที่คริสตจักรร่วมเกล้า โดยมีชาวบ้านบางส่วนที่ยังคงเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่คริสตจักรแดนกรุงบ้านแดนเมือง ซึ่งกิจกรรมการปฏิบัติศาสนกิจโดยทั่วไปของคริสตจักรทั้งสองแห่งนี้จะมีความคล้ายคลึงกัน ดังนี้

ในช่วงเช้าจะเริ่มกิจกรรมตั้งแต่เวลา 08.00 น. ชาวบ้านทุกคนจะมาประกอบพิธีอธิษฐานและมนัสการพระเจ้าผู้เป็นเจ้าร่วมกันในโบสถ์ หลังจากนั้นจึงแยกกลุ่มกันออกไปเพื่อทำการศึกษาพระคัมภีร์ให้เหมาะสมตามวัยและความสนใจ โดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่มตามช่วงอายุ คือ กลุ่มเด็กกระวี (อายุ 3 - 12 ปี) กลุ่มอนุชน (อายุ 12 ปีขึ้นไป) กลุ่มพระพร (วัยทำงาน) กลุ่มพ่อบ้าน (ชายอายุ 60 ปีขึ้นไป) และกลุ่มแม่บ้าน (หญิงอายุ 60 ปีขึ้นไป) เมื่อเสร็จสิ้นจากการศึกษาพระคัมภีร์ของแต่ละกลุ่มแล้ว สมาชิกทั้งหมดก็จะกลับมารวมตัวอีกครั้งเพื่อนมัสการพระเจ้ามีการละเล่นดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มพ่อบ้าน การเล่นดนตรีสากลของกลุ่มอนุชน และร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าร่วมกันไปจนถึงเที่ยงวัน จากนั้นจึงรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

ช่วงบ่ายจะมีการแยกกลุ่มอีกครั้ง เพื่อประชุมและทำกิจกรรมของกลุ่ม มีการวางแผน และกำหนดกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน การฝึกคนตรี การฝึกจักสาน การส่งเสริมอาชีพตามความสนใจของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม การร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน รวมไปถึงการสอบถามถึงคนที่ไม่ได้เข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจ ในอาทิตย์นั้นๆ ด้วยว่าเป็นเพราะเหตุใด หากมีการเจ็บป่วยหรือมีปัญหาในครอบครัว ทางกลุ่มก็จะนัดกันไปเยี่ยมเยียน (การหนุนใจ) ในโอกาสต่อไป การทำกิจกรรมต่างๆของแต่ละกลุ่มจะมีไปจนถึงเวลาประมาณ 14.00 น. จากนั้นสมาชิกทุกคนก็จะมารวมตัวกันในโบสถ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มได้ออกมาเล่าถึงกิจกรรมการดำเนินการของกลุ่มตนให้สมาชิกทั้งหมดได้รับทราบ โดยตัวแทนของแต่ละกลุ่มที่ออกมานำเสนอจะมีการหมุนเวียนกันไปเรื่อยๆ จนครบทุกคน

การระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้านั้น ชาวบ้านงามเมืองมีพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพศรัทธา และระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าอยู่ตลอดเวลา เช่น การอธิษฐานและระลึกถึงพระคุณของพระเจ้า ก่อนการรับประทานอาหารทุกมื้อและก่อนนอน เพื่อแสดงความขอบคุณที่พระองค์ทรงบันดาลให้เรามีอาหารกินและมีชีวิตรอดไปอีกวันหนึ่ง นอกจากนี้แล้วชุมชนยังได้มีการจัดเทศกาลระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าอีกหลายช่วงเวลาในรอบปี อาทิเช่น

พิธีศีลมหาสนิท เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นทุกๆ 3 เดือน โดยในพิธีจะมีการค้ำน้ำองุ่นและขนมปัง เพื่อเป็นการระลึกถึงการเสวยสละของพระเยซูคริสต์ ที่ทรงยอมรับโทษแทนมนุษย์ทั้งหลาย จนสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขน โดยสมมติให้น้ำองุ่นเป็นสัญลักษณ์แทนพระโลหิตของพระเยซู และขนมปังแทนพระวรกายของพระองค์

วันคริสต์มาส จัดให้มีขึ้นในวันที่ 25 ธันวาคม ของทุกปี เพื่อเป็นการรำลึกถึงวันประสูติของพระเยซูคริสต์ โดยในวันดังกล่าวจะมีการเฉลิมฉลองและสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า

วันคริสต์เตอร์ จัดขึ้นในช่วงปลายเดือนเมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการรำลึกถึงวันสิ้นพระชนม์ของพระเยซูคริสต์ในวันนี้จะมีการอธิษฐานจิตถึงพระผู้เป็นเจ้า และระลึกถึงความรักและความเสวยสละของพระองค์ที่มีต่อมวลมนุษยโลก

(2) พิธีศีลบัพติศมา (ศีลจุ่ม) เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการรับรองและยอมรับผู้ที่เพิ่งรับความเชื่อใหม่และพร้อมใจที่จะเข้ามานับถือศาสนาคริสต์ของพระองค์ ในพิธีจะมีการนมัสการพระผู้เป็นเจ้า อธิษฐานขอพรจากพระองค์ให้คุ้มครองสมาชิกใหม่ มีการสอนพระคัมภีร์ว่าด้วยการประพฤติปฏิบัติตนของคริสต์ศาสนิกชน โดยสมาชิกที่เข้ามาใหม่จะต้องค้างไปนน้ำแล้วไหลขึ้นมาใช้ชีวิตใหม่ในอาณาจักรของพระองค์ ซึ่งชาวบ้านงามเมืองจะใช้น้ำตกแดนแดงเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีรับศีลบัพติศมาดังกล่าว

(3) พิธีกรรมการหนุนใจ เป็นกิจกรรมทางศาสนาที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งชุมชนสร้างขึ้นเพื่อทดแทนพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมที่ใช้ในการเยียวยารักษาจิตใจ โดยพิธีกรรมการหนุนใจของชุมชนนั้นจะมีอยู่สองลักษณะ คือประการแรกเป็นการหนุนใจตามกำหนดการของกลุ่มเซลล์ ซึ่งเป็นกลุ่มทางศาสนาที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการแบ่งความรับผิดชอบคนในชุมชนโดยเทียบได้กับ “หัวหมวด” ของชุมชนอื่นๆ เพียงแต่ลักษณะของการแบ่งกลุ่มจะแตกต่างกัน โดยการแบ่งกลุ่มรับผิดชอบของกลุ่มเซลล์นั้นจะไม่ได้ยึดเอาพื้นที่เป็นหลัก แต่จะแบ่งกลุ่มกันตามความสมัครใจ ความพร้อม และใช้ระบบเครือข่ายเป็นหลัก กลุ่มเซลล์แต่ละกลุ่มก็จะมีการกำหนดวันที่จะทำพิธีกรรมการหนุนใจและอธิษฐานจิตร่วมกันในแต่ละสัปดาห์ของกลุ่มตนเองขึ้นมา โดยส่วนใหญ่จะกำหนดให้มีกิจกรรมดังกล่าวสัปดาห์ละ 1 วัน ซึ่งการประกอบพิธีกรรมการหนุนใจมักจะกำหนดให้มีขึ้นในช่วงเวลากลางคืน เหตุเพราะตอนกลางวันคนในชุมชนต้องมีการกิจในการทำงานเลี้ยงชีพ โดยสมาชิกในกลุ่มเซลล์จะไปรวมกันยังบ้านเป้าหมายที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้ แล้วร่วมกันนมัสการและอธิษฐานขอพรจากพระเจ้า เพื่อเป็นการหนุนใจให้เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวได้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับปัญหาต่างๆและเกิดพลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปหลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มก็จะมีการพูดคุย สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องต่างๆ จนกระทั่งสมควรแก่เวลาแล้วจึงแยกย้ายกันกลับบ้านของตน การหนุนใจอีกประการหนึ่งเป็นการหนุนใจเฉพาะกิจ คือไม่ได้กำหนดหรือนัดหมายไว้ล่วงหน้า โดยเป็นการหนุนใจเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น การเจ็บป่วย การทะเลาะเบาะแว้ง หรือมีเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวและชุมชน ที่จะต้องแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน ประธานคริสตจักรก็จะประกาศให้สมาชิกในชุมชนไปทำพิธีกรรมการหนุนใจที่บ้านของผู้ที่ประสบกับปัญหาดังกล่าว การหนุนใจในลักษณะนี้ จะมีการเทศนาและอ่านพระคัมภีร์บทเฉพาะกาลเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังเป็นปัญหาเพื่อร่วมกันหาทางช่วยเหลือ นอกจากนี้แล้วยังได้มีการอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของให้คุ้มครองครอบครัวที่กำลังประสบปัญหาอีกด้วย

(5) พิธีศพ เมื่อเกิดมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตลง เจ้าบ้านหรือผู้นำครอบครัวก็จะไปแจ้งให้ศิษยาภิบาลหรือประธานคริสตจักรทราบ เพื่อปรึกษาหารือในการกำหนดการประกอบพิธีฌาปนกิจศพ ซึ่งพิธีการทางศาสนาในภาคกลางคืนจะมีการเทศนาสั่งสอนญาติของผู้เสียชีวิตสมาชิกในชุมชน และผู้ที่มาร่วมในงานศพ ให้เข้าใจถึงธรรมชาติของการเกิด แก่ เจ็บป่วย และการตายโดยศิษยาภิบาล ซึ่งจะเทศนาโดยใช้พระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับความตายโดยเฉพาะ หลังจากเสร็จพิธีการทางศาสนาแล้ว เจ้าภาพก็จะเลี้ยงอาหารว่างเหมือนกับงานศพของชุมชนอื่นๆ ทั่วไป แต่จะแตกต่างกันตรงที่งานศพของชาวบ้านชุมชนบ้านงามเมืองจะไม่มีการเล่นการพนันหรืออบายมุขต่างๆ ส่วนการกำหนดว่าจะประกอบพิธีการทางศาสนาที่คืนนั้นขึ้นอยู่กับฐานะทาง

เศรษฐกิจและสถานะทางสังคมของเจ้าภาพ พอครบกำหนดแล้วก็จะมีการประกอบพิธีฌาปนกิจศพ ซึ่งขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าจะเลือกการฌาปนกิจศพด้วยวิธีการเผาหรือการฝัง แต่ในปัจจุบันชาวบ้านมักจะเลือกเอาวิธีแรกมากกว่า เพราะพื้นที่ที่จะใช้ในการฝังศพนั้นหายาก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พิธีกรรมการฌาปนกิจศพทั้งสองวิธีนี้จะกระทำคล้ายคลึงกัน คือ มีการร่วมกันอธิษฐานจิตเพื่อส่งดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับให้ไปอยู่กับพระเจ้าบนสวรรค์ มีการยื่นสบงหนึ่งเพื่อไว้อาลัยให้กับการจากไปของผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เสร็จจากการไว้อาลัยแล้วก็จะทำการเผาหรือฝังศพโดยจะมีการนำเอาห่อผ้าที่บรรจุดินใส่ลงไปใน โลงศพด้วย เพื่อเป็นการเตือนสติให้ระลึกอยู่เสมอว่าพระเจ้าสร้างเรามาจากดิน เมื่อสิ้นลมหายใจแล้วร่างกายของคนเราก็จะกลับกลายเป็นผงธุลีดินกลับคืนสู่ธรรมชาติ สิ่งที่น่าคิดตัวไปได้นั้นจะมีแต่คุณงามความดีที่ได้ทำไว้ในครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ และที่สำคัญที่สุดคือ ความศรัทธาในพระเจ้าเป็นเจ้าเท่านั้นที่จะช่วยให้เราไปได้ไปอยู่บนสวรรค์กับพระองค์

ส่วนที่ 2 การดูแลสุขภาพของชุมชน

การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพสมบูรณ์ทางด้านสุขภาพกายและจิตใจของตนเอง สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน เป็นกระบวนการสร้างสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในทุกมิติที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนให้สมบูรณ์แข็งแรง การควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดโรคหรือการเจ็บป่วยในชุมชน โดยจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน การรักษาพยาบาลเบื้องต้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นในชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการฟื้นฟูสุขภาพหลังการเจ็บป่วยของคนในชุมชน ซึ่งสัมพันธ์กับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน โดยการศึกษาถึงกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้

1. การดูแลสุขภาพภายใต้ความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน
2. วิกฤตโรคเรื้อน และการบูรณาการด้านการรักษาพยาบาล
3. วิกฤตเศรษฐกิจ และการปรับตัวในด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน
4. การเปลี่ยนศาสนา และการผสมผสานภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพ
5. การดูแลสุขภาพของชุมชนภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้ ช่วงศตวรรษ
6. กรณีศึกษาด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมือง

1. การดูแลสุขภาพภายใต้ความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

ชุมชนบ้านงามเมืองในอดีต มีลักษณะเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งพาตนเองและพึ่งพิงธรรมชาติอย่างสมดุล มีภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และประเพณีที่ดั่งมาตามแบบฉบับของชาวล้านนา ที่มีความรัก ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือแบ่งปันกันในชุมชนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของเครือญาติพี่น้อง เช่นเดียวกันกับหมู่บ้านอื่นๆ ในชนบทของชุมชนล้านนาทั่วไป

การดูแลสุขภาพของชาวบ้านงามเมืองตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษ เคารพกรรม ขวัญ ดวงชะตา ธรรมชาติแวดล้อม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เช่น ภูตผีปีศาจ วิญญาณบรรพบุรุษ (เก้าผี) ผีบ้าน ผีเรือน ผีป่า ฯลฯ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติที่หลากหลาย เช่น การหาเมื่อ การส่งเคราะห์ การเรียกขวัญ การสืบชะตา การบูชาเทียน การเลี้ยงผี การทำบุญทำทานด้วยการปล่อยสัตว์ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยคาถาอาคมและยาสมุนไพร ด้วยเชื่อว่าจะสามารถทำให้หายจากการเจ็บป่วยได้ นอกจากนี้ก็ยังมีประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอีกมากมาย เช่น การละเล่นของเด็ก การฟ้อนเจิง การจ้อย การชอ การร้องคำว การเล่นดนตรีพื้นเมือง ฯลฯ รวมไปถึงข้อห้ามต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกินอาหารและการปฏิบัติตนอีกมากมาย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการเจ็บป่วย และเป็นการส่งเสริมให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพจิตใจที่ดีของคนในชุมชน เนื่องจากในยุคสมัยนั้นระบบบริการทางการแพทย์แผนปัจจุบันและสถานบริการสาธารณสุขของภาครัฐยังกระจายตัวไม่ทั่วถึงและครอบคลุมพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกล ประกอบกับการคมนาคมที่ยังไม่สะดวกเหมือนยุคปัจจุบัน ส่งผลให้การเข้าถึงข่าวสารและบริการด้านสาธารณสุขภาครัฐของชุมชนบ้านงามเมืองเป็นไปด้วยความยากลำบาก หากมีคนในชุมชนเจ็บป่วยและจำเป็นที่จะต้องเข้ารับการรักษาจากสถานบริการสาธารณสุข ชาวบ้านต้องเดินทางไกลเพื่อไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเทิง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านงามเมืองประมาณ 40 กิโลเมตร การเดินทางต้องใช้การเดินเท้าหรือนั่งเกวียนไป ซึ่งก็ต้องใช้เวลาเดินทางร่วมวัน และหากจำเป็นที่จะต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ (โองยาไทย) ก็จะต้องเดินทางด้วยเกวียน ซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 2 วัน เพราะอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปราวๆ 70 กิโลเมตร ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมืองจึงต้องพึ่งพาตนเองในด้านการดูแลสุขภาพ ด้วยการพยายามที่จะดูแลสุขภาพของตนเอง คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง และคนในชุมชนให้แข็งแรงอยู่เสมอ โดยอาศัยความเชื่อด้านสุขภาพ ภูมิปัญญา และทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน

ในยามที่ร่างกายเป็นปกติ ชาวบ้านงามเมืองมีการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกัน ไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยผ่านทางพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตามความเชื่อของคนในชุมชน โดยได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า จนกลายมาเป็นขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งการดูแลสุขภาพก่อนการเจ็บป่วยของคนในชุมชน บ้านงามเมืองนั้น ครอบคลุมไปถึงประชากรทุกกลุ่มอายุ ไม่ว่าจะเป็นหญิงตั้งครรภ์(แม่มาน) หญิงหลังคลอด เด็กทารก เด็กเล็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ไปจนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งแต่ละกลุ่มอายุก็จะมีวิธีการปฏิบัติตนเพื่อให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงและป้องกันมิให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บที่แตกต่างกันออกไป

“...สมัยตะกอน เวลาชื่อว่าไผมาน (ตั้งท้อง) คนเฒ่าคนแก่ อีป้ออีแม่ก็จะฮ้องมา มัดมือคือขวัญ แล้วก็สอนก็ห้ามบ่หื้อยะอะหยังตีมันบ่ดี ตีมันซี้ดมันจา อย่างห้าม นั่งก้านไค ห้ามถักต้องกล้วย ห้ามจีเฮือ ห้ามไปเผาผีจี้กระดูก ห้ามกินของเผ็ดล้าหวานล้า บ่อ้นลูกจะเกิดยาก เลี้ยงยาก ..เวลาเกิดลูกแล้วก็ต้องอยู่เดือน กินข้าวจี้กับจิ้นบั้งกับเกือ ใส่เสื้ออุ่นหมวกอุ่น ห้ามสระผม บ่อ้นเกี่ยวจะกินแล้วจะเป็นลมผิดเดือน...”(แม่อุ้ยคำ หลวงแสนอินทร์ อายุ 87 ปี ผู้สูงอายุบ้านงามเมือง)

พอรู้ว่ามีคนในครอบครัวตั้งท้อง พ่อแม่ รวมไปถึงญาติผู้ใหญ่ก็จะจัดพิธีผูกข้อมือให้กับหญิงตั้งท้อง พร้อมกับพร่ำสอนถึงข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติในระหว่างการตั้งท้องตามความเชื่อของคนในชุมชนที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น ห้ามนั่งบริเวณบันไดหรือประตูเป็นเวลานานเพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกคลอดยาก ห้ามตัดต้นกล้วยและใบกล้วยเพราะเชื่อว่าจะทำให้เด็กที่เกิดมาเป็นคนดี ห้ามนั่งเรือเพราะอาจเกิดอันตรายผลัดตกลงไปในแม่น้ำ ห้ามไปร่วมงานฌาปนกิจศพและประชุมเพลิงเพราะเชื่อว่าวิญญาณในป่าช้าจะกลั่นแกล้งทำอันตรายให้ และความเศร้าโศกจะทำให้คนท้องหดหู่ใจและเสียสุขภาพจิตได้ ส่วนในด้านอาหารการกินนั้นจะมีการห้ามหญิงมีครรภ์ไม่ให้รับประทานอาหารที่มีรสเผ็ดจัดและหวานจัดเพราะเชื่อว่าจะอาหารที่เผ็ดจัดจะทำให้ปวดท้องและลูกในท้องอาจพลิกพิการได้ ส่วนอาหารที่มีรสหวานจัดจะทำให้เด็กในท้องตัวโตและคลอดยาก ห้ามหญิงตั้งท้องรับประทานรังของตัวต่อเพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกที่เกิดมามีนิสัยขี้รำยำ สมอทึบ แต่ก็มีอาหารบางประเภทที่ผู้เฒ่าผู้แก่แนะนำให้หญิงมีครรภ์รับประทาน เช่น น้ำกระเจี๊ยบและผักบั้งเพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกง่าย การนำดอกบัวที่ชูบูชาพระมาต้มกินโดยเชื่อว่าเป็นยาบำรุงครรภ์

พอหญิงตั้งท้องคลอดลูกแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติตนตามคำแนะนำที่คนในชุมชนได้เคยทำกันมาในอดีต ด้วยการอยู่ไฟ (อยู่เดือน) โดยผู้หญิงหลังคลอดจะต้องทำร่างกายให้อบอุ่นด้วยการสวมใส่เสื้อผ้าหนาๆ สวมถุงเท้า และนอนในห้องที่มีเตาสุ่มไฟเพื่อให้ความร้อน ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้แผลแห้งเร็ว อาหารของหญิงหลังคลอดก็จะเป็นข้าวเหนียวที่ปั่นเป็นก้อนทาดด้วยเกลือแล้วนำไปปิ้ง (ข้าวจี้) ด้วยเชื่อว่าจะช่วยทำให้แผลคลอดลูกหายไว หญิงหลังคลอดห้ามสระผมเพราะความเย็นจะ

ทำให้เกิดอาการชาตามร่างกายและแขนขาซึ่งชาวบ้านเรียกอาการนี้ว่า “เกี้ยวกิน” และหากเป็นเกี่ยวร่วมกับอาการวิตกกังวล หงุดหงิด หลงลืม จะเรียกว่าเป็น “ลมพัดเดือน” โดยอาการของลมพัดเดือนนั้นจะติดตัวไปตลอดและจะก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บมากมายตามมาในภายหลัง นอกจากนี้แล้วญาติจะนำใบเป่าและใบมะขามมาต้มให้หญิงหลังคลอดอาบทุกวัน เพราะเชื่อว่าทำให้แผลหายเร็วขึ้นและทำให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น สำหรับหญิงหลังคลอดที่มีปริมาณน้ำนมไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงลูกชาวบ้านก็จะนำเอาเปลือกต้นนมนางที่หาได้จากในป่ามาต้มให้ดื่มโดยเชื่อว่าจะทำให้สามารถผลิตน้ำนมได้เพิ่มขึ้น และที่สำคัญคนในครอบครัวจะพยายามหาอาหารที่ดีและมีประโยชน์ เช่น เนื้อหมู ไข่ เนื้อปลา มาบำรุงสุขภาพของหญิงหลังคลอด เพราะเชื่อว่าจะทำให้น้ำนมของแม่มีคุณภาพดีและทำให้เด็กมีสุขภาพที่แข็งแรง พอผ่านพ้นระยะของการอยู่เดือน (ชาวบ้านมักจะกำหนดไว้ประมาณเดือนถึงเดือนครึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสุขภาพของแม่) ก็จะมีพิธีมัดมือคู่ขวัญให้แม่และลูก โดยเฉพาะเด็กทารกจะได้รับเครื่องรางเพื่อคอยคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย เช่น สายสิญจน์ ยันต์ พระเครื่อง ตะกรุด แล้วแต่ความเชื่อและความศรัทธาของคนในครอบครัว หลังเสร็จจากพิธีคู่ขวัญ บรรดาญาติพี่น้องก็จะร่วมฉลองความยินดีเพื่อเป็นการรับขวัญสมาชิกใหม่ มีการรับประทานอาหารร่วมกัน ต้มสุรา และสนทนากันอย่างสนุกสนานครั้นเรง

เด็กทารกที่เกิดมาในชุมชนจะถูกเลี้ยงดูเป็นอย่างดีตามศักยภาพและฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก เด็กในชุมชนส่วนใหญ่จะถูกเลี้ยงดูให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ แต่ก็จะมีการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กด้วยของเล่นที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ดินเหนียว ม้าที่ทำจากก้านกล้วย มิดดาบที่ทำมาจากไม้ หมากเก็บก้อนหิน ตุ๊กตาที่เย็บจากเศษผ้า รดลากที่ทำจากไม้ป้อ และอุปกรณ์ทำครัวที่สมมติขึ้นจากกะลามะพร้าว ใบไม้ และโคลน เป็นต้น รวมไปถึงกิจกรรมที่เป็นการละเล่นของชาวล้านนาทั่วไป เช่น เล่นวิ่งไล่จับ(เล่นตุ้) เล่นซ่อนแอบ โยนกระสุนดินเหนียว (ลูกกั้ง) ทายปัญหา ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมการฝึกทักษะในด้าน การเคลื่อนไหวและการใช้ความคิดผ่านกิจกรรมการละเล่นที่สนุกสนาน ส่วนในด้านอาหารการกิน เด็กๆมักจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องของอาหารเป็นพิเศษว่าผู้ใหญ่ โดยจะเน้นอาหารประเภทโปรตีน เช่น เนื้อ ตับ ไข่ และปลา และไม้มลิ้มที่จะฝึกหัดให้เด็กกินผัก ผลไม้ ที่มีในท้องถิ่นตามฤดูกาล แต่ก็จะมีข้อห้ามบางประการเกี่ยวกับการกินอาหาร เช่น ห้ามเด็กกินอาหารสุกๆ ดิบๆ ห้ามกินของหมักดอง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วชุมชนยังได้มีการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กๆรู้จักบาปบุญคุณโทษและการประพฤติตนเป็นคนดี ผ่านการบอกเล่าในรูปแบบของนิทานและสุภาษิต กล่อมเกล่าจิตใจของเด็กๆ ส่วนเด็กคนไหนที่ร่างกายอ่อนแอ ไม่สมบูรณ์ ป่วยกระเสาะกระแสะ ชาวบ้านนิยมเปลี่ยนชื่อให้เด็กเสียใหม่ หรือไม่ก็นำไปฝากให้เป็นลูกของพระสงฆ์ โดยเชื่อว่าจะทำให้สุขภาพของเด็กดีขึ้น

คนวัยหนุ่มสาว และวัยผู้ใหญ่ ก็จะมีกิจกรรมการดูแลสุขภาพที่เป็นวิถีปฏิบัติที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยคนหนุ่มสาวมักจะใส่ใจในเรื่องความสะอาดของร่างกาย มีการนำเอาสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชน มาใช้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพ เช่น การหมักผมด้วยมะกรูดเพื่อให้ผมแข็งแรงและผมงอกช้า ผู้หญิงมักจะพอกหน้าด้วยดินสอพองเพื่อให้ผิวหน้าเนียนและไม่เป็นสิิวเสี้ยน ใช้น้ำมันมะพร้าว มาทาผิวในช่วงหน้าหนาวเพื่อให้ผิวชุ่มชื้น วัยรุ่นผู้ชายมักนิยมอาบน้ำว่านและสักยันต์ตามร่างกาย เพราะเชื่อว่าจะทำให้คงกระพันและป้องกันสัตว์ร้ายมาทำอันตราย มีการเล่าเรียนวิชาคาถาอาคมเพื่อ ใช้ป้องกันตัว รวมไปถึงคาถาอาคมที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยและโรคต่างๆ เช่น คาถาเป่าตาแดง คาถาแก้พิษงู คาถาเป่างูสวัด(มะเขง) คาถาคลดอกกล้วย คาถาประสานกระดูก เป็นต้น นอกจากนั้น ยังนิยมดื่มเหล้าคองยา ซึ่งประกอบไปด้วยสมุนไพรนานาชนิดเพื่อเจริญอาหารและเป็นยาบำรุง กำลัง สำหรับกิจกรรมการละเล่นซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของ วัยผู้ใหญ่ในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการละเล่นเพื่อความสนุกสนานหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และในช่วงเทศกาลต่างๆของชุมชน เช่น การฝึกมวยไทย การฟ้อนเจิง (ตบมะผาบ) การฟ้อนรำ การเล่นดนตรีพื้นเมือง การเล่นน้ำสงกรานต์ ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนอกจากจะสร้างความบันเทิง และผ่อนคลายแล้ว ยังเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

ผู้สูงอายุก็เป็นกลุ่มคนอีกวัยหนึ่งซึ่งจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ในด้านสุขภาพเป็นพิเศษ จากลูกหลานไม่ต่างกับวัยเด็ก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชุมชนล้านนาที่ลูกหลานจะต้องกตัญญูและ ดูแลพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ในยามที่ท่านแก่ชรา โดยลูกหลานจะให้ความสำคัญและใส่ใจเป็นพิเศษใน เรื่องของอาหารการกิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ย่อยง่าย มีรสชาติไม่จัดมากเกินไป โดยจะ พยายามหลีกเลี่ยงอาหารที่เหนียวและเคี้ยวยาก เช่น เนื้อสัตว์ หนังสัตว์ เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทในยุคสมัยนั้นมักจะอายุยืนและมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ไม่ค่อยมีโรคภัย ไข้เจ็บเหมือนเช่นผู้สูงวัยในยุคปัจจุบัน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติตนที่เหมาะสมและสภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดีไม่ว่าจะเป็นอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ อากาศที่บริสุทธิ์ และสภาพแวดล้อมที่ไม่มี มลพิษหรือสารเคมี ที่สำคัญลูกหลานจะให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นผู้อาวุโส ที่มีประสบการณ์ โดยจะคอยปรึกษาหารือในเรื่องสำคัญต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่า นอกจากนี้ชุมชนยังได้มีกิจกรรมที่เป็นการเสริมสร้างสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ เช่น การรดน้ำดำหัว การเข้าวัดปฏิบัติธรรม จึงทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านงามเมืองมีสุขภาพจิตที่ดี

กิจกรรมและวิถีปฏิบัติของชาวบ้านงามเมืองที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้นนั้น เป็นการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนในยามที่ร่างกายปกติ โดยเป็นกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพทางร่างกาย จิตใจ สังคม อีกทั้งยังเป็นการป้องกันโรคและปัญหาด้านสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย

เมื่อสมาชิกในครอบครัวรู้สึกว่าคุณมีอาการผิดปกติทางร่างกายหรือจิตใจ เช่น รู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัว ปวดเมื่อยตามร่างกาย มีแผลหรือผื่นตามผิวหนัง ตัวร้อน ใจสั่น เวียนหัว หดหู่ ไม้ร่าเริงเหมือนคนปกติ หรือ การร้องไห้ไม่หยุดของเด็กเล็ก ซึ่งอาจเกิดจากความรู้สึกของผู้ป่วยเอง หรือจากการสังเกตของคนรอบข้าง ชาวบ้านงามเมืองก็จะมีการปฏิบัติตัวในหลายๆ ลักษณะ เพื่อที่จะได้หายจากการป่วยหรืออาการผิดปกตินั้น โดยเร็วที่สุด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านงามเมืองเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของคนในชุมชนระหว่างที่มีการเจ็บป่วย พอจะสรุปได้ดังนี้

“...สมัยตะกอน ถ้าคนในบ้านเกิดเจ็บเป็นเย็น ไข้ขึ้นมา เขาก็รักษากันไป ตามมีตามเกิด ตามกำบอกำสอนของปู่ย่าตายายดีเป็นเกยยะกันมา ถ้าเป็นโรคดีป้อรักษาได้ คนในบ้านก็ช่วยกันรักษา ใจสมุนไพร่ผ้อง ไข้กาฬผ้อง ไปในนั้น ถ้ารักษาบ่ได้ก็ต้องไปปิ้งหมอเมือง หมอสมุนไพร่ ถ้าเหลือแสง มาแต่ๆ รักษาบ่หาย บางคนก็ไปหาหมอหาหมอ หาปู่จ้าน เพื่อจะมีผีมาชะฮื้อ เขาก็ไปเลี้ยงผี บางคนก็หาย บางคนป้ออาจ้านก็อะส่งเคราะห์ฮื้อ หายแล้ว บางคนก็สืบจ๊ะตำ จ้าคผ้องก็สู่วัญ มีส่วนน้อยดีจะไปโฮงยา เพราะมันใกล้ ไปมาบ่สะดวก...” (แม่ฮ้อยแก้ว แก้วหล่อ อายุ 75 ปี ผู้สูงอายุนบ้านงามเมือง)

ในอดีตเมื่อคนในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยหรือรู้สึกว่าคุณมีอาการผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจ พ่อ แม่ หรือผู้ใหญ่ในบ้าน ก็จะเป็นผู้ที่คอยสังเกตและประเมินอาการ โดยอาศัยความเชื่อและประสบการณ์ที่เคยได้สัมผัสหรือรับรู้เกี่ยวกับอาการดังกล่าว ในระยะแรกนี้สมาชิกในครอบครัวจะรอดูและประเมินอาการของผู้ป่วย ก่อนที่จะตัดสินใจในการปฏิบัติตนขั้นต่อไป ซึ่งระยะเวลาของการเฝ้าสังเกตอาการจะยาวนานมากแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของการเจ็บป่วยและความรุนแรงของโรค โดยชาวบ้านงามเมืองจะให้ความสำคัญกับเด็กเล็กและผู้สูงอายุมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเชื่อว่าทั้งสองกลุ่มนี้มีภูมิคุ้มกันต้านโรคน้อยกว่าคนวัยหนุ่มสาวและวัยแรงงาน

ถ้าเป็นโรคที่มีความรุนแรงไม่มากนัก ชาวบ้านก็จะใช้การพักผ่อนและปล่อยให้หายเอง เช่น อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย การปวดหัว เป็นต้น หากเป็นโรคที่มีอาการรุนแรงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง คนในครอบครัวก็จะพยายามรักษาอาการของโรคโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย อาทิเช่น การบิบนวดในกรณีที่มีอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย การใช้สมุนไพร่ที่หาได้ง่ายในการรักษาโรค เช่น การใช้ใบหญ้าสาบเสือ(หญ้าฮ้างวาย) บดให้ละเอียดประกบตรงแผลสดที่มีเลือดออก การใช้ว่านหางจระเข้ปอกเปลือกออกแล้วปะบริเวณแผลที่ถูกไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก หรือการปฏิบัติตามความเชื่อที่บอกต่อๆ กันมา เช่น การใช้น้ำล้างเท้าเมื่อฟริกกระเด็นถูกตา การกลืนข้าวเหนียวปั้นเมื่อก้างปลาติดคอ และหากเป็นอาการหรือโรคที่ไม่เคยพบเจอมาก่อน คนในครอบครัวก็จะไปสอบถามและขอคำแนะนำจากผู้อาวุโส หมอพื้นบ้าน และหมอสมุนไพร่ในชุมชน ซึ่งการรักษาโรคในขั้นนี้

จะเป็นการรักษาโดยบุคคลที่ผ่านการฝึกฝนและถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคในแต่ละแขนง จากบรรพบุรุษ โดยใช้วิธีการรักษาโรคที่แตกต่างกันไป เช่น การเสกเป่าด้วยคาถา การเข็ดแหก การย่ำขาง(ใช้เท้าเหยียบจอบหรือกระทะเหล็กที่เผาไฟแล้วทำการเหยียบร่างกายของผู้ป่วย) และรักษาด้วยสมุนไพรที่เป็นสูตรยาเฉพาะ เป็นต้น ซึ่งการรักษาด้วยวิธีดังกล่าวมาข้างต้นผู้ป่วยจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยมาก โดยจะเสียแค่ค่ายกครู(ขันตั้ง) โดยอาจจะเป็นเงินหรือสิ่งของตามที่อาจารย์ของแต่ละแขนงกำหนดไว้ แต่ก็เป็นที่พอจะหาได้ในท้องถิ่น ซึ่งเมื่อคำนวณเป็นค่าเงินแล้วอาจจะไม่มาก หากแต่มีคุณค่าทางด้านจิตใจสูง ผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่ได้รับการรักษาจากหมอพื้นบ้าน หมอสมุนไพร แล้วหายจากโรคหรือมีอาการดีขึ้น ก็จะทำให้ความเคารพนับถือผู้รักษาเป็นอย่างมาก โดยจะมีการไปรดน้ำคำบุคคลดังกล่าวทุกปีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)

ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาเบื้องต้นจากคนในครอบครัวหรือรักษาโรคร่วมกับหมอพื้นบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความชำนาญในด้านการรักษาโรคแล้ว หากปรากฏว่าอาการของโรคยังไม่ทุเลา พ่อแม่หรือญาติพี่น้องของผู้ป่วยก็จะหัน ไปพึ่งพาหมอคู่(หมอเมื่อ) อาจารย์(ปู่จ่าน) หมอเข้าทรง หรือหมอผี เพื่อหาสาเหตุและทำการบำบัดรักษาโรคโดยการพึ่งไสยศาสตร์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็จะมีวิธีการหาสาเหตุของการเจ็บป่วยและใช้วิธีการรักษาโรคที่แตกต่างกันออกไป อาทิเช่น การตรวจดวงชะตาด้วยตำรา การเข้าทรง การถามผีหม้อหนึ่ง เป็นต้น พอทราบสาเหตุของการเจ็บป่วยแล้วหมอคู่ อาจารย์หมอเข้าทรง หรือหมอผี ก็จะบอกวิธีการรักษา หรือการปฏิบัติตัวเพื่อให้หายจากอาการของโรค โดยจะมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป เช่น หากเชื่อว่าสาเหตุของโรคมานจากการถูกกระทำ โดยภูตผีก็จะทำการเลี้ยงผี หากเชื่อว่าเกิดจากกรรมเก่าก็จะต้องทำบุญด้วยการปล่อยสัตว์ ทำทาน หรือสวดมนต์ หากเชื่อว่าสาเหตุเกิดจากดวงชะตาที่จะต้องทำพิธีบูชาดวงหรือไมก็ทำการบูชาเทียน (ปู่จาเทียน) หากเชื่อการเจ็บป่วยเกิดจากขวัญซึ่งหนีออกไปจากร่างกายก็จะต้องมีพิธีการเรียกขวัญ (ฮ้องขวัญ) หากเชื่อว่าโรคร้ายเกิดจากเคราะห์กรรมก็จะมีพิธีการส่งเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติ บางอย่างผู้ป่วยและญาติสามารถกลับมาทำกันเองได้ เช่น การทำบุญ การสวดมนต์ การปล่อยสัตว์ แต่พิธีกรรมบางอย่างก็ต้องให้ อาจารย์ หมอผี หรือ แม้กระทั่งพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมให้ เช่น การเรียกขวัญ การบูชาเทียน การส่งเคราะห์ การสืบชะตา และการเลี้ยงผี เป็นต้น

การดูแลสุขภาพของผู้คนในชุมชนบ้านงามเมือง นอกจากจะมีการดูแลสุขภาพก่อนการเจ็บป่วยและระหว่างที่มีการเจ็บป่วยแล้ว ยังได้มีการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจหลังการเจ็บป่วยอีกด้วย กล่าวคือ หลังจากที่ผู้ป่วยทุเลาจากอาการของโรค พ่อ แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ในบ้านก็จะคอยดูแลในเรื่องการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยต่อไปจนกว่าจะแน่ใจว่าหายจากโรคแล้ว โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน เพื่อให้หายจากอาการของโรคเร็วขึ้น โดยทั่วไปมักจะห้ามไม่ให้กินของแสลงต่างๆ เช่น ปลา ร้า สุรา ของหมักดอง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังห้ามกินอาหารที่เชื่อว่าเป็นของแสลงเฉพาะโรคนั้นๆ เช่น

การห้ามกินไข่ในกรณีที่เป็นแผลเพราะเชื่อว่าจะทำให้เป็นแผลเป็น การห้ามกินปลาหนังในกรณีที่เป็นโรคผิวหนังเพราะเชื่อว่าจะทำให้ผิวหนังเกิดแพ้และเป็นผดผื่น เป็นต้น หลังจากที่ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วยแล้วญาติๆ ก็จะจัดให้มีพิธีกรรมการสู่ขวัญให้กับผู้ป่วย เพราะเชื่อว่าจะเป็นการเรียกขวัญของผู้ป่วยที่อาจจะตกหล่นหรือหนีไปในขณะที่ป่วยให้กลับเข้ามาสู่ตัว โดยอาจารย์จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมการเรียกขวัญแล้วเสี่ยงทายด้วยเมล็ดข้าวสาร ถ้าได้จำนวนคู่แสดงว่าขวัญกลับมาแล้ว หากได้จำนวนคี่อาจารย์ก็จะทำการเรียกขวัญอีกจนกว่าจะได้จำนวนคู่จึงจะจบพิธี

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้สูงอายุและผู้รู้ ถึงเรื่องราวในอดีตที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เราเห็นถึงกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนสมัยนั้น ว่ามีทั้งการดูแลสุขภาพในยามที่ร่างกายเป็นปกติด้วยกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ซึ่งเป็นการดูแลสุขภาพก่อนที่จะมีการเจ็บป่วย การดูแลรักษาสุขภาพระหว่างที่มีการเจ็บป่วย และการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจหลังการเจ็บป่วย ซึ่งกระบวนการดูแลสุขภาพดังกล่าวเป็นการดูแลสุขภาพของตนเอง สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชนที่เป็นการพึ่งพิงธรรมชาติและพึ่งพาตนเองบนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติ ใช้ภูมิปัญญาและวิถีปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งถือว่าเป็น “วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ” ของชุมชนนั่นเอง

2. วิกฤตโรคเรื้อรัง และการบูรณาการด้านการรักษาพยาบาล

จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2480 สมาชิกในชุมชนบ้านแดนเมืองเริ่มมีการประหลาด กล่าวคือผิวหนังบริเวณแขนขาและลำตัวเป็นวงๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นวงค่าง มีอาการชา และไม่คันเหมือนผดผื่นทั่วไป บางคนถึงขนาดเป็นวงค่างทั่วตัว ขนร่วง และมีอาการชาตามแขนขา ซึ่งผู้ป่วยและญาติได้พยายามรักษาอาการป่วยด้วยสมุนไพรหลายขนาน เช่น ใช้ใบดินชุมเห็ดเทศ (ต้นจี่ขาก) ใบพลู ใบทองพัน หรือแม้กระทั่งกระเทียม ตำแล้วทาบริเวณที่เป็นวงค่าง แต่ก็ทุเลาได้เพียงเล็กน้อย ซึ่งต่อมาอาการมักกำเริบไปทั่วตัว บางคนมีอาการชา กล้ามเนื้ออ่อนแรง บางคนผิวหนังเป็นแผลมีน้ำเหลืองไหลเยิ้ม เป็นที่น่าหวาดกลัวและน่ารังเกียจแก่ผู้ที่พบเห็น ชาวบ้านจึงหันไปพึ่งหมอเพื่อหาสาเหตุและวิธีรักษาแต่ก็ไม่ได้คำตอบที่ชัดเจน จึงพยายามใช้วิธีการรักษาต่าง ๆ นานาไม่ว่าจะเป็นการรักษาโดยการ ใช้สมุนไพร ไสยศาสตร์ และพิธีกรรมต่างๆ แต่ก็ยังไม่สามารถรักษาโรคให้หายขาดได้ จนทำให้ชาวบ้านแดนเมืองขณะนั้นเชื่อว่าเกิดจากวิบากกรรมแต่ชาติปางก่อนของผู้ป่วย

“...คนป่วยสมัยนั้นเขาบ่ใจู้ว่ามันเกิดจากอะหยัง ฮักษาจะไคก็บ่หาย
ใช้สมุนไพรก็แล้ว ส่งเคราะห์ก็แล้ว เลี้ยงผีก็แล้ว มันก็ยังบ่หาย ไปถามเมื่อ
ปู่จ่าน เป็นก็บอกว่ามันเป็นแต่วิบากก้าตั้งแต่จ้าอดีตแล้ว บางคนถึงขนาดนั่ง
หิงไฟอยู่ดีๆ ไฟไหม้หัวแม่ตีนตัวเก่าก็ยังมี...” (พ่ออ้อยเกรียง อุดมา อายุ 78 ปี
ผู้สูงอายุของชุมชนบ้านงามเมือง)

เมื่อชาวบ้านแดนเมืองได้พยายามรักษาโรคด้วยวิธีการต่างๆทุกวิถีทางตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ของชุมชนแล้วแต่ไม่สามารถรักษาโรคให้หายขาดได้ จึงหันไปพึ่งการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยเดินทางไปรับการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลเทิง โรงพยาบาลโอเวอร์บรู๊ค และโรงพยาบาลเซียงรายประชาชนุเคราะห์ จึงได้รับคำตอบว่าผู้ที่มีอาการดังกล่าวกำลังป่วยเป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่ชื่อว่า “โรคเรื้อน” หรือ ที่ชาวบ้านในภาคเหนือเรียกกันตอนนั้นว่าเป็น “จี๊ดดู” โดยหมอทางโรงพยาบาลได้ส่งตัวผู้ป่วยไปรักษาโรคที่นิคมโรคเรื้อนแม่ลาว อำเภอเมือง และสถาบันแมคเคน จังหวัดเชียงใหม่ (เกาะกลาง)

ปี พ.ศ.2483 นายตัน หลวงแสนอินทร์ ชาวบ้านงามเมืองซึ่งป่วยเป็นโรคเรื้อนได้เดินทางไปรักษาตัวยังสถาบันแมคเคน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2481 จนทุเลาจากอาการของโรค และมีโอกาสได้เรียนรู้วิธีการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนด้วยวิทยาการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน สถาบันแมคเคน จึงได้ส่งตัวกลับมาช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อน โดยใช้บ้านงามเมืองเป็นสถานที่รับรักษา โดยสถาบันจะให้การสนับสนุนด้านเวชภัณฑ์ยาและช่วยเหลือด้านต่างๆ พร้อมกับได้นำเอาศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์เข้ามาเผยแพร่ให้กับผู้ป่วยและคนในชุมชน ซึ่งนายตัน หลวงแสนอินทร์ ก็ได้นำเอาความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนจากสถาบันแมคเคนมาใช้รักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนในชุมชนด้วยความอดุสสาหะ ด้วยจิตใจที่มีเมตตา และทำที่ที่ไม่มีกิจการรังเกียจผู้ป่วย จนทำให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และขนานนามว่า “พ่อหมอดัน” ไปในที่สุด

“...พ่อหมอดันเป็นเป็นคนบ้านเฮา แล้วเป็นที่ป่วยมาก่อน เป็นก็เลยเข้าใจหัวอกของผู้ป่วย แล้วศึกษาค้นป่วยบ้านเฮาแบบบี๊แบบน้อง เป็นบ่เกยจี๊จะคนป่วย เวลาถึดยาคาเปา(ชื่อยาถึดยาคาโรคเรื้อนที่ชาวบ้านเรียกกัน) แล้วผู้ป่วยบ่มีตังก์เป็นก็บ่เอา แถมบ่ป่อยยังหื้อผู้ป่วยบ้านอื่นมาพักศึกษาคู้ตัวบ้านของเป็นแหม จาวบ้านก็เลยนับถึเป็น เป็นอยู่เป็นว่าอะยังหมู่เฮาก์เจ็อก์ฟังก์ เพราะเป็นเป็นคนดีมีเมตตา...” (พ่ออู๋ยอวรณ์ วงศ์ใหม่ อายุ 75 ปี ผู้อาวุโส บ้านงามเมืองซึ่งเคยเป็นผู้ป่วยโรคเรื้อน)

นายตัน หรือ “พ่อหมอดัน” ได้ทำการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนเรื่อยมาอย่างเต็มกำลังความสามารถ ด้วยจิตใจที่มีเมตตา ไม่ได้คิดถึงอามิสสินจ้างหรือค่าตอบแทน การรักษาโรคของพ่อหมอดันใช้การถึดยา “คาเปา” เข้าบริเวณใต้ผิวหนังตรงที่เป็นวงด่าง พร้อมกับการทำความสะอาด การแนะนำเรื่องการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยเพื่อป้องกันการติดต่อของโรคไปยังผู้ดูแลและสมาชิกในครอบครัว ทั้งในด้าน การดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายผู้ป่วยและการรักษาความสะอาดของเสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัวของผู้ป่วยรวมถึงสภาพแวดล้อมภายในบ้านเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค โดยพ่อหมอดันมักบอกกับผู้ป่วยและญาติเสมอว่าไม่ต้องกลัว โรคเรื้อนไม่ได้

ติดต่อกันง่ายๆ หมอฝรั่งเขายังกลัวคนแผลของผู้ป่วยโรคเรื้อนเพื่อพิจารณาว่าแผลเป็นอย่างไร โดยโรคที่หมอฝรั่งกลัวกันคือวัณโรคซึ่งติดต่อกันทางลมหายใจ พร้อมกันนั้นพ่อหมอดันยังได้ปลุกฝังให้ผู้ป่วยและญาติเชื่อและศรัทธาในพระเจ้า เพื่อให้มีกำลังใจและมีความหวังในชีวิตตามเนื้อหาในพระคัมภีร์ที่ว่าด้วยการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนของพระเยซู การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของพ่อหมอดันกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่ได้อัดดัน จากการทำผู้ป่วยโรคเรื้อนและญาติ ซึ่งต้องการที่พึ่งและต้องทุกข์ทรมานจากการป่วย ประกอบกับการได้รับการช่วยเหลืออย่างมีเมตตาของพ่อหมอดันในขณะนั้น จึงทำให้ผู้ป่วยและญาติเกิดความศรัทธาในพระเจ้าและหันมานับถือศาสนาคริสต์อย่างสนิทใจไปในที่สุด

ข่าวการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนของชุมชนบ้านแคนเมืองและการสนับสนุนจากสถาบันแมคเคนได้แพร่กระจายไปยังชุมชนข้างเคียง จึงทำให้มีผู้ป่วยโรคเรื้อนจากชุมชนต่างๆ หลั่งไหลกันเข้ามาขอรับการรักษาจากพ่อหมอดันอย่างไม่ขาดสาย ไม่ว่าจะเป็นชุมชนข้างเคียงในเขตอำเภอเชียงของ อำเภอเทิง อำเภอพญาเม็งราย และอำเภออื่นๆ ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งในบรรดาผู้ป่วยที่เดินทางมารับการรักษาโรครมิจำนวนไม่น้อยที่เป็นผู้ป่วยซึ่งชุมชนของตนเองรังเกียจและขับไล่ออกจากหมู่บ้าน เลยจำต้องเดินทางมารับการรักษาและขออาศัยอยู่ที่บ้านแคนเมืองเป็นการถาวร จากการทำมีผู้ป่วยเป็นจำนวนมากและญาติเดินทางมารักษาโรคในชุมชนบ้านแคนเมือง ประกอบกับมีผู้ป่วยส่วนหนึ่งซึ่งไม่มีที่ไปและไม่คิดที่จะกลับไปยังชุมชนของตนเอง ผู้ป่วยบางคนญาตินำมาทิ้งไว้ที่บ้านแคนเมืองแล้วกลับบ้านไปโดยไม่สนใจใยดี ทำให้ชุมชนบ้านแคนเมืองในขณะนั้นได้กลายเป็นหมู่บ้านผู้ป่วยซึ่งมีผู้ป่วยโรคเรื้อนมากเป็นครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดในชุมชน จึงทำให้ยาที่ใช้รักษาผู้ป่วยนั้นเริ่มจะไม่เพียงพอต่อความต้องการ พ่อหมอดันและแกนนำชาวบ้าน ซึ่งมีทั้งที่เป็นผู้ป่วย ญาติ และชาวบ้านที่ไม่ป่วย เริ่มปรึกษาหารือและหาทางแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการขอความช่วยเหลือไปยังสถาบันแมคเคนเพื่อขอรับการสนับสนุนยาและเวชภัณฑ์เพิ่มเติม ควบคู่ไปกับการพยายามหาทางรักษาด้วยวิธีการอื่นๆ ซึ่ง พ่อหน้อยคำ แก้วหล่อ ผู้ป่วยโรคเรื้อนผู้ซึ่งมีความชำนาญในเรื่องสมุนไพรอีกทั้งยังมีโอกาสได้ไปเรียนรู้เรื่องสมุนไพรเพิ่มเติมจากนิคมโรคเรื้อนแม่ลาวในขณะที่รักษาโรคอยู่ที่นั่น ก็ได้หาสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค เพื่อช่วยบรรเทาอาการของโรคเรื้อน เช่น การทาแผลที่พุพองและที่เป็นวงดำด้วยน้ำมันจากเมล็ดต้นกาหลง(กระเบา) ใบกลิ้งกลางดง(สบู่เลือด) กำมะถัน(มาด) บดละเอียดผสมกับน้ำมันมะพร้าว หรือแม้กระทั่งการใช้ดินกล้วยที่นำมาแช่น้ำจนเน่าแล้วนำมาทาบริเวณที่เป็นแผล โดยพ่อหน้อยคำ ซึ่งเป็นหมอสมุนไพรและพ่อชุ่มซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญป่าจะเป็นผู้ที่คอยไปหาสมุนไพรจากป่าแล้วนำมาปลูกไว้ในบริเวณบ้านของพ่อหน้อยคำ เพื่อใช้ในการรักษาโรคให้กับผู้ป่วย ซึ่งสามารถบรรเทาอาการของโรคเรื้อนได้พอสมควรในกรณีที่มีอาการไม่มาก ส่วนผู้ป่วยที่เป็นมากจึงจะใช้

ยาฉีดของพ่อหมอตัน นอกจากนี้แล้วพ่อหน้อยคำยังได้ใช้การรักษาด้วยการเป่ามนต์คาถาตามที่ได้ ร่ำเรียนมาจากปู่สาควคู่กันไปด้วย แต่ด้วยจำนวนผู้ป่วยที่เพิ่มมากขึ้นทุกวันในขณะที่ทรัพยากร ของชุมชนมีจำกัด จึงยากที่จะรักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ป่วยจำนวนมากในชุมชนจึง มีอาการหนัก หลายคนมีอาการขาดตามปลายประสาท กล้ามเนื้ออ่อนแรงจนไม่สามารถทำงาน ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวและคนในครอบครัวได้ มีหน้าซำยังมีสภาพร่างกายที่น่าเกลียดจนเป็นที่ รังเกียจของผู้คนภายนอกชุมชนที่ได้มาพบเห็น ทำให้ชุมชนรอบข้างเริ่มรังเกียจผู้ป่วยในชุมชน บ้านงามเมืองและบ้านแดนเมือง จะมีก็แต่สถาบันแมคเคนที่ยังคงให้การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เสมอมาและศาสนาคริสต์ที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของคนในชุมชน จนทำให้ชาวบ้านใน ชุมชนหันมาศรัทธาในศาสนาคริสต์เพิ่มมากขึ้นทุกขณะ ชุมชนจึงได้ร่วมกันสร้างโบสถ์ไม้ หลังเล็กๆโดยอาศัยได้อาศัยความร่วมมือจากชาวบ้านช่วยกันคนละไม้คนละมือจากวัสดุที่พอหาได้ ในชุมชน เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับประกอบศาสนกิจของคนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ และ ให้ชื่อว่าคริสตจักรแดนกรุณา โดยมีพ่อหมอตัน หลวงแสนอินทร์ เป็นประธานคริสตจักร และ ทำหน้าที่ศึกษาภิบาล เทศนาสั่งสอนพระคัมภีร์เพื่อสร้างความหวัง และกล่อมเกล่าจิตใจของ ชาวบ้าน

3. วิกฤตเศรษฐกิจ และการปรับตัวในด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน

ปี พ.ศ.2486 พ่อหมอตัน หลวงแสนอินทร์ และแกนนำชาวบ้าน อาทิพ่อเกรียง อุดมา พ่อชุ่ม พรหมณัธิ พ่อหน้อยคำ แก้วหล่อ และชาวบ้านรวม 14 ครอบครัว ราวๆ 50 คน ซึ่งอาศัยอยู่ บริเวณทางด้านทิศใต้ของลำห้วยแดนเมือง ได้แยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่เนื่องจากทางราชการได้ กำหนดให้ลำห้วยแดนเมืองเป็นอาณาเขตแบ่งการปกครองระหว่างอำเภอเทิงกับอำเภอเชียงของ โดยชาวบ้านแดนเมืองที่อาศัยอยู่ทางฝักฝั่งด้านทิศใต้ของลำห้วยแดนเมือง 14 ครอบครัว ขึ้นตรงกับ ตำบลยางฮอม อำเภอเทิง และให้ถือว่าเป็นสมาชิกของบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางฮอม ซึ่งขณะนั้น มีนายอินทรีย์ ช่างจัดแจง เป็นกำนันตำบลยางฮอม ได้มอบหมายให้พ่อหมอตัน หลวงแสนอินทร์ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน (ซึ่งต่อมาภายหลัง นายเกรียง อุดมา และแกนนำ ชาวบ้านก็ได้ขอแยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ด้วยปัญหาด้านการยอมรับของชาวบ้านในชุมชน บ้านน้ำแพร่ และตั้งชื่อชุมชนที่แยกออกมาใหม่นี้ว่า “หมู่บ้านงามเมือง” ด้วยความหวังที่อยากจะ เป็นหมู่บ้านที่มีแต่ความสวยงาม ไม่น่ารังเกียจ และเป็นหมู่บ้านปกติเหมือนกับชุมชนอื่นๆทั่วไป โดยทางการได้แต่งตั้งให้ นายเกรียง อุดมา เป็นผู้ใหญ่บ้านงามเมือง และชุมชนก็ได้ต่อสู้กับปัญหา ด้านสุขภาพด้วยตนเองเรื่อยมา

จนกระทั่งกลางปี พ.ศ.2509 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ โดยน้ำจากแม่น้ำอิงได้ไหลทะลักเข้าท่วมหมู่บ้าน ระดับน้ำสูงถึง 2.5 เมตร ทำความเสียหายแก่บ้านเรือน เรือกสวน และไร่นาของชาวบ้านในชุมชนงามเมืองเกือบทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มใกล้กับแม่น้ำอิง จะเหลือก็แต่เพียงบ้านเรือนไม่กี่หลังที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาตอยาวเท่านั้น และเนื่องจากเวลาที่น้ำไหลทะลักล้นเข้ามาเป็นช่วงกลางคืน ชาวบ้านจึงไม่ทันระวังและไม่สามารถจะขนข้าวของเพื่อหนีน้ำได้ทัน จนได้มีผู้ป่วยและผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเสียชีวิตจากภัยพิบัติในครั้งนี้ พอน้ำอิงลดระดับ จึงได้รู้ว่าได้สร้างความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตรของคนในชุมชนไปเกือบทั้งหมด

“...เหมือนเคราะห์ซ้ำซ้ำซ้ำ ปีศูนย์เก้าน้ำอิงเข้ามาท่วมบ้านของหมู่เฮาหมัด บ่เหลือเลย คิงตี้ตั้ง ตีนา ตีสวน ไปหมด น้ำท่วมกึ่งกลางบ้าน เอาอะหยังบ่ตัน ซักอย่าง น้ำมันมาตอนเมื่อคืน ลองกิดผ่อเตอะ บ้านงามเมืองตอนนั้นก้านเป็น อยู่ก็ตั้งว่าตุ๊กสุดแสนดีจะตุ๊กอยู่ฮั้นแล้ว ผู้ป่วยยะก้าน ยะไฮยะนา ก็ตั้งบ่ใจแบ่ นี้ น้ำอิงเข้ามาท่วมแหม จาวบ้านก็เลยบ่มีหยังกิน บ่ฮู้จะหารายใด เก็บเอาผักไม้ ใใส่เครือดีบ่จะเหลืออยู่ไปขายก็บ่มีใซื้อ คนป่วยบางคนก็เลยต้องออกไป ขอทานต่างบ้าน จาวบ้านบ้านอื่นก็เลยยังรังเกียจคนบ้านงามเมืองเข้าไปแหม ตักตัก ...” (พ่อหลวงศิลา พรหมณัธิตินันท์ ผู้ใหญ่บ้านงามเมืองคนปัจจุบัน)

อุทกภัยในครั้งนั้นได้ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนงามเมืองได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ชุมชนขาดแคลนอาหารและข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และถึงแม้ว่าทางราชการจะได้เข้ามาให้การช่วยเหลือในหลายๆด้าน แต่ก็บรรเทาความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชนได้ไม่มากนักเนื่องจากมีหลายชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและต้องให้การความช่วยเหลือเช่นกัน ชาวบ้านงามเมืองส่วนใหญ่ในขณะนั้นจึงต้องช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน และจากการที่พื้นที่โดยทั่วไปของหมู่บ้านในช่วงนั้นยังมีน้ำท่วมขัง จึงสร้างความลำบากให้กับผู้ป่วยโรคเรื้อน โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการทางผิวหนังซึ่งปกติก็จะต้องระมัดระวังไม่ให้โดนน้ำเพราะจะทำให้แผลที่ผิวหนังลุกลาม สมุนไพรที่ปลูกไว้ใช้ในหมู่บ้านก็ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เนอะแฉะ ชุมชนในขณะนั้นจึงมีผู้ป่วยที่มีอาการติดเชื้อบริเวณผิวหนังทำให้เกิดแผลเรื้อรังและมีน้ำเหลืองไหลเยิ้มเป็นที่น่าสังเวชแก่ผู้ที่พบเห็น และความลำบากยากแค้นอันเกิดจากเหตุการณ์น้ำท่วมในครั้งนี้เอง จึงทำให้มีผู้ป่วยของชุมชนส่วนหนึ่งต้องเร่ร่อนออกไปขอทานยังชุมชนข้างเคียงเพื่อหาเงินและสิ่งของมาประทังชีวิต จนชุมชนรอบข้างได้รับความเดือดร้อนและเพิ่มความรังเกียจชุมชนบ้านงามเมืองมากขึ้นไปอีก

จากวิกฤตการณ์ครั้งนี้ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพของชุมชน บ้านงามเมืองและบ้านแดนเมือง จึงทำให้ผู้นำของหมู่บ้านทั้งที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการ อันได้แก่ พ่อหลวงเกรียง อุตมา ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น พ่อหมอดัน หลวงแสนอินทร์ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำตามธรรมชาติของชุมชน รวมไปถึงแกนนำชุมชนจำนวนหนึ่ง ได้ทำการปรึกษาหารือ และลุกขึ้นมาหาทางแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพและปัญหาด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนด้วยตนเอง จากการประชุมอย่างไม่เป็นทางการของผู้นำชุมชนและแกนนำชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้าน ทำให้ได้แนวทางและข้อตกลงร่วมกันในอันที่จะแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนอยู่สองแนวทาง คือ แนวทางแรกต้องพยายามลดจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อนที่จะเดินทางเข้ามา รับการรักษาในหมู่บ้าน โดยการประกาศปิดรับรักษาผู้ป่วยรายใหม่ และอีกแนวทางหนึ่งก็ต้องพยายามแสวงหาการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกชุมชน แต่แล้วการปฏิบัติตามแนวทางแรก ของชุมชนบ้านงามเมือง กลับได้สร้างความขัดแย้งกันขึ้นในหมู่บ้านอย่างรุนแรงจากสมาชิกในชุมชนที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการนี้เพราะเชื่อว่าเป็นการขัดต่อพระประสงค์ของพระเจ้า รวมไปถึงผู้ป่วยที่ถูกปฏิเสธการรักษา ด้วยเห็นว่าเป็นการปิดกั้นโอกาสของผู้ที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากโรคเรื้อนอย่างไม่มีความเป็นธรรม ถึงขนาดมีการทำจดหมายร้องเรียนการปฏิบัติงานแกนนำ และพ่อหลวงเกรียง อุตมา ไปยังที่ว่าการอำเภอเทิงและสถาบันแมคเคน จนทางสถาบันแมคเคนต้องส่งเจ้าหน้าที่ลงมาสอบสวนและหาทางแก้ไขปัญหา จึงได้มีการพูดคุย เสรจจา และหาทางออกร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้นำและแกนนำชุมชน ตัวแทนจากสถาบันแมคเคน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสถานีอนามัยตำบลยางหอม กำนันตำบลยางหอม และเจ้าหน้าที่ปกครองจากอำเภอเทิง ซึ่งผู้นำและแกนนำชุมชนได้สะท้อนสถานการณ์ของชุมชน สภาพปัญหา ข้อจำกัด และความจำเป็นของชุมชน โดยยึดหลักของเหตุและผล ซึ่งอาจจะขัดต่อความเชื่อตามหลักคำสอนของศาสนา แต่ก็เป็นวิถีทางเดียวที่ชุมชนพึงจะกระทำได้เพื่อลดจำนวนผู้ป่วยและป้องกันปัญหาด้านต่างๆที่จะตามมาในชุมชน เพราะการที่มีจำนวนผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ ในขณะที่ทรัพยากรของชุมชนกลับมีจำนวนจำกัด ทำให้ชุมชนต้องแบกรับภาระและก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆตามมามากมาย ดังจะเห็นได้จากที่ผู้ป่วยซึ่งถูกญาตินำมาทิ้งไว้ให้ชุมชนดูแล และผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้ก็ต้องเร่ร่อนออกไปขอทานตามหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนอื่นๆ อย่างเป็นอยู่ในปัจจุบัน จากการสะท้อนข้อมูลโดยยึดหลักของความเป็นเหตุเป็นผล และความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นที่ยอมรับจากชุมชนรอบข้างของผู้นำและแกนนำชุมชนในครั้งนี้ ทำให้การเจรจายเป็นไปอย่างราบรื่น ยืดหยุ่นและมีการร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหา ผลสรุปของการเจรจามีมติว่าชุมชนจะไม่ปิดรับการรักษาผู้ป่วย แต่ต้องเป็นการรักษาโรคแบบที่ผู้ป่วยไม่ต้องมาพักหรืออาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งทางสถาบันแมคเคนยินดีจะสนับสนุนชุมชนในด้านอุปกรณ์และเวชภัณฑ์ยา รวมถึง

บุคลากรทางการแพทย์ที่จะมาช่วยตรวจรักษาที่ชุมชนเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง ทางเจ้าหน้าที่ปกครองอำเภอถึงก็จะส่งเจ้าหน้าที่เกษตรมาช่วยปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพของดินและส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็จะออกมาเยี่ยมบ้านพร้อมให้คำแนะนำในด้านการสาธารณสุขให้กับคนในชุมชน หลังจากการเจรจาผ่านพ้นไป สถาบันแมคเคนก็ได้อัดเจ้าหน้าที่ออกหน่วยเคลื่อนที่ให้บริการตรวจสุขภาพและรักษาโรคเรื้อน โดยเจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจร่างกายผู้ป่วยและญาติผู้ดูแลใกล้ชิดและนำเอา “ยาดีเอส” ซึ่งเป็นยารักษาโรคเรื้อนชนิดกินที่ให้ผลในการรักษาโรคได้ดีกว่ายาชนิดที่มีอยู่เข้ามาใช้กับผู้ป่วยและญาติในชุมชนเป็นครั้งแรก โดยผู้ป่วยและญาติจะต้องกินยาเป็นเวลา 3 เดือนซึ่งความถี่ของการกินจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรคและจะต้องมารับการตรวจร่างกายเพื่อประเมินอาการของโรคทุกๆ 3 เดือน จึงทำให้จำนวนผู้ป่วยที่จะมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพื่อรักษาโรคด้วยวิธีเดิมๆลดลง เพราะใช้การรักษาแบบให้ยากลับไปกินที่บ้านแล้วนัดมารับการตรวจร่างกาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อนในชุมชนลดลงไปได้ค่อนข้างมาก คงเหลือแต่ผู้ป่วยและญาติซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านงามเมืองจริงๆ ประมาณ 25 ครอบครัว และจากกระบวนการรักษาโรคแบบใหม่โดยเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญด้วยเวชภัณฑ์ยาและวิธีการรักษาที่ทันสมัยและมีความต่อเนื่อง ประกอบกับการได้รับความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเรื้อน ไม่ว่าจะเป็นตัวเชื้อโรค สาเหตุ ระยะพักตัว การติดต่อ และการปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จึงทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อนในชุมชนหลายรายหายจากการเป็นโรคสามารถป้องกันการติดต่อและลุกลามไปยังบุคคลอื่นในครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ป่วยที่ยังไม่หายก็มีความหวังและมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายต่อไป สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านงามเมืองจึงดีขึ้นจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อนในชุมชนลดลงไปได้มาก ทำให้การยอมรับจากชุมชนภายนอกและสังคมรอบข้างดีขึ้นเป็นลำดับ

จากเหตุการณ์น้ำท่วมซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมที่สกปรกจากน้ำท่วมขัง การขาดแคลนสมุนไพรและแหล่งอาหารโปรตีนในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักและวางแผนทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ประกอบกับช่วงหลังๆ ป่าไม้ชุมชนถูกบุกรุกและหาประโยชน์จากป่าอย่างไม่เห็นคุณค่า ชาวบ้านจึงเริ่มมีแนวคิดที่จะดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ให้มีใช้ตลอดไป โดยเริ่มจากการระดมคนในชุมชนเพื่อไปหาสมุนไพรที่จำเป็นในด้านการรักษาโรคจากป่ามาปลูกไว้ที่บ้านของพ่อหน้อยดำและบ้านเรือนของชาวบ้านทั่วไป นอกจากนี้ชุมชนยังได้มอบหมายให้พ่ออู๋ซุ่มและชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่มีอาชีพหาของป่าและใช้ประโยชน์จากป่า ให้ช่วยกันสอดส่องดูแลป่าไม้ในขณะที่หาของป่าต่อมาชุมชนจึงได้ร่วมกันคิดกฎระเบียบ ข้อตกลง ในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ขึ้นมาเพื่อบังคับใช้

เช่น การกำหนดให้ใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการยังชีพไม่ใช่เพื่อการค้าขาย และการปิดป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้กลับมาสมบูรณ์เหมือนเดิม ซึ่งต่อมาภายหลังได้ขยายแนวความคิดด้านการอนุรักษ์ไปยังสัตว์น้ำในแม่น้ำอิง โดยการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำลุ่มแม่น้ำอิง นอกจากนี้แล้วชุมชนยังได้ตระหนักที่จะดูแลเรื่อง ความสะอาดของบ้านเรือนและบริเวณบ้านของตนเองอยู่เสมอ เพื่อป้องกันมิให้เป็นแหล่งโรคต่างๆ และได้อาศัยช่วงเวลาที่มีการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน ในการปฏิบัติศาสนกิจในวันอาทิตย์ กำหนดกิจกรรมการทำความสะอาด ปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านอีกด้วย

แม้ว่าชุมชนบ้านงามเมืองจะผ่านพ้นวิกฤตการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาด้านสุขภาพครั้งนี้ไปได้จากการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆภายนอกชุมชน แต่ชุมชนเองก็ไม่ได้ละทิ้งความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆด้วยการพึ่งพาตนเอง ภายใต้ทุนศักยภาพ ทุนทางสังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพซึ่งชาวบ้านต่างก็ขยันขันแข็งทำมาหากินเลี้ยงชีพ และช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกันฉันทุนชาติพี่น้อง คนที่ไม่ป่วยและมีร่างกายปกติ ที่สามารถทำงานหนักได้ก็จะทำการเกษตรกรรม พอได้ผลผลิต เช่น ข้าว ข้าวโพด หอม กระเทียม ก็จะแบ่งผลผลิตไว้ส่วนหนึ่งซึ่งทางชุมชนจะนำไปช่วยเหลือครอบครัวผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานได้ ส่วนผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานหนักได้ก็จะคอยช่วยงานส่วนรวมเท่าที่จะกระทำได้ เช่น ทอผ้า จักสานอุปกรณ์ต่างๆ เก็บสมุนไพร หรือไม่ก็ทำความสะอาดสาธารณสุขสถาน เป็นต้น แต่ก็มีผู้ป่วยจำนวนไม่น้อยที่ถึงแม้ว่าจะป่วยจนแขนขาชา แต่ด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำมาหากินเลี้ยงชีพด้วยตนเองและไม่อยากที่จะเป็นภาระให้กับคนในชุมชน ถึงขนาดต้องใช้ผ้าขาวม้ามัดมือของตนเองติดกับอุปกรณ์การเกษตร เช่น มีด จอบ เสียม และคันไถ แล้วกัศพันทำงานเหมือนกับคนที่มีร่างกายปกติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอดทน มุ่งมั่น และตั้งใจที่จะต่อสู้กับปัญหาโดยการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านงามเมืองในขณะนั้น

4. การเปลี่ยนศาสนาและการผสมผสานภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพ

หลังจากที่ชุมชนบ้านงามเมืองต้องประสบวิกฤตเศรษฐกิจและได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมาได้ระยะหนึ่ง ชุมชนได้ติดต่อขอรับการช่วยเหลือจากสถาบันแมคเคนเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของชาวบ้าน สถาบันแมคเคนจึงให้การช่วยเหลือด้วยการจัดซื้อที่ดินในบริเวณหมู่บ้านงามเมืองและที่ดินที่อยู่ทางด้านฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำอิงจำนวน 40 กว่าไร่ โดยมอบให้เป็นสมบัติของหมู่บ้าน เพื่อจัดสรรที่ดินดังกล่าวให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมืองและบ้านแดนเมืองที่ไม่มีที่ดินทำกินเอาไว้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยชาวบ้านที่ได้รับการจัดสรรจะต้องจ่ายค่าเช่าเป็นผลผลิตทางการเกษตร จำนวน 1 ใน 3 ของผลผลิตทั้งหมด เพื่อที่ชุมชน

จะได้นำเอาผลผลิตทางการเกษตรเหล่านั้นไปช่วยเหลือครอบครัวของผู้ป่วยที่ไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพตนเอง และจากการให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องของสถาบันแมคเคนที่มีให้กับชุมชน โดยที่ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ จึงทำให้ชาวบ้านงามเมืองในขณะนั้นเกือบทุกครอบครัวหันมานับถือศาสนาคริสต์ และศรัทธาในพระเจ้าผู้เป็นเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจไปในที่สุด

“...ก้านเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ของหมู่บ้านเขา ตอนแรกก็มีปัญหาเหมือนกัน แต่อาศัยว่าเขาไปได้ใจก้านบังคับหื้อเปลี่ยนมาเชื่อและศรัทธาในพระเจ้าวันนี้นั้นฟู้ก เขาจะหื้อเวลาเป็นพิสูจน์เอาจนหันว่าพระเจ้าเป็นดีบั้งหื้อเป็นได้ แล้วเป็นตึงจะเชื่อและศรัทธาของเป็นคนเดียว เขาใจความฮักความเข้าใจเป็นหลัก เลยยะหื้อบ่ค่อยมีความขัดแย้งกันระหว่างคนเฒ่าคนแก่ดีเป็นยังเชื่อแล้วก็ยังอาศัยพิธีก้าตามฮิดเก่าของหมู่บ้าน แต่เขาจะก้อยๆ เปลี่ยนไปก้าน้อยก้าน้อย จ้วยกันปรับพิธีก้าอันเก่าบ่หื้อมันขัดกับคำสอนของพระเจ้า บางอย่างเขาก็คิดขึ้นมาใหม่แทนของเก่า บ่หื้อเสียตึงใดตึงหนึ่ง ตอนนั้นหมู่บ้านเขามีดีบั้งตวย เลยยะหื้อจาวบ้านหันมานับถือพระเจ้ากันเป็นส่วนใหญ่...” (พ่ออู๊เกรียง อุดมา ผู้อาวุโสของชุมชนบ้านงามเมือง)

การเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ของชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมือง นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เหตุเพราะหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ซึ่งมุ่งเน้นให้คนเชื่อและศรัทธาในพระเจ้า ในขณะที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่เป็นวัฒนธรรมชาวพุทธตามแบบฉบับของชุมชนล้านนาทั่วไป ยังคงมีความเชื่อในเรื่องภูตผีปิศาจ เทพเจ้า ดวงดาว และพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ที่ผสมผสานกันอยู่ แต่หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์ของชุมชนจะเห็นได้ว่าชุมชนได้พยายามปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ อย่างค่อยเป็นค่อยไป มีการเลือกรับเอาคำสอนของศาสนาคริสต์ที่มีความยืดหยุ่น อันได้แก่คำสอนเกี่ยวกับเรื่องของความรัก ความเอื้ออาทร และความหวัง มาเป็นหลักในการโน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและวิถีปฏิบัติ โดยได้มีการปรับประยุกต์กิจกรรมและการปฏิบัติตน ตลอดจนสร้างวิธีการปฏิบัติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อแบบเดิมและการปฏิบัติที่ไม่ขัดต่อหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ขึ้นมาใหม่ เพื่อทดแทนพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน เช่น การสร้างพิธีกรรมการหนุนใจที่ดำเนินการ โดยกลุ่มเซลล์ขึ้นมาทดแทนพิธีสู่วัญ พิธีเรียกขวัญ และ พิธีสืบชะตา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในชุมชนตามความเชื่อดั้งเดิม การอธิษฐานจิตขอพรจากพระเจ้า แทนการสวดมนต์และการรักษาโรคด้วยคาถา การสารภาพบาปต่อพระเจ้าแทนพิธีการส่งเคราะห์ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วชุมชนก็ยังได้มีการคงไว้ซึ่งวิถีปฏิบัติที่ไม่ขัดต่อหลักคำสอนของศาสนา

คริสต์ เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร(แต่มีให้มีการเป่าเสกด้วยคาถาอาคม) การละเล่นต่างๆที่เป็น การส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในชุมชน อันได้แก่ การจ้อย การชอ การเล่นดนตรีพื้นเมือง (แต่ได้มีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์) เป็นต้น

ความเชื่อทางศาสนาคริสต์ที่มีผลต่อการดูแลสุขภาพของคน ในชุมชนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การศรัทธาในพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ และการให้ความรักกับผู้อื่นให้เหมือนกับที่รักตนเอง โดยความศรัทธาในพระเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดของชาวบ้านนั้น ได้แสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อที่ว่ามนุษย์เราและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในธรรมชาติล้วนแล้วแต่ถูกสร้างขึ้นมาจากพระเจ้า พระองค์จะคอยปกป้อง ค้ำครอง และประทับอยู่ในร่างกายและจิตวิญญาณของผู้ที่มีความศรัทธาในพระองค์อย่างสุดจิตสุดใจและปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์อย่างเคร่งครัด จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความตระหนักที่จะดูแลรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง อยู่เสมอ โดยหลีกเลี่ยงการกระทำทั้งหลายทั้งปวงอันจะเป็นการนำเอาสิ่งที่เป็นโทษและก่อให้เกิด พิษภัยเข้าสู่ร่างกายของตน เช่น สุรา บุหรี่ สิ่งเสพติดทั้งหลาย และอบายมุขทุกชนิด ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้ พระวิญญูณบริสุทธิ์ของพระองค์ต้องแปดเปื้อนและมีมลทิน ซึ่งความศรัทธาในพระเจ้าของ ชาวบ้านนี้เองที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่เป็นบวกกับคนในชุมชน และการที่ดองพึ่งพาตนเองในภาวะวิกฤตด้านสุขภาพจากการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อร้ายแรงในอดีต จนสามารถผ่านพ้น เหตุการณ์อันเลวร้ายมาได้ นั่น ก็ได้ ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการที่จะดูแลรักษาสุขภาพของ ตนเองและครอบครัว ในยามที่มีการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ชาวบ้านก็จะรักษาพยาบาลเบื้องต้นด้วย สมุนไพร ในยามที่ร่างกายปกติก็ส่งเสริมสุขภาพด้วยการเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม พร้อมทั้งจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการด้าน สุขภาพโดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนนั่นเอง นอกจากความศรัทธาในพระเจ้าอย่าง สุดจิตสุดใจแล้ว การให้ความรักกับผู้อื่นเสมือนกับที่รักตนเอง และหลักคำสอนในพระคัมภีร์ของ ศาสนาคริสต์ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนเพื่อให้มีสุขภาพที่ดีแล้ว ชุมชนยังได้อาศัยการ ปฏิบัติศาสนกิจมาเป็นเครื่องมือในการสร้างเสริมสุขภาพและสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการดูแล สุขภาพให้กับคนในชุมชนอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมการปฏิบัติศาสนกิจที่มีการนมัสการ และอธิษฐานถึงพระเจ้าผู้เป็นเจ้าซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตโดยการฝึกสมาธิ การศึกษาพระคัมภีร์ที่ เหมาะสมตามวัยและความสนใจของคนแต่ละกลุ่ม โดยเนื้อหาของพระคัมภีร์จะครอบคลุมไปถึง วิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติเพื่อให้มีสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณที่ดีของสมาชิกในแต่ละวัย เช่น นิตานคุณธรรมเพื่อกล่อมเกลาคิดใจของกลุ่มเด็กกระวี พระคัมภีร์ว่าด้วยหน้าที่ การปฏิบัติตน เพื่อเป็นบุตรที่ดีของพ่อแม่และเป็นวัยรุ่นที่ดีของสังคมสำหรับกลุ่มอนุชน พระคัมภีร์ว่าด้วย ศีลธรรม การทำมาหาเลี้ยงชีพ การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตและ

สุขภาพทางสังคมสำหรับกลุ่มพระพร (กลุ่มวัยทำงาน) และพระคัมภีร์ว่าด้วยศาสนาและพิธีกรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิต และสุขภาพทางจิตวิญญาณ สำหรับกลุ่มพ่อแม่บ้าน เป็นต้น ในการปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวยังได้มีกิจกรรมการละเล่นที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในชุมชนอีกด้วย เช่น การเล่นดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มพ่อแม่บ้าน การเล่นดนตรีสากลและกีฬากลุ่มอนุชน และกิจกรรมการละเล่นต่างๆของกลุ่มเด็กกระวี อีกทั้งยังมีกิจกรรมที่เป็นการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งได้แก่กิจกรรมการปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่ชาวบ้านจะร่วมกันปิดกวาด ทำความสะอาดบ้านบริเวณบ้าน และสถานที่สาธารณะ เพื่อให้ดูสะอาดตาและไม่เป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค อีกด้วย นอกจากนี้แล้วการที่ชุมชนกำหนดให้แต่ละกลุ่มได้มีการประชุมวางแผน กำหนดกิจกรรม และดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม รวมไปถึงการนำเสนอการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้กับสมาชิกทั้งหมดได้รับทราบ ถือได้ว่าเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในด้านการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนให้กับคนทุกกลุ่ม และที่สำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจชุมชนได้มีการสอบถามถึงสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจในอาทิตย์นั้นๆ หากมีการเจ็บป่วยหรือมีปัญหาเกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชนยังได้มีการนัดหมายกันไปเยี่ยมเยียน(การหนุนใจ) สมาชิกรายดังกล่าว ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิต และการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพทางสังคมของคนในชุมชนอีกด้วย

การเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่ส่งผลต่อระบบความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน แต่ชุมชนได้ใช้การผสมผสานทางความเชื่ออย่างละมุนละม่อม มีการเลือกรับเอาความเชื่อแล้วมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งได้มีการบูรณาการ ด้านความคิดและกิจกรรมต่างๆ จนเกิดการสร้างพิธีกรรมและวิถีการปฏิบัติด้านการดูแลสุขภาพขึ้นมาทดแทนพิธีกรรมที่ขัดต่อบัญญัติของศาสนา และได้นำมาเป็นฐานคิดในกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนในเวลาต่อมา

5. การดูแลสุขภาพของชุมชนภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้ ช่วงผลยา

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองภายใต้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ของชุมชนบ้านงามเมืองได้ดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2540 ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านงามเมืองและประชาชนในอำเภอขุนตาล ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ ชาวบ้านในหลายชุมชนจึงได้มีการรวมตัวกันและจัดตั้งกลุ่มขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ อาทิเช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองปลาโอของตำบลคำ ที่รวมตัวกันเพื่อร่วมมือกันต่อสู้พิทักษ์ผืนป่าจากการบุกรุกของนายทุน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำอิงของตำบล

ยางหอมที่ร่วมกันอนุรักษ์สัตว์น้ำในแม่น้ำอิงเพื่อให้มีแหล่งอาหารโปรตีนในชุมชน และกลุ่มปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพของตำบลป่าตาลที่รวมกลุ่มกันออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ และต่อสู้กับโรคข้อเสื่อม เป็นต้น รวมไปถึง กลุ่มเชลล์ กลุ่มพัฒนาสตรี และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านงามเมือง ซึ่งเป็นการรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการของชาวบ้าน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ และได้มีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2545 องค์กรภายนอกจึงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม โดยเริ่มต้นจากโครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและพัฒนาระบบจัดการด้านสุขภาพชุมชนนออยู่ ของกองทุนสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชนร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ดำเนินการในพื้นที่อำเภอขุนตาล เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และการจัดการด้านสุขภาพของชุมชนบนฐานสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเริ่มจากการชักชวนแกนนำชุมชนบ้านงามเมืองและชุมชนตำบลอื่นๆ ที่มีความสนใจจะพัฒนาระบบสุขภาพของคนในชุมชน เข้าร่วม “เวทีปรับคำกืด” (ปรับวิถีคิด) เพื่อเสริมสร้างให้แกนนำชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีกระบวนการทัศนสุขภาพแบบองค์รวม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และร่วมกันกำหนดอนาคตที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม มีอาจารย์เรศ สงเคราะห์สุข นักพัฒนาอิสระเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งจากการทบทวนตนเองของแกนนำชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในครั้งนี้องค์ที่เป็นการจุดประกายให้เกิด “สำนึกรักบ้านเกิด” จนเกิดเป็นความมุ่งมั่นและความปรารถนาร่วมกันที่จะดูแลสุขภาพของตนเอง สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน จนได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาชุมชนด้านการดูแลสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรมโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน

หลังจากผ่านกระบวนการปรับวิถีคิด แกนนำผู้เข้าร่วมเวทีที่เรียกตัวเองว่า “ผู้ก่อการดี” ก็ได้เริ่มลงมือปฏิบัติการกระบวนการชุมชนแบบบูรณาการ โดยเริ่มต้นจากต้นทุนที่มีอยู่แล้วในแต่ละตำบล อัน ได้แก่ กลุ่มต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ได้สนใจว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพโดยตรงหรือไม่ ซึ่งขณะนั้นในอำเภอขุนตาลมีกลุ่มคนที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะการรวมตัวและพื้นที่ของตำบล กลุ่มแกนนำชุมชนตำบลต้าได้อาศัยกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองปลาโอเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน ซึ่งเน้นเรื่องการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าไม้เพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน กลุ่มแกนนำชุมชนตำบลป่าตาลได้เลือกที่จะใช้กลุ่มปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนระบบสุขภาพซึ่งเป็น

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพโดยตรง ส่วนแกนนำชุมชนบ้านงามเมืองและแกนนำชุมชนตำบลยางหอม ตกลงที่จะใช้กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มแม่น้ำอิงที่มุ่งเน้นกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพ โดยในแต่ละกลุ่มได้มีการเคลื่อนกิจกรรมไปตามบริบทของแต่ละตำบล

“...มะกอกผ่านเวทีปรับคำก็มาแล้ว หมู่มผมเขาก็ได้มาจวนจวนบ้านหื้อหันมาดูแลสุขภาพของตัวเก่า เขาเริ่มจวนแก่นำของกลุ่มเซลล์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ เข้ามาเป็นแนวร่วม รวมถึงจวนบ้านและญาติพี่น้องที่เป็นมีความสนใจเรื่องของสุขภาพ เขาใช้วิธีการจวนตั้งงานขึ้นบ้านใหม่ห้อง งานศพห้อง ตอนยกบ้านห้อง แล้วแต่โอกาส...จากนั้นแต่ละกลุ่มเป็นก็ได้อุ้มกัยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และก็มีกันไป แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มที่อยู่ตำบลอื่นๆ จวนกันมาดูแลสุขภาพของคนในอำเภอ แต่หมู่บ้านของเขาจะแปลกกว่าบ้านอื่นดีดีเฮน่าเอาคำสอนของศาสนาคริสต์มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการดูแลสุขภาพของคนแต่ดีเหมือนกันก๊ี้ก็คือ เขาพร้อมดีจะเขียนสู้และเปิดใจฮับเอาวิธีก้านของแต่ละกลุ่มเพื่อเอามาปรับใจกับหมู่บ้านของตัวเก่า ...” (นายนอม อุตมา แกนนำชุมชนบ้านงามเมือง)

สำหรับการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง หลังจากที่แกนนำชุมชนได้ผ่านเวที “ปรับคำก๊ิด” มาแล้ว ก็ได้เริ่มต้นการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยอาศัยกลุ่มที่มีความเข้มแข็งและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นั่นก็คือ กลุ่มเซลล์ซึ่งมีกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านงามเมืองที่มีกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชุมชน และกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่มีการทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี โดยเปิดโอกาสให้แกนนำของแต่ละกลุ่มได้มานั่งคุยแลกเปลี่ยนความคิด ทบทวน ไตร่ตรอง และวิเคราะห์สถานการณ์ด้านสุขภาพของชุมชนร่วมกัน โดยอาศัยคุณธรรมหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ที่มุ่งเน้นเรื่องการรักษาความสมดุลระหว่างคน ธรรมชาติ และพระเจ้า ซึ่งผสมผสานอยู่กับภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงของสุขภาพ กับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน มาเป็นฐานคิดในการดูแลสุขภาพ จนเกิดเป็นความมุ่งมั่นและจิตสำนึกที่จะดูแลสุขภาพของคนในชุมชน จากนั้นแกนนำของแต่ละกลุ่มจึงได้แสวงหาแนวร่วมในการดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวและการเป็นเครือข่ายพี่น้องกันในการโน้มน้าวและชักชวนในโอกาสต่างๆ เช่น งานบุญ งานศพ และงาน

พิธีอื่นๆของชุมชน รวมไปถึงการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการดูแลสุขภาพของแกนนำ เพื่อให้ชาวบ้านได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกลวิธีการขยายแนวร่วมทั้งในด้านของจำนวนคน และการขยายจิตสำนึก โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน

จากนั้นจึงได้มีการบูรณาการกิจกรรมของกลุ่ม และเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยการบูรณาการกิจกรรมการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองได้ดำเนินการทั้งกับกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนเอง และดำเนินการร่วมกับเครือข่ายการดูแลสุขภาพของอำเภอขุนตาลที่เข้าร่วม โครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและพัฒนาระบบการจัดการด้านสุขภาพของชุมชนนำอยู่ของอำเภอขุนตาล ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองปลาโอของตำบลต้าที่เน้นการอนุรักษ์ป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน กลุ่มปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพของตำบลป่าตาลซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพโดยตรง และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี เช่น การอนุรักษ์พันธุ์ปลาซึ่งเป็นแหล่งโปรตีนของชุมชน การอนุรักษ์ป่าริมแม่น้ำอิงเพื่อเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชนเป็นต้น ซึ่งในแต่ละกลุ่มก็ได้มีการเคลื่อนกิจกรรมไปตามบริบทของแต่ละตำบล โดยเริ่มจากการแสวงหาพันธมิตรและดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม มีการพัฒนาและ บูรณาการกิจกรรมของกลุ่มให้มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพได้จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดเส้นทางของการปั่น มีการละเล่นดนตรีพื้นเมือง การขอ เพื่อความบันเทิงและผ่อนคลาย อีกทั้งยังมีการแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองปลาโอได้ส่งเสริมให้มีการปลูกสมุนไพรไว้ในป่าเพื่อการใช้เป็นยารักษาโรค และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำอิงได้ส่งเสริมให้สมาชิกทำเกษตรปลอดสารพิษเพื่อเป็นการป้องกันการปนเปื้อนสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่จะไหลลงสู่แม่น้ำอิง เป็นต้น ซึ่งนอกจากการ บูรณาการกิจกรรมภายในกลุ่มแล้ว ในแต่ละกลุ่มยังได้มีการเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างกลุ่มเพื่อเป็นการขยายกิจกรรมและขยายเครือข่ายอีกด้วย เช่น กลุ่มปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพก็ได้มีการกำหนดเส้นทางที่จะปั่นจักรยานมาศึกษาเรียนรู้เรื่องสมุนไพรจากกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองปลาโอ และเรียนรู้เรื่องการทำการเกษตรปลอดสารพิษจากกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำอิง อีกทั้ง ยังได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มปั่นจักรยานขึ้นในพื้นที่ของทั้งสองตำบลเพื่อเป็นเครือข่ายด้านการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำอิงก็ได้มีการขยาย แนวเขตการอนุรักษ์พันธุ์ปลาไปยังกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองปลาโอและหมู่บ้านอื่นๆ ของทั้งสองตำบลที่ใช้ประโยชน์และมีอาณาเขตติดกับแม่น้ำอิง โดยภายหลังแต่ละ

ตำบลได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่โดยให้ชื่อว่า “ชมรมสร้างสุขภาพประจำตำบล” เป็นการรวบรวมเอากลุ่มต่างๆภายในตำบลที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพมาบูรณาการกิจกรรมเพื่อเป็นการสร้างกระแสสังคมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆที่เป็นแนวร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มในชุมชนบ้านงามเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา แกนนำชุมชนจึงได้ค่อยๆเชื่อมโยงและร้อยเรียงแนวคิด กิจกรรมต่างๆเข้ากับเรื่องของ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเรื่องสุขภาพของคนในชุมชนซึ่งทำได้ไม่ยากนัก เหตุเพราะทุกปัจจัยมีความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงกันอยู่แล้ว จนได้กลายมาเป็นกระบวนการทัศนสุขภาพแบบใหม่ที่มีลักษณะที่เป็นองค์รวมมากขึ้น ซึ่งกระบวนการทัศนสุขภาพนี้เองที่ชาวบ้านงามเมืองและแกนนำชุมชนอื่นๆในอำเภอขุนตาลได้ใช้เป็นแม่บทในการกำหนดกิจกรรมและสร้างกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน จนทำให้เกิดการดูแลสุขภาพที่เป็นรูปธรรม เช่น กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน การกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อตกลงในด้านการดูแลสุขภาพร่วมกัน การจัดการสิ่งแวดล้อมต่างๆให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ไปยังชุมชนอื่นๆในลักษณะของเครือข่ายภาคีสุขภาพ ที่เป็นการขยายเครือข่ายทั้งในมิติของพื้นที่และโอกาสในการเรียนรู้ระบบสุขภาพ ซึ่งกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองดังกล่าว กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ระบบสุขภาพภาคประชาชนของจังหวัดเชียงราย ซึ่งต่อมาได้ถูกขนานนามว่า “ช่วงผญา” นั่นเอง

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น เราจะพบว่าการศึกษากระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองนั้น เราไม่สามารถที่จะแยกเรื่องสุขภาพออกจากวิถีชีวิตของชาวบ้านได้ เหตุเพราะชาวบ้านงามเมืองมีมุมมองในเรื่องของสุขภาพที่กว้างกว่าการไม่เจ็บป่วยทางกายและจิตใจ โดยมองถึงลงไปมิติของสังคม และจิตวิญญาณ ที่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นคำว่า “สุขภาพดี” ในความหมายของชาวบ้านงามเมืองจึงหมายความถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกๆด้าน ที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนดำเนินไปบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง อันเป็นผลมาจากแรงกดดันจากสังคมภายนอกที่บีบคั้นให้ชุมชนจำเป็นต้องดูแลสุขภาพของสมาชิกในชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเป็นฐานในการพัฒนา เช่น ความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ กลุ่ม องค์กร ระบบเครือข่าย วัฒนธรรมการพึ่งพาตนเอง และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการดูแลสุขภาพ ตลอดจนถึงทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนงามเมืองได้ใช้ทุนดังกล่าวอย่างรู้คุณค่า มีการพัฒนาและเปิดโอกาสให้ทุนเหล่านั้นได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีการทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นเพื่อให้มีใช้ไปจนรุ่นลูกรุ่นหลาน

6. กรณีศึกษาด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมือง

เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมืองที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนแห่งนี้ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอกรณีศึกษา 3 กรณีศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1

การผสมผสานความเชื่อทางศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ

นายเกรียง อุดมา อายุ 78 ปี พื้นเพเป็นคนหมู่บ้านห้วยโป่ง ตำบลต้า อำเภอบางบาล ติดตามพ่อหน้อยคำ แก้วหล่อ พี่ชายต่างบิดาซึ่งป่วยเป็นโรคเรื้อนมารักษาตัวและตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านงามเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 จากนั้นได้แต่งงานอยู่กับแม่อุ้ยปัวซึ่งเป็นชาวบ้านงามเมืองและเป็นผู้ป่วย จนมีลูกด้วยกัน 5 คน “พ่ออุ้ยเกรียง” เป็นคนอารมณ์ดี ขี้เล่น คุยสนุก ชอบเลี้ยงดนตรี ซึ่งจะสังเกตได้จากการที่พ่ออุ้ยเกรียงสามารถเล่นเครื่องดนตรีพื้นเมืองได้เกือบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นปี่ กระจับปี่ ซอ ซึง ขลุ่ย และระนาด อีกทั้งยังมีฝีมือในการประดิษฐ์เครื่องดนตรีพื้นเมือง รวมไปถึงเครื่องมือหาหินและอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนที่ผลิตจากไม้ไผ่และวัสดุพื้นบ้าน ความที่เป็นคนสนใจในเรื่องของศาสนาและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้พ่ออุ้ยเกรียงสนิทสนมกับพ่อหน้อยคำซึ่งผ่านการบวชเรียนเป็นสามเณรในบวรพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ และไม่ลืมที่จะสนทนาธรรมะกับพ่อหน้อยคำทุกครั้งที่มีโอกาส ผู้วิจัยจึงสอบถามว่าเหตุใดพ่ออุ้ยเกรียงจึงไม่บวชเรียนเพราะเห็นว่าเป็นคนที่ฝึกฝนในธรรมะ พ่ออุ้ยเกรียงหัวเราะพร้อมกับตอบอย่างอารมณ์ดีว่าตอนนั้นยังอยากที่จะใช้ชีวิตบ่าว(วัยรุ่น)ให้คุ้มเสียก่อน แต่เมื่อถามถึงเหตุผลจริงๆก็ได้คำตอบว่าพ่ออุ้ยเกรียงเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพ่อแม่ทำนาเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวตั้งแต่ออกจากโรงเรียนเมื่ออายุได้ 12 ปี พออายุ 18 ปี ก็ต้องติดตามมาดูแลพ่อหน้อยคำซึ่งมารักษาโรคที่หมู่บ้านงามเมือง จึงไม่มีโอกาสได้บวชเรียนอย่างที่เคียดใจเอาไว้ แต่ด้วยความที่เป็นคนสนใจเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมเป็นทุนเดิม จึงได้พยายามเรียนรู้ด้วยการสนทนากับผู้รู้ และอ่านจากหนังสือบ้างแล้วแต่โอกาส ซึ่งหลักคำสอนที่พ่ออุ้ยเกรียงยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตมาโดยตลอดก็คือหลักของเหตุและผล และจากการที่พ่ออุ้ยเกรียงเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี จึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามหลักเหตุและผล และจากการที่พ่ออุ้ยเกรียงเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต จึงมีโอกาสดำเนินชีวิตตามหลักเหตุและผล

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพ่ออุ้ยเกรียงก็คือ การเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคและวิธีการในด้านการประกอบอาชีพ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้จากวัสดุอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน จนอาจกล่าวได้ว่าพ่ออุ้ยเกรียงเป็นผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญคนหนึ่งของชุมชน

ชาวบ้านจึงให้การยอมรับ นับถือ และเลือกให้พ่ออุ้ยเกรียงเป็นผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านงามเมืองถึงสองสมัยจนกระทั่งเกษียณอายุ และยังได้ยกย่องให้เป็นผู้นำตามธรรมชาติในด้านการประกอบอาชีพ เทคนิค และการปฏิบัติ ของคนในชุมชนอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ซึ่งส่งผลต่อระบบความเชื่อ วิถีปฏิบัติ และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมืองมากที่สุด ก็คือการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ เหตุเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งได้ขัดเกลาและหล่อหลอมผ่านกาลเวลาช้านาน จนได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ เริ่มเข้ามาในชุมชนบ้านงามเมืองครั้งแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2483 โดยการนำของพ่อหมอดัน หลวงแสนอินทร์ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันแมคเคน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือชุมชนในด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคเรื้อน และให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ดินทำกิน การประกอบอาชีพ การศึกษา และสวัสดิการสังคมให้แก่ชาวบ้านงามเมืองซึ่งกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ด้านสุขภาพและสังคมในขณะนั้น แต่ที่เฝ้าว่าการเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนาจนทำให้คนในชุมชนงามเมืองหันมายอมรับและนับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมดที่บ้านนั้นจะกระทำได้ในระยะเวลาอันสั้น ถึงแม้ว่าในขณะนั้นชาวบ้านในชุมชนจะขาดที่พึ่งเพราะถูกสังกรรมรอบข้างรังเกียจ และศาสนาคริสต์ก็เป็นเพียงสถาบันเดียวที่ให้การช่วยเหลือชุมชนในทุกๆด้านก็ตาม เพราะชุมชนรู้ดีว่าการปรับระบบความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนมาช้านานนั้น ใ้จะเปลี่ยนแปลงกันได้ง่ายๆ จึงได้พยายามใช้กระบวนการปรับตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยความยืดหยุ่น ประณีประนอม ความมีเหตุมีผล และความรักเป็นหลักสำคัญในกระบวนการปรับเปลี่ยน ซึ่งกว่าที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมืองจะหันมานับถือศาสนาคริสต์เกือบทั้งหมดได้นั้น ก็ใช้เวลาร่วม 20 ปี

พ่ออุ้ยเกรียงเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการปรับเปลี่ยนศาสนาในครั้งนั้น จากการที่พ่ออุ้ยเกรียงเป็นคนที่มีอัธยาศัยดีและได้ช่วยเหลือกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพผู้ป่วยของชุมชนบ้านงามเมืองมาโดยตลอดทั้งๆที่ไม่ได้เป็นผู้ป่วย จึงทำให้มีความสนิทสนมกับพ่อหมอดันผู้ซึ่งนำเอาศาสนาคริสต์มาเผยแพร่ในชุมชน แม้ว่าในขณะนั้นพ่ออุ้ยเกรียงจะยังไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ก็ตาม แต่ทั้งสองก็ได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยึดหลักของเหตุผลและจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเป็นที่ตั้ง การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชุมชนของพ่อหมอดันในช่วงแรกๆนั้น ค่อนข้างที่จะประสบกับปัญหาและมีอุปสรรคมากมาย อันเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่ฝังรากลึกของชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อด้านสุขภาพของชาวบ้านที่ยังคงใช้การดูแลสุขภาพที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อีกทั้งเนื้อหาหลักคำสอนในพระคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ก็ยังคงมีความเป็นฝรั่งอยู่มาก

คำศัพท์หลายๆคำและวิถีปฏิบัติหลายอย่างก็ยังคงยากที่ชาวบ้านจะเข้าใจได้ในระยะเวลาอันสั้น พ่ออู๋เกรียงจึงแนะนำให้เลือกเอาหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน แล้วนำมาปรับภาษาให้ชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายขึ้นและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน การเผยแพร่ต้องใช้แบบค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่มีการบังคับ และอาศัยเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าคริสตศาสนานั้นสามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้จริง จากการใช้ชีวิตการดังกล่าวจึงทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชุมชนบ้านงามเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น และในเวลาต่อมาไม่นานนักหลังจากที่พ่ออู๋เกรียงได้ศึกษาหลักคำสอนอย่างจริงจังก็หันมานับถือศาสนาคริสต์จนกลายมาเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ให้กับคนในชุมชนบ้านงามเมืองไปในที่สุด

การเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ นอกจากจะส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านงามเมืองแล้ว ยังได้ส่งผลต่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนอีกด้วย เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักในการเข้ามาช่วยเหลือของศาสนาคริสต์ ก็คือการเข้ามาช่วยบำบัดรักษาโรคเรื้อนให้กับคนในชุมชนบ้านงามเมืองและชุมชนข้างเคียง จึงส่งผลโดยตรงกับกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองไม่ว่าจะเป็นความเชื่อด้านสุขภาพ วิธีการรักษาโรค และการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

การบำบัดรักษาโรคเรื้อนของพ่อหมอดัน ใช้วิธีการรักษาด้วยยากิน ยาฉีด และการดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย ขี้วของเครื่องใช้ ตลอดจนที่อยู่อาศัยเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค ซึ่งเป็นวิธีการรักษาโรคของการแพทย์แผนปัจจุบัน ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านงามเมืองยังมีความเชื่อในเรื่องภูติ ปีศาจ ดวงชะตา และเคราะห์กรรม โดยเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่ ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ดังนั้นในตอนแรกๆของการรักษาโรคและการเผยแพร่ศาสนาคริสต์จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งในด้านความคิดขึ้นในชุมชน และคนที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถืออย่างพ่ออู๋เกรียงซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ จึงได้กลายมาเป็นคนกลางที่คอยแก้ไขปัญหาและหาทางออกให้กับคนในชุมชน ซึ่งพ่ออู๋เกรียง พ่อหมอดัน ผู้อาวุโส และผู้นำในชุมชนได้ใช้วิธีการประนีประนอม โดยค่อยๆผสมผสานความเชื่อและการปฏิบัติตนด้านการดูแลสุขภาพ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเข้ากับกับความเชื่อของศาสนาคริสต์ โดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติของคนในชุมชนเป็นตัวเชื่อมประสาน การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองจึงออกมาเป็น 2 ลักษณะ คือ รูปแบบแรกเป็นการเลือกเอาหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เช่น การเลือกคัมภีร์ที่ว่าด้วย ความรัก ศีลธรรม ความสมดุลของธรรมชาติ หน้าทีของคนแต่ละวัย และนิทานคุณธรรมสำหรับเด็ก โดยจะเผยแพร่หลักคำสอนในพระคัมภีร์เหล่านี้ผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น อีกทั้งชุมชนยังได้คงไว้ซึ่งการดูแลสุขภาพที่เป็นวิถีของชุมชนที่ได้เคยปฏิบัติกันมาแต่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนาคริสต์ แต่ได้มีการปรับเนื้อหา

และวิธีการไม่ให้ขัดต่อบทบัญญัติ เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพรที่ไม่มีการเสกน้ำมันต์และเสกเป่าด้วยคาถา การละเล่นของคนในชุมชนด้วยการชอ การร้องคำว แต่มีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ การนับถือวิญญาณของบรรพบุรุษแทนเทวดาอารักษ์ การคงไว้ซึ่งความเชื่อเรื่องเหตุและผล และความเชื่อเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามกฎของธรรมชาติ เป็นต้น และรูปแบบที่สองเป็นการสร้างวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพขึ้นมาใหม่หรือเพื่อทดแทนพิธีกรรมดั้งเดิมของคนในชุมชน เช่น พิธีกรรมการหนุนใจของกลุ่มเซลล์ซึ่งชุมชนได้สร้างขึ้นมาเพื่อทดแทนพิธีกรรมการสู่ขวัญ การร่วมกันอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าเป็นเจ้าแทนการสวดมนต์ เป็นต้น การผสมผสานวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพดังกล่าวเป็นการเลือกรับแล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยมีให้เสียทั้งสองฝ่าย จึงเทียบได้กับการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง คือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง ที่อาศัยหลักของเหตุผลและความยืดหยุ่น การดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยความรัก ความเคารพที่มีต่อผู้อาวุโส และความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติเป็นสิ่งช่วยลดความขัดแย้งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง หลังจากที่คนส่วนใหญ่ของชุมชนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แล้ว บ้านงามเมืองก็ได้ใช้ศาสนาคริสต์มาเป็นรากฐานในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนมากขึ้น โดยความเชื่อที่ถือได้ว่าเป็นโลกทัศน์หลักของระบบสุขภาพชุมชนก็คือ ความเชื่อเรื่องความสมดุล ซึ่งศาสนาคริสต์เชื่อว่าการที่มนุษย์เราจะมีสุขภาพที่ดีได้นั้นจะต้องรักษาสมดุลระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมนุษย์กับพระเจ้า ดังนั้นชุมชนจึงได้พยายามจัดการความสัมพันธ์ของทั้งสามสิ่งให้เกิดความสมดุลเพื่อการมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน นอกจากนี้แล้ว ความเชื่อที่ว่ามนุษย์และธรรมชาติล้วนแล้วแต่ถูกสร้างขึ้นมาจากพระเจ้า วิญญาณบริสุทธิ์ของพระองค์จะสถิตอยู่ในทุกสรรพสิ่งและมนุษย์ผู้ที่เชื่อและศรัทธาในพระองค์ ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระองค์ ยังได้ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมด้านสุขภาพที่เป็นบวกของคนในชุมชน เพราะชาวบ้านจะคอยดูแลรักษาร่างกายให้สะอาดอยู่เสมอ โดยหลีกเลี่ยงที่จะนำเอาสิ่งที่เป็นโทษเข้ามาสู่ร่างกาย และยังมีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าเมื่อชุมชนบ้านงามเมืองจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อซึ่งมีผลกระทบต่อความเชื่อดั้งเดิม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ชาวบ้านจะยังไม่รับวัฒนธรรมแบบใหม่ทั้งหมดทีเดียวในครั้งแรก แต่จะเลือกรับเอาแต่ส่วนที่สอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม แล้วนำมาปรับประยุกต์เพื่อให้ใช้ได้จริงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของตน ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ กระบวนการปรับตัวโดยใช้วิธีการเลือกรับและปรับใช้ ส่วนการจัดการด้านสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมืองใช้การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง มนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ(พระเจ้า)ให้เกิดความสมดุล เพื่อการมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน

กรณีศึกษาที่ 2

แรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่นำมาสู่การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ

นางสมหมาย พราหมณ์ธิดินนท์ (พราหมณ์ธิดิ) อายุ 54 ปี นามสกุลเดิม ศิริมงคล เป็นคนที่เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านแคนเมือง สمرสกับ นายศิลา พราหมณ์ธิดินนท์ ผู้ใหญ่บ้านงามเมือง คนปัจจุบัน มีบุตรด้วยกัน 2 คน แม่หมายเล่าให้ฟังถึงชีวิตในวัยเด็กของตนว่ามีความลำบากมาก เนื่องจากครอบครัวมีฐานะที่ค่อนข้างยากจน คุณพ่อและคุณแม่มีลูกมากถึง 5 คน เป็นลูกชาย 2 คน และลูกสาว 3 คน ครอบครัวมีอาชีพทำนาและทำสวนผัก แม่หมายเป็นลูกสาวคนโตจึงต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานทุกอย่างและช่วยเหลือคนอื่นๆอีก 4 คนซึ่งมีวัยที่ไล่เลี่ยกัน และด้วยหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัว จึงทำให้เด็กหญิงสมหมายในขณะนั้น เป็นเด็กที่มีความคิด ความอ่าน และมีบุคลิกที่เป็นผู้ใหญ่เกินตัว เมื่อเทียบกับเด็กคนอื่นๆที่อยู่ในวัยเดียวกัน เด็กหญิงสมหมายต้องคอยดูแลน้องๆแทนแม่ซึ่งออกไปช่วยพ่อทำนา ทำสวน และรับจ้างทั่วไป โดยต้องดูแลน้องๆ ทั้งตอนอยู่ที่บ้านและอยู่ที่โรงเรียน นอกจากนี้แล้วเด็กหญิงสมหมายยังจะต้องช่วยแม่เก็บผักที่ปลูกไว้ในสวนแล้วนำไปขายที่ตลาดบ้านป่าแดงทุกเช้าอีกด้วย แม่หมายเล่าให้ฟังอีกว่าน้องๆซึ่งมีอายุที่ไล่เลี่ยกัน โดยเฉพาะน้องชายทั้ง 2 คน มักจะแย่งของและทะเลาะกันตามประสาของเด็กผู้ชาย ถึงเวลากินข้าวก็มักจะแย่งกันกิน ซึ่งมีบ่อยครั้งที่แม่หมายจำเป็นต้องหยุดกินทุกอย่างที่ยังไม่อิ่มเพราะสงสารน้องๆ อยากให้น้องได้กินอาหารอย่างทั่วถึง พอตอนเลิกเรียนในระหว่างที่เดินกลับบ้าน แม่หมายมักจะชวนน้องๆให้ช่วยกันเก็บผักบุงและพืชผักสวนครัวที่ออกตามข้างทางกลับไปบ้านเพื่อนำไปทำอาหารอยู่เสมอ ซึ่งจากการที่ต้องคอยดูแลน้องๆอยู่ตลอดเวลา และความเป็นคนค่อนข้างเจ้าระเบียบ แม่หมายจึงเป็นคนที่น้องๆให้ความเคารพและเชื่อฟังรองลงมาจากพ่อและแม่

แม่หมายเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านต้นปล้องจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำนาเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว แต่หลังจากออกจากโรงเรียนมาได้ไม่นานนัก แม่ของแม่หมายก็เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ มีอาการชาตามร่างกายโดยเฉพาะแขนขา จนไม่สามารถทำงานหนักได้เหมือนอย่างที่เคยทำ ซึ่งทราบต่อมาภายหลังว่าเป็นโรคเรื้อน พ่อได้พยายามรักษาแม่ด้วยสมุนไพรและวิธีอื่นๆ ทุกวิถีทางตามความเชื่อและคำแนะนำของคนในชุมชน แต่อาการของแม่ก็ไม่ทุเลา ประกอบกับการที่แม่เป็นคนที่ตรากตรำงานหนักมาโดยตลอด พอป่วยเป็นโรคอาการจึงทรุดหนักอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดแม่ก็ต้องเสียชีวิตลงด้วยวัยเพียง 39 ปี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แม่หมายต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวทุกอย่างแทนแม่ด้วยวัยเพียง 12 ปี

ต่อมาปี พ.ศ.2509 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ให้ความเสียหายให้กับผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านงามเมืองและบ้านแคนเมืองเกือบทั้งหมด ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของคนในชุมชน ชาวบ้านขาดแคลนอาหาร และยาสมุนไพรในการรักษาโรค ผู้ป่วยโรคเรื้อนในชุมชนที่มี

อาการหนักซึ่งไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัวได้ต้องเร่ร่อนออกไปขอทานยังชุมชนข้างเคียง ทำให้ชุมชนรอบข้างรังเกียจ ถึงขนาดไม่ยอมซื้อของกินของใช้ที่มาจากบ้านงามเมือง เพราะกลัวว่าจะติดโรคเรื้อน ก่อให้เกิดเป็นวิกฤตทางสังคมที่เลวร้ายลงไปอีก ทำให้คนในชุมชนต้องแก้ไขวิกฤตด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพด้วยตนเองภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ชาวบ้านต้องทำงานหนักเพิ่มมากขึ้นเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งก็รวมไปถึงครอบครัวของแม่หมายด้วย หลังจากที่แม่ตาย พ่อก็ต้องทำงานหนักมากขึ้นเป็นเท่าตัว เสร็จจากการทำนาที่ตะเวนออกไปรับจ้างจนแทบไม่มีเวลาได้พักผ่อน จนกระทั่งพ่อล้มป่วยด้วยอาการปวดตามกล้ามเนื้อและกระดูกซึ่งคนในชุมชนเรียกว่า “ขยับปลวก” ทำให้ไม่สามารถทำงานหนักได้ ผักที่เคยปลูกไว้ในสวนแล้วนำไปขายที่ตลาดก็ไม่ค่อยมีคนซื้อ เพราะเขารู้ว่ามาจากบ้านงามเมืองจึงรังเกียจและไม่กล้าที่จะซื้อไปทำอาหารกินกัน

ช่วงนี้นับว่าเป็นช่วงเวลาที่ครอบครัวของแม่หมายประสบกับวิกฤตอย่างหนักหน่วงและรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ คนในครอบครัวจึงได้เริ่มมีการทบทวนเพื่อหาสาเหตุของปัญหาและช่วยกันคิดหาหนทางแก้ไข ซึ่งพบว่าครอบครัวมีรายจ่ายเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากข้าวของเครื่องใช้มีราคาแพงขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งครอบครัวของแม่หมายยังต้องนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งมาเป็นค่ารักษาอาการเจ็บป่วยของพ่อ ในขณะที่รายได้ของครอบครัวกลับลดลง เนื่องจากพ่อไม่สามารถทำงานหนักได้เหมือนเดิม ประกอบกับไม่สามารถขายผักที่ปลูกไว้ได้ แถมการทำนาของครอบครัวบางปียังได้ข้าวในปริมาณน้อย และเมื่อรายจ่ายของครอบครัวสูงขึ้นแต่รายรับกลับลดลง ครอบครัวของแม่หมายจึงไม่มีเงินเก็บเอาไว้สำรองใช้ในยามจำเป็น และจากการได้ไต่ตรองสถานการณ์และสภาพของครอบครัว พบว่าในสถานการณ์ขณะนั้นสำหรับครอบครัวของแม่หมายการลดรายจ่ายในบ้านน่าจะทำได้ง่ายและมีความเป็นไปได้มากกว่าการเพิ่มรายรับ สมาชิกในครอบครัวจึงแก้ไขปัญหาโดยการหันมาทำนาแคปีละครั้งจากที่เคยทำทั้งนาปีและนาปรัง เหตุเพราะสุขภาพของพ่อไม่เอื้ออำนวย พ่อที่नावางจากการปลูกข้าวก็จะใช้ในการปลูกถั่วลิสง หอมแดง หรือพืชชนิดอื่นๆสลับกันไป ทั้งนี้เพราะการปลูกพืชเหล่านี้ไม่ต้องใช้แรงงานมากเหมือนกับการปลูกข้าว อีกทั้งยังจะได้เป็นการฟื้นฟูสภาพของดินด้วย ส่วนสวนผักแม่หมายก็หันมาปลูกพืชผักสวนครัวหลากหลายชนิดเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนเพื่อเป็นการลดรายจ่ายในเรื่องอาหารการกิน โดยไม่นำไปขาย ครอบครัวของแม่หมายได้ดำเนินชีวิตตามที่ได้ร่วมกันคิดและวางแผนไว้ จนพบว่าครอบครัวมีรายได้จากการรับจ้างทั่วไปและการขายข้าว ซึ่งอาจจะไม่ได้เพิ่มขึ้นมามากมายเมื่อเทียบกับปีก่อนๆ แต่รายจ่ายของครอบครัวได้ลดลงไปมากจนเหลือแค่รายจ่ายที่จำเป็นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวแม่หมายดีขึ้นทั้งสถานะด้านเศรษฐกิจ สภาพจิตใจ และสุขภาพร่างกายโดยรวมของคนในครอบครัว พ่อก็ไม่ต้องทำงานหนักมากเมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา อาการเจ็บป่วยจึงค่อยทุเลาลง คนในครอบครัว

ก็ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยเพราะปลูกไว้กินเอง แถมยังมีเงินเหลือเก็บไว้ใช้ยามจำเป็นซึ่งอาจไม่มากมายนักเมื่อเทียบกับครอบครัวอื่นๆ แต่สิ่งสำคัญที่ครอบครัวของแม่หมายได้รับก็คือ ความสุขใจ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแก้ไขปัญหาก็ทำให้คนในครอบครัวได้เข้าใจชีวิตมากขึ้น

ต่อมาแม่หมายได้แต่งงานกับนายศิลา พรหมรัตนินท์ ซึ่งเป็นคนบ้านงามเมือง และได้ ออกเรือนมาตั้งครอบครัวและปลูกบ้านอยู่ในเขตพื้นที่บ้านงามเมืองจนมีลูกด้วยกัน 2 คน นายศิลา เป็นคนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจน แต่เป็นคนที่มีความมุ่งมั่นและขยันทำมาหากิน จึงได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหาเลี้ยงครอบครัวจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้ว่าฐานะด้าน เศรษฐกิจของครอบครัวจะไม่ถือว่าดีมากนัก แต่ครอบครัวของแม่หมายก็มีความสุขได้ตามอรรถภาพ จากการที่นายศิลาเป็นคนขยัน ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ และมีความเสียสละ จึงได้รับคัดเลือกให้ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านงามเมือง พ่อหลวงศิลาทุ่มเททำงานเพื่อชาวบ้านงามเมืองได้เกือบปีก็พบว่า การที่จะเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวมได้อย่างเต็มที่นั้น ครอบครัวจะต้องมีความพร้อมในทุกๆด้าน เสียก่อน หากครอบครัวยังไม่มีความพร้อม ก็จะทำให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่เต็มที่จนอาจเกิดความ บกพร่องในหน้าที่การงานและหน้าที่ในครอบครัวได้ พ่อหลวงศิลาจึงได้ตัดสินใจลาออกจาก ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านงามเมืองเพื่อไปทำงานหาเงินที่ประเทศญี่ปุ่น

ระหว่างที่พ่อหลวงศิลาทำงานอยู่ต่างประเทศนั้น ได้ส่งเงินจำนวนมากมาให้ครอบครัว อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับแม่หมายเป็นคนมัธยัสถ์ อุดออม รอบคอบ และระมัดระวังในการใช้ชีวิต จึงทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของแม่หมายดีขึ้นเป็นลำดับ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็น ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีที่สุดในหมู่บ้านงามเมืองในขณะนั้น แต่กระนั้นก็ตามแม่หมาย ก็ไม่ได้ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยตามฐานะของครอบครัวที่สามารถจะกระทำได้ แต่กลับใช้ชีวิตอย่าง สมถะ มัธยัสถ์ และระมัดระวัง โดยนอกจากสวนผักที่อุดมไปด้วยพืชผักนานาชนิดที่ปลูกเอาไว้ บริโภคเองแล้ว พื้นที่โดยรอบของบริเวณบ้านแม่หมายจะเต็มไปด้วยพืชผักสวนครัวเกือบทุกชนิดที่ สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้ นอกจากนี้แล้วแม่หมายยังได้มีการหมักน้ำปลาเอาไว้ใช้บริโภคใน ครัวเรือนอีกด้วย ดังนั้นการดำรงชีวิตของครอบครัวแม่หมายแทบจะไม่มีค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย นอกจากซื้อสินค้าที่จำเป็นที่ไม่สามารถผลิตได้เองในครอบครัวและในชุมชน เช่น ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน เสื้อผ้า ยารักษาโรค ฯลฯ เป็นต้น ในช่วงแรกๆแม่หมายมักจะถูกเพื่อนบ้านนินทาว่าเป็นคน ตระหนี่ถี่เหนียว แต่ด้วยความที่แม่หมายเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบแบ่งปัน และช่วยเหลือผู้อื่น โดยมักจะแบ่งพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้าน ผักที่ปลูกไว้ในสวน น้ำปลาที่หมักได้ และสิ่งของอื่นๆ ที่พอที่จะแบ่งปันกันได้ให้กับเพื่อนบ้านเป็นประจำ จึงทำให้ชาวบ้านเข้าใจและไม่มีการว่าให้ แม่หมายอีก แต่กลับยกย่องให้แม่หมายเป็นบุคคลต้นแบบด้านการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน

ปี พ.ศ.2527 แม่หมายได้สมัครเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพราะมีความสนใจในด้านสุขภาพเป็นทุนเดิม ประกอบกับในขณะนั้นครอบครัวของแม่หมายก็พอมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่เดือดร้อน จึงอยากทำงานเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน โดยเฉพาะในด้านการดูแลสุขภาพ ซึ่งหลังจากที่ได้ผ่านการอบรมความรู้ทางด้านการดูแลสุขภาพจากทางสถานีอนามัย แม่หมายก็เกิดมีความสนใจในเรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง จึงได้นำเอาสมุนไพรซึ่งพออยู่ชุ่มผู้เป็นพ่อของสามีหามาได้จากในป่า มาปลูกไว้ในบริเวณบ้านมากมายหลายชนิด เพื่อใช้ในการรักษาพยาบาลเบื้องต้นเมื่อคนในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย นอกจากแม่หมายจะทำหน้าที่ของ อสม. ซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแล้ว แม่หมายก็ยังได้เป็นหัวหน้ากลุ่มเซลล์ซึ่งมีกิจกรรมการหนุนใจเพื่อช่วยเหลือให้กำลังใจและดูแลด้านสุขภาพจิตของสมาชิกในกลุ่ม เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนหันมาทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี เป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีซึ่งช่วยเหลือกิจกรรมด้านสังคมของชุมชน จนในที่สุดก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยางฮอม (ส.อบต.) ซึ่งมีบทบาทในด้านการผลักดันงบประมาณการพัฒนาหมู่บ้านงามเมือง โดยเฉพาะด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

เมื่อสอบถามถึงเรื่องการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง แม่หมายจะตอบเราอย่างมั่นใจโดยอาศัยประสบการณ์ในด้านการดำเนินชีวิตที่ผ่านมา ว่า

“...ก่านใจชีวิตแบบพอเพียง ก่อนอื่นต้องเริ่มจากตัวเราก่อน เริ่มดีใจของเราจะต้องสู้จักพอเสียก่อน จากนั้นจึงมาพิจารณาว่าครอบครัวของเรามีสภาพเป็นจะใด มีรายฮับเต้าใด มีรายจ่ายเต้าใด มีสตางค์เหลือเก็บก้อ เพื่อหื้อฮู้ม้อกของตัวเก๋าว่าอยู่ม้อกใด จะได้บ่ใจได้ใจมีเกินกำลังของตัว พยายามหารายได้เพิ่มขึ้น แต่ก่บ่ตีลิมลครายจ่ายที่บ่จำเป็นของตัวเก๋าและครอบครัว เพื่อดีจะหักลบกลบหนี่แล้วยังมีเงินเหลือเก็บไว้ใ้ยามจำเป็น และตีสำคัญถ้าครอบครัวเขาบ่ดีจะอยู่ได้เฮาต้องบ่ลิมตีจะช่วยเหลือคนอื่นดีเป็นลำบากกว่าเฮาก้อจะอยู่ได้แบบมีความสุข มีชีวิตแบบพอเพียง ต่อมกำลังของหมู่เฮา...”

จากกรณีศึกษา จะเห็นได้ว่าครอบครัวของแม่หมายได้อาศัยวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสุขภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัว มาเป็นโอกาสในการเรียนรู้ที่จะทบทวนให้รู้จักตนเอง มีการประเมินสถานการณ์และวางแผนแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาศักยภาพที่มีอยู่ของตนเอง ทดลองปฏิบัติตามแนวทาง และนำเอาบทเรียนที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมาใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และคนในชุมชน

กรณีศึกษาที่ 3

โลกทัศน์องค์รวม อุดมการณ์ที่มุ่งรักษาความสมดุลในระบบสุขภาพ

นายนอม อุตมา อายุ 55 ปี เป็นบุตรคนแรกของพ่ออยู่เกรียงและแม่อยู่บัว อุตมา สมรสกับนางเบา อุตมา มีบุตรด้วยกัน 2 คน นายนอมเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต มาตั้งแต่เป็นเด็กพ่ออยู่เกรียงผู้เป็นบิดาเล่าให้ฟังว่านายนอมเป็นเด็กที่ขี้สงสัย อยากรู้ อยากเห็น ไปเสียทุกอย่าง เป็นเด็กที่สนใจทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว และชอบที่จะฝึกทำโน่นทำนี่เหมือนผู้ใหญ่ นายนอมได้รับการคัดเลือกจากสถาบันแมคเคนให้ได้ทุนการศึกษาไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนคริสเตียนไพศาลศาสตร์ จังหวัดเชียงราย โดยเป็นโรงเรียนที่สอนหนังสือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมกับเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ไปด้วย ซึ่งผลการเรียนของนายนอมอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็ต้องออกจากโรงเรียนในขณะที่จบการศึกษาแค่ชั้น ม.ศ.3 เนื่องจากในขณะนั้นนางบัวซึ่งเป็นแม่ได้ป่วยเป็นโรคเรื้อน ร่างกายอ่อนแอไม่สามารถที่จะทำงานหนักได้ นายนอมจึงตัดสินใจที่จะออกมาช่วยพ่ออยู่เกรียงทำนาเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวและส่งเสียให้น้องๆ อีก 4 คนได้เรียนหนังสือ แต่ด้วยความที่เป็นคนที่ชอบเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้นายนอมเป็นผู้ที่มีความรู้ ความคิด และความชำนาญรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้าน การประกอบอาชีพเกษตรกรรม การกีฬา การละเล่นดนตรีพื้นเมือง รวมไปถึงด้านศาสนาและพิธีกรรม จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนบ้านงามเมือง ยกย่องให้เป็นผู้นำทางด้านความคิด เป็นแบบอย่างในด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชน และเป็นผู้ปกครองคริสตจักร โดยทำหน้าที่ในการเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนา ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ แทนศิษยาภิบาล ที่ในขณะนั้นสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทยยังไม่ได้มีการส่งศิษยาภิบาลมาประจำที่คริสตจักรรวมเกล้าอีกด้วย

การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองมีมาตั้งแต่อดีตกาล ตามความเชื่อของชุมชนล้านนา และวิถีปฏิบัติที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพโดยอาศัยภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น การรักษาพยาบาลยามที่มีการเจ็บป่วยของคนในชุมชนใช้การรักษาด้วยการแพทย์พื้นบ้าน อันประกอบไปด้วย ยาสมุนไพร การเสกเป่าด้วยคาถาอาคม การย่ำขาง รวมไปถึงพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น พิธีสู่วัณู อ้องขวัญ การส่งเคราะห์ การเลี้ยงผี การสืบชะตา การบูชาเทียน เป็นต้น จวบจนกระทั่งชุมชนประสบกับปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อนซึ่งเป็นวิกฤตด้านสุขภาพ และได้รับการช่วยเหลือจากสถาบันแมคเคน ซึ่งได้นำเอาความเชื่อทางศาสนาคริสต์และการรักษาแบบการแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามาสู่ชุมชน แต่ชุมชนเองก็ได้ผสมผสานความเชื่อทางศาสนาและการรักษาแบบการแพทย์แผนปัจจุบันดังกล่าวเข้ากับวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนได้อย่างลงตัว

จากการเป็นหมู่บ้านผู้ป่วยโรคเรื้อนซึ่งต้องแบกรับภาระในด้านการรักษาผู้ป่วยในหมู่บ้านและผู้ป่วยจากชุมชนอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับการหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่รู้คุณค่าของคนในชุมชนและบุคคลภายนอก จึงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ ซึ่งเคยมีความอุดมสมบูรณ์ในอดีตถูกทำลายและเริ่มขาดแคลน จนกระทั่งมาปี พ.ศ.2509 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ขึ้นกับหมู่บ้านจนทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านเสียหาย สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค แหล่งอาหารและสมุนไพรของชุมชนถูกทำลายเสียหายเกือบทั้งหมด ผู้ป่วยในหมู่บ้านขาดแคลนอาหารจนต้องออกไปเร่ร่อนขอทาน เป็นที่น่าสังเวชและเพิ่มความรังเกียจจากชุมชนรอบข้าง ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพของคนในชุมชน นายนอม และ แกนนำนชุมชนตลอดจนถึงชาวบ้านงามเมืองจึงเริ่มเห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจ และสังคม กับระบบสุขภาพของคนในชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ ในด้านการดำรงชีพและด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ไปจนถึงรุ่นลูกและรุ่นหลาน โดยเริ่มต้นจากการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนด้วยการร่วมกันกำหนด กฎ ระเบียบ และข้อบังคับในการใช้ทรัพยากรป่า ให้เป็นไปเพื่อการยังชีพ โดยห้ามไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ในทางการค้าขาย มีการตั้งคณะกรรมการและมอบหมายให้คนในชุมชนที่เข้าไปหาประโยชน์จากป่าให้ช่วยสอดส่องดูแลผู้ที่บุกรุกในขณะที่ตนเข้าไปหาของป่า อีกทั้งยังได้จัดให้มีพิธีกรรมการบวชป่าและปิดป่าเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และสัตว์ป่า ในปี พ.ศ.2525

ต่อมาปี พ.ศ.2527 นายนอม ได้สมัครเป็นผู้สื่อข่าวสารด้านสาธารณสุขของหมู่บ้าน (ผสส.) เนื่องจากมีความสนใจในเรื่องสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ในอีก 2 ปีต่อมา ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะของบุคลากรด้านสุขภาพของหมู่บ้าน นายนอมได้ใช้ความรู้ที่ได้รับการส่งเสริมจากสถานีอนามัยและหน่วยงานภาครัฐมาพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนอย่างเต็มกำลังความสามารถ และเริ่มสังเกตเห็นถึงปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชนขณะนั้นว่าเกิดจากการใช้สารเคมีในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี และยากำจัดศัตรูพืช ซึ่งส่งผลต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน คือ สารเคมีดังกล่าวจะสะสมในดิน ทำให้ลูกอีตด ปู ปลา และพืชผักหลายชนิดที่เคยมีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งในอดีตคนในชุมชนสามารถนำมาเป็นอาหารได้ถูกทำลายไปด้วยสารเคมีดังกล่าวยังได้ไหลลงไปสู่แม่น้ำอิงทำให้ไปสะสมในตัวปลาและสัตว์น้ำ ซึ่งจะ使人ในชุมชนพลอยได้รับอันตรายจากสารเคมีเหล่านั้น และหากสารเคมีตกค้างในนาหรือการใช้สารเคมี

โดยไม่มีกำบังป้องกันก็จะเกิดการสะสมซึ่งจะเป็นอันตรายต่อผิวหนังและร่างกายของเกษตรกรได้ อีกทั้งการใช้สารเคมีดังกล่าวซึ่งมีราคาค่อนข้างแพงยังทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นจนอาจส่งผลกระทบต่อสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวและคนในชุมชน จนในที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพของคนในชุมชนได้ในที่สุด

จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2544 นายนอม และผู้นำชุมชนของตำบลยางฮอม มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน หลังกลับจากการศึกษาดูงานจึงได้เริ่มทำการอนุรักษ์ปลาและสัตว์น้ำในแม่น้ำอิงของตำบลยางฮอม โดยเริ่มต้นที่บ้านน้ำแพร่และได้ขยายเครือข่ายการอนุรักษ์มายังบ้านงามเมืองในเวลาต่อมา ชาวบ้านงามเมืองได้มีการปักเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำในแม่น้ำอิงบริเวณท้ายหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 500 เมตร มีการร่วมกันคิดกฎระเบียบที่เพื่อบังคับใช้ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำและแม่น้ำอิง โดยห้ามไม่ให้จับปลาและสัตว์น้ำบริเวณเขตอนุรักษ์ หากฝ่าฝืนชุมชนก็จะทำการปรับเป็นเงิน 1,000 บาท นอกจากนี้การหาปลาในแม่น้ำอิงชุมชนยังได้ห้ามใช้เครื่องมือที่เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำตัวเล็กๆ เช่น การช้อนด้วยไฟฟ้า หรือ การใช้แหที่มีตาขนาดเล็กอีกด้วย ซึ่งต่อมา นายนอม และเกษตรกรประมาณ 5 - 6 ครอบครัว ก็ได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขึ้นมาเพื่อทดลองทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี ทางกลุ่มได้มีการผลิตปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และทดลองกำจัดวัชพืชและแมลงด้วยวิธีธรรมชาติ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการจากเกษตรอำเภอ ปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ได้มีการขยายเครือข่ายไปยังครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนและหมู่บ้านอื่นๆ ที่มีความสนใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านงามเมืองได้มีการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการที่สนด้านสุขภาพของชุมชนให้มีลักษณะเป็นองค์รวมมากขึ้น ที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงของสุขภาพของคนในชุมชน กับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการเรียนรู้จากวิกฤตด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และปัญหาด้านสุขภาพ ที่ชุมชนประสบอยู่นั่นเอง

ชุมชนบ้านงามเมืองได้อาศัยความเชื่อทางศาสนาเป็นรากฐานในการพัฒนาระบบสุขภาพของคนในชุมชนมาตั้งแต่ครั้งอดีต โดยเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกันของศาสนาพุทธ พราหมณ์ อันได้แก่ ความเชื่อในเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามกฎของธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องเหตุและผล ความเชื่อเรื่องเคราะห์กรรม ดวงชะตา รวมไปถึงความเชื่อในเรื่องภูติ วิญญาณบรรพบุรุษ เทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ การควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดโรค การรักษาพยาบาลยามที่มีการเจ็บป่วย และการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจหลังการเจ็บป่วย ก่อนที่จะหันมาเชื่อและศรัทธาในพระเจ้า หลังจากชุมชนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ในเวลาต่อมา จากการที่วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ

ของคนในชุมชนล้านนาดั้งเดิมที่เป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวิถีของคนในชุมชน อย่างไม่แยกส่วน ทั้งยังให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างคน ธรรมชาติแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพดังกล่าว ได้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ที่ว่าสุขภาพที่ดีเกิดขึ้นได้จากสภาวะความสมดุลกันระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และ พระเจ้า จึงทำให้นายนอม ผู้ปกครองคริสตจักรร่วมเกล้าในขณะนั้น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสนใจในด้านการดูแลสุขภาพ และได้ศึกษาพระคัมภีร์ของศาสนาอย่างถ่องแท้ เกิดมีความเชื่อมั่นว่าหลักคำสอนดังกล่าวเป็นหัวใจสำคัญในการเข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิต รวมไปถึงเรื่องของสุขภาพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จึงได้ใช้หลักคำสอนดังกล่าว ซึ่งเป็นการผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ และภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิม มาเป็นอุดมการณ์ในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองตลอดมา

จากกรณีศึกษาในข้างต้น จะเห็นได้ว่าโลกทัศน์ในระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง มีลักษณะที่เป็นโลกทัศน์องค์รวม ที่ตระหนักถึงความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันระหว่างสุขภาพของคนในชุมชน กับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยมุ่งที่จะรักษาคุณภาพระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสภาวะสุขภาพที่สุขสมบูรณ์ของคนในชุมชนนั่นเอง

ส่วนที่ 3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

การศึกษาความสัมพันธ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมทุกประเด็นตามกรอบแนวคิดที่วางไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. การรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชน
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

1. การรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชน

การศึกษารับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านงามเมือง ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลสำคัญของชุมชน ทั้งผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธาน อสม. ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำกลุ่มเยาวชน ตลอดจนถึงผู้นำตามธรรมชาติของชุมชน เช่น ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำทางด้านเทคนิคการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้ใช้การสนทนากลุ่มในกลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย

“...อ้อ...คำสอนของพระเจ้าอยู่หัวก็จะสู้จักก่า...อ้อป้อไต่ยืนเป็นข่าวออกทีวี
แก่บ้านเป็นที่ประกาศเสียงตามสายจำดหมั่น มันเป็นคำสอนที่จะยั้งให้อาใจ
ชีวิตแบบปอดี ม้อกฮ้ายม้อกดี อยู่ดีมีสุข บ่เคียดฮ้อนตึงเป็นตึงตัว...”

(นายเกรียง อุดมา อายุ 78 ปี ผู้นำทางด้านอาชีพ และการปฏิบัติของชุมชน)

เสียงตอบเป็นภาษาเมือง (ภาษาเหนือ) ของพ่ออ้อยเกรียง อุดมา ผู้อาวุโสที่เป็นที่เคารพ
ของลูกหลานบ้านงามเมือง เมื่อถูกถามถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านงามเมืองว่ามีช่องทางการรับรู้ผ่านการสื่อสารใน
ชุมชน คือการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้าน และการสื่อสารจาก
ภายนอกผ่านทางโทรทัศน์ ซึ่งจากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับแกนนำชุมชนและ
ชาวบ้านคนอื่นๆ ในเวทีถอดบทเรียนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ทราบว่า ทางชุมชนเองได้มีการ
รับรู้ผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านทางหนังสือพิมพ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์
ต่างๆ นอกจากนี้แล้วยังมีป้ายประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านที่จัดทำโดยคณะกรรมการหมู่บ้านตาม
คำแนะนำของทางอำเภออีกด้วย ทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคำสอนของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะให้คนไทยเราใช้ชีวิตแบบพอดี ที่ไม่สร้างความเดือดร้อนทั้งต่อ
ตนเองและผู้อื่น

เมื่อสอบถามถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” ในมุมมองของคนในชุมชน พบว่า ชาวบ้าน
งามเมืองให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่กว้างขวางกว่าเรื่องของเศรษฐกิจ โดยหมายถึงการ
ดำเนินชีวิตแบบสมดุล มีความพอเหมาะพอดี และอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยอาศัยหลักคำสอน
ของศาสนา ซึ่งมีทั้งหลักคำสอนเรื่องทางสายกลางและความสันโดษของพุทธศาสนาซึ่งเป็นความ
เชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่หลงเหลืออยู่ และหลักคำสอนเรื่องความรัก ความสมดุล ของศาสนาคริสต์
ดังจะเห็นได้จากการให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงของอาจารย์สมมาตร ที่ว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียง ก็ว่าท่านใช้ชีวิตแบบพอเพียง มันน่าจะหมายถึง
ท่านดีเขาสามารถปรับตัวให้อยู่ได้ในสภาพสังคมปัจจุบันและอนาคตที่กำลังจะ
มาถึง โดยท่านใช้ชีวิตอย่างสมดุล ดีเริ่มต้นจากท่านศรัทธาในพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ
ท่านปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ท่านอยู่ร่วมกันกับคนอื่นในสังคมด้วย
ความฮัก รวมไปถึงท่านช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีใช้ไป
เงินลูกเงินหลาน..” (นายสมมาตร อุดมา อายุ 51 ปี ผู้นำทางด้านความคิด
ของชุมชนบ้านงามเมือง)

คำสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นวิถี
ของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงที่จะสามารถปรับตัวให้ดำรงชีพอยู่ได้ในสังคมยุคปัจจุบัน และ

อนาคตที่กำลังจะมาถึงด้วยการใช้ชีวิตอย่างสมดุล ซึ่งต้องเริ่มต้นจากการศรัทธาในศาสนา และ นำเอาคำสอนของศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มีใช้ไปจนถึงรุ่นลูกหลาน

นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดเท่าที่พึงกระทำได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้กับตนเอง สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการสั่งสมประสบการณ์ของชุมชนมาตั้งแต่ครั้งอดีตของคนในชุมชนบ้านงามเมือง ที่ยืนยันได้จากคำให้สัมภาษณ์ของพ่อหลวงศิลา พราหมณ์รัตนินท์ ผู้ใหญ่บ้านงามเมืองคนปัจจุบัน ที่ว่า

“...หมายถึง กำน้อยแบบปิ้งตัวเก่าที่หนักที่สุดแต่ดีเฮาจะยะได้ โดย บ่หื้อเดือดร้อนใผ บ่ว่าจะเป็นตัวเก่ากะว่าคนอื่น...” (นายศิลา พราหมณ์รัตนินท์ ผู้ใหญ่บ้าน งามเมือง หมู่ที่ 11 ตำบลยางหอม)

หรือแม้แต่ความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรง อันได้แก่ การดำเนินชีวิตที่มีความพอดีทางด้านเศรษฐกิจ คือ รายรับมีความสมดุลกับรายจ่าย ไม่ก่อให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัว มีเงินเหลือจ่ายมากพอที่จะสามารถร่วมทำบุญและดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกับคนในชุมชนได้ ซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุข และไม่เดือดร้อนด้านจิตใจ ดังคำให้สัมภาษณ์ของนางศิรินทรา หอมก่อน ประธานกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านงามเมือง ที่ว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กำนดำเนินชีวิตที่มีความพอดี รายรับสมดุลกับรายจ่าย บ่มีหนี้ บ่สู้กันเงินไป อยู่ได้แบบพอดี...มีกินมีทาน ดวยเป็น มีความสุข และก่บ่เดือดเนื้อร้อนใจ...” (นางศิรินทรา หอมก่อน อายุ 36 ปี ประธานกลุ่มพัฒนาสตรี บ้านงามเมือง)

และหากสอบถามถึงการใช้ชีวิตแบบพอเพียงในมุมมองของคนในชุมชน เราพบว่า ชาวบ้านงามเมืองให้ความหมายของการใช้ชีวิตแบบพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่มีความสุขตามอัตภาพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านหลายๆคน โดยเฉพาะ พ่ออุ้ยเกรียง อุดมาที่ว่า

“...กำน ใจชีวิตอยู่แบบพอเพียง คือ กำนอยู่แบบพอฮ้ายพอดี ต่บ่เบียดเบียนผู้อื่นแล้วก่บ่เบียดบังตัวเก่า บ่หื้อเดือดเนื้อร้อนใจตั้งเป็นตั้งตัว บ่ป้ออาศัยกันฉั่นปีฉั่นน้อง จ่วยเหลือเจือจนกัน และอยู่ฮ่วมกันได้ด้วยความฮักอย่างมีความสุข...” (นายเกรียง อุดมา อายุ 78 ปี ผู้นำทางด้านอาชีพ และ ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุของชุมชน)

นางสมหมาย พรหมณ์ธินันท์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยางฮอม ที่ชาวบ้านงามเมืองให้การยอมรับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการใช้ชีวิตแบบพอเพียงได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนเองว่า

“...อ้แม่ว่า...เศรษฐกิจพอเพียง มันต้องเริ่มจากตัวเราก่อน เริ่มดีใจของเราจะต้องรู้จักพอเสียก่อน ต้องสู่มือของตัวเองกว่าอยู่มือใคร บ่ดีใจได้ใจมีเกินกำลังของตัวเอง และที่สำคัญเราต้องรู้จักช่วยเหลือคนอื่นดีเป็นลำดับกว่า แล้วสังคมจะสงบสุข เขาก็จะอยู่ได้แบบมีความสุข มีชีวิตแบบพอเพียงตามกำลังของหมู่เฮา...” (นางสมหมาย พรหมณ์ธินันท์ อายุ 54 ปี ผู้นำด้านการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน)

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงของคนในชุมชน โดยการเริ่มต้นสร้างความพอเพียงในจิตใจของเราก่อนเป็นอันดับแรก คือ จิตใจต้องรู้จักพอเสียก่อน จากการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพจนรู้ว่าเรามีขีดความสามารถอยู่ในระดับไหน เพื่อไม่ให้มีความทะเยอทะยานจนเกินกำลังความสามารถที่ตนมี และที่สำคัญต้องรู้จักช่วยเหลือแบ่งปันให้ผู้ที่ด้อยโอกาสและมีความลำบากยากจนกว่าเรา แล้วสังคมจะเกิดความสงบสุข คนในสังคมก็จะมีความสุข เพราะการใช้ชีวิตแบบพอเพียงตามอัตภาพของตนเอง

นอกจากนี้แล้ว พ่อหลวงยังยื่น อุตมา อดีตผู้ใหญ่บ้านงามเมือง ยังได้ให้แง่คิดในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเพิ่มเติมอีกว่า

“...ถ้าอยู่แบบพอเพียง ต้องบ่เอาตัวเราไปเต๊ะกับคนดีเป็นมีความพร้อมกว่าเขา และก็บ่ควรไปดูถูกดูแคลนคนดีเป็นด้อยกว่าเขา แต่เราควรจะต้องสู่มือของตัวเอง ว่าเรามีความพร้อมมือใคร และควรที่จะอยู่มือใคร...” (นายยังยืน อุตมา อายุ 51 ปี ประธานคริสตจักรร่วมเกล้า และอดีตผู้ใหญ่บ้านงามเมือง)

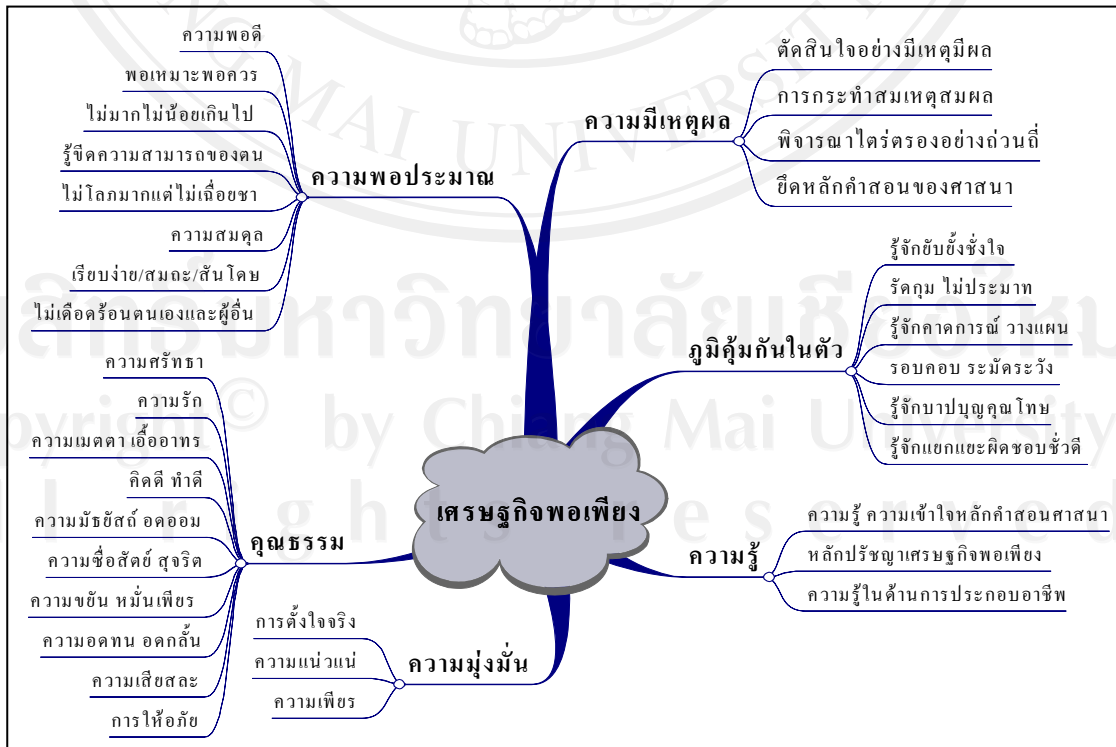
หมายถึงการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ที่ไม่ควรจะเอาตนเองไปเปรียบเทียบกับคนที่เขามีศักยภาพและมีความพร้อมในด้านต่างๆมากกว่าเรา ในทางกลับกันก็ไม่ควรดูถูกผู้ที่มีศักยภาพด้อยกว่าเรา แต่เราควรต้องวิเคราะห์ตนเองเพื่อให้รู้ถึงศักยภาพและขีดความสามารถแห่งตนว่าปัจจุบันตนมีศักยภาพอยู่ในระดับใด และควรที่จะใช้ชีวิตในระดับใด

ประการสำคัญ ชาวบ้านงามเมืองมิได้มีความรู้สึกที่ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องไกลตัว หรือเป็นคำสอนตามหลักของศาสนาพุทธที่ไม่เกี่ยวข้องกับคริสต์ศาสนิกชนแต่อย่างใด หากแต่ชาวบ้านงามเมืองได้มีกระบวนการปรับใช้ให้กลมกลืนกับหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาตั้งคำให้สัมภาษณ์ของ อาจารย์มัธยมศักดิ์ มาطنا ศิษยาภิบาล และผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน ที่ว่า

“...ตอนแรกชุมชนเรามีความคิดอยู่เหมือนกัน ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคงเป็นหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เนื่องจากมีคำหลายคำที่ทำให้เราไขว้ไขว เช่น สัน โศภ มัชฌิมา หรือ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ อะไรทำนองนี้ แต่พออาจารย์และพี่น้องคริสตศาสนิกชนคนในหมู่บ้านได้พิจารณาถึงเนื้อความแล้ว ก็พบว่าสอดคล้องกับหลักคำสอนในคัมภีร์พระคริสต์ โดยเฉพาะในเรื่องของความสมดุล ความเอื้ออาทร และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งสร้างอันประเสริฐของพระองค์...” (อาจารย์ มัชยัสต์ มาทนา อายุ 51 ปี ศิษยาภิบาล ผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน)

โดยสรุปแล้ว ชุมชนบ้านงามเมืองรับรู้และเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นหลักคำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมุ่งเน้นให้การดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นไปอย่างสมดุล โดยเริ่มจากความศรัทธาในพระเจ้า และประพฤติตนตามคำสอนของพระองค์ ซึ่งเน้นไปที่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยความรักและความเอื้ออาทร ประกอบกับการรู้คุณค่าของธรรมชาติและพยายามอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนให้มีใช้ไปจนรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อศึกษาการรับรู้ในแต่ละองค์ประกอบ และเงื่อนไข ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของคนในชุมชน พบว่า

รูปที่ 4 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของชาวบ้านงามเมือง

ที่มา : การสรุปบทเรียนเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านงามเมือง วันที่ 25 มิถุนายน 2551

ความพอประมาณ ในความเข้าใจของประชาชนบ้านงามเมือง หมายถึง ความพอดี ความสมดุล การรู้จักประเมินขีดความสามารถและศักยภาพของตนเอง และดำเนินชีวิตแบบพอเหมาะพอควรที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่โลภมากแต่ก็ไม่เฉื่อยชา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย สมถะ และสันโดษ

ความมีเหตุผล ในความหมายของชาวบ้านงามเมือง หมายถึง การดำเนินชีวิตไปบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผลภายใต้หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ซึ่งจะสะท้อนออกมาในรูปแบบของการรู้จักพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและถี่ถ้วนก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการใดๆ ในชีวิต โดยคิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดี ชุมชนบ้านงามเมืองมุ่งเน้นไปที่การรู้จักยับยั้งชั่งใจและใช้ชีวิตอย่างพอดี มีเหตุผล และมีความสมดุล โดยไม่ประมาท การตัดสินใจด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง การรู้จักคาดการณ์และวางแผนการดำเนินชีวิตล่วงหน้าไว้อย่างรัดกุม การรู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป และการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของคริสต์ศาสนาอย่างเคร่งครัด รวมไปถึงการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกเพื่อที่จะได้เลือกรับเอาสิ่งดีๆ จากภายนอกมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน และปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

ความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ชุมชนบ้านงามเมืองให้ความสำคัญกับความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความรู้ที่รอบด้านเกี่ยวกับเทคนิคด้านการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและการดำรงชีวิต

คุณธรรมที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ในทัศนะของประชาชนบ้านงามเมือง คือ ความรัก ความศรัทธา ความเมตตาเอื้ออาทร การช่วยเหลือแบ่งปัน ความมัธยัสถ์ ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความอดทน ความเสียสละ และการให้อภัย ตามหลักคำสอนของศาสนา

สำหรับคุณธรรมในด้านของ “ความมุ่งมั่น” ซึ่งหมายรวมถึง ความเพียร การตั้งใจจริง และมีความแน่วแน่ในการที่จะดำเนินชีวิตภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นคุณธรรมที่ชุมชนบ้านงามเมืองให้ความสำคัญมาก เพราะเห็นว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่จะทำให้การใช้ชีวิตแบบพอเพียงประสบผลสำเร็จ และเห็นว่าควรแยกออกมาเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่ง เพิ่มเติมจากเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดไว้ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทและเงื่อนไขของชุมชนบ้านงามเมือง

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

อุดมการณ์และฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนบ้านงามเมือง ใช้คุณธรรมตามคำสอนของคริสต์ศาสนาเป็นหลักในการกำหนดกรอบความคิด ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างหลักคำสอนของศาสนาพุทธที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนกับความศรัทธาอันแรงกล้าในศาสนาคริสต์ อันได้แก่ ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือแบ่งปัน ความซื่อสัตย์ ความมัธยัสถ์ การพึ่งพาตนเอง และการให้อภัย ฯลฯ ซึ่งคุณธรรมตามหลักคำสอนศาสนาดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดจิตสำนึก ความปรารถนา ร่วม และความมุ่งมั่นที่จะดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และคนในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้แล้วชุมชนยังได้มีการเสริมสร้างวิถีคิดในเรื่องของสุขภาพให้เป็นแบบองค์รวมมากขึ้น จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและแกนนำของชุมชนอื่นๆ ใน “เวทีปรับคำคิด” ทำให้เกิดวิถีคิดในเรื่องสุขภาพที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงกันกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นฐานคิดที่สำคัญ และเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน และวิถีคิดดังกล่าวยังได้นำมาซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ จนเกิดเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยอุดมการณ์และฐานคิดของการดูแลสุขภาพภายใต้หลักคุณธรรม ความรู้ และความมุ่งมั่นของชุมชนนี้ ได้สะท้อนคุณค่าออกมาใน รูปของพิธีกรรม ประเพณี และวิถีปฏิบัติในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

กลไกและการจัดการในกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนบ้านงามเมือง ได้อาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน อันได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม องค์กร และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยใช้กระบวนการจัดการ อันได้แก่ การจัดการเรียนรู้ การจัดการความสัมพันธ์ และการปรับตัวภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพ อันได้แก่ คน ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน อาศัยความเป็นเครือญาติพี่น้องของคนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อสร้างความสมดุลขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขเหล่านั้น จนทำให้เกิดความพอดีในระบบสุขภาพ ซึ่งสังเกตได้จากการพึ่งพาตนเองในด้านการดูแลสุขภาพซึ่งเป็นการผสมผสานกันอย่างพอเหมาะพอดี โดยการใช้สมุนไพร และวิธีการรักษาโรคด้วยเทคโนโลยีชาวบ้านและภูมิปัญญาของท้องถิ่นในขณะที่การจัดการเรียนรู้ในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนใช้กระบวนการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติการณ์ด้านการดูแลสุขภาพในชีวิตประจำวันที่เป็นวิถีชีวิตจริงของคนในชุมชน โดยสนับสนุนให้ชาวบ้านได้มีการทบทวนและวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขของการมีสุขภาพที่ดี ด้วยกระบวนการวิเคราะห์เชิงเหตุและผล ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินงานด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนบน

พื้นฐานของความมีเหตุผล แล้วนำเอาความมีเหตุผลดังกล่าวไปใช้ในการพิจารณาถึงระดับความพอเหมาะพอดีในด้านการดูแลสุขภาพตามศักยภาพและบริบทของชุมชนอีกด้วย ซึ่งสังเกตได้จากกระบวนการตัดสินใจในการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อรังในอดีตของชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล ส่วนการปรับตัวโดยอาศัยการเลือกรับและปรับใช้ ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ชุมชนใช้ในการปรับตัวของระบบสุขภาพนั้น ชุมชนได้มีการพิจารณาเลือกรับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนแล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับระบบสุขภาพของชุมชน เช่น การเลือกเอาหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนมาผสมผสานกันอย่างลงตัวและปรับใช้เป็นฐานคิดในกระบวนการดูแลสุขภาพ จนก่อให้เกิดวิถีปฏิบัติในด้านการดูแลสุขภาพซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกและกระแสโลกาภิวัตน์

การขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสมดุลขององค์ประกอบปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพที่อาศัยหลักการพึ่งพาตนเองภายใต้ระบบการผลิตของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการเสริมสร้างวิถีคิดที่ถูกต้องในเรื่องสุขภาพของคนในชุมชนให้มีลักษณะเป็นองค์รวมที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงของระบบสุขภาพกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์กรภายนอกชุมชนในเวทีปรับคำคิด ซึ่งเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรภายนอกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน แล้วนำเอาวิถีคิดดังกล่าวมาบูรณาการกับหลักคำสอนของศาสนาที่มุ่งเน้นการสร้างคุณภาพระหว่างคน ธรรมชาติแวดล้อม และพระเจ้า เพื่อสร้างจิตสำนึกและความมุ่งมั่นในด้านการดูแลสุขภาพ แล้วนำมาเป็นฐานคิดในระบบสุขภาพ จากนั้นจึงได้ขยายแนวร่วมและขยายจิตสำนึกไปยังคนในชุมชนโดยอาศัยความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติและการสื่อสารแบบชาวบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้านการดูแลสุขภาพในวิถีชีวิตจริงเพื่อสกัดเอาองค์ความรู้มาใช้ในการดูแลสุขภาพ ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้านอื่นๆ นอกจากนี้ยังได้ขยายการเรียนรู้ด้านสุขภาพไปยังชุมชนอื่นๆ ในลักษณะของเครือข่ายภาคีสุขภาพ เพื่อสร้างกระบวนการดูแลสุขภาพในระดับสังคม

จากกระบวนการจัดการด้านสุขภาพของชุมชนที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างความพอดี ความมีเหตุผล และการปรับตัวของระบบสุขภาพชุมชนให้เกิดความสมดุลภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน เพื่อนำไปสู่สุขภาพะทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณของคนในชุมชน การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่ตลอดเวลา